

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку і оподаткування підприємницької діяльності

ЄРЯШЕВА Наталія Олексіївна

**Облік й аналіз наявності та руху грошових
ресурсів підприємства / Accounting and analysis
of the availability and movement of cash resources
of the enterprise**

спеціальність: 071 - Облік і оподаткування
магістерська програма - Облік, оподаткування та правове забезпечення
підприємництва

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ОПДм-21
Н. О. Єряшева

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, П. Н. Денчук

Магістерську роботу допущено
до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **Н. В. Починок**

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

АНОТАЦІЯ

Єршаєва Н.О.– Облік й аналіз наявності та руху грошових ресурсів підприємства - Рукопис.

Дослідження на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2018.

В роботі визначено економічну сутність та еволюцію розвитку грошових ресурсів; досліджено функції та класифікацію грошових ресурсів; дано критичну характеристику формам застосування безготівкових розрахунків; розкрито методику обліку готівкових та безготівкових грошових ресурсів в національній та іноземній валюті; досліджено облік еквівалентів грошових коштів у вітчизняній та зарубіжній практиці; окреслено проблеми та невирішені питання обліку крипто валют; визначено особливості заповнення Звіту про рух грошових коштів; розкрито етапи управління грошовими потоками підприємства; проведено аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства.

ANNOTATION

Yeryasheva N.O. - Accounting and analysis of the availability and movement of cash resources of the enterprise - Manuscript.

Study on the degree of higher education «Master» in specialty 071 «Accounting and taxation». - Ternopil National Economic University, Ternopil, 2018.

The paper identifies the economic essence and evolution of the development of monetary resources; functions and classification of monetary resources are investigated; the critical characterization of forms of application of cashless payments is given; method of accounting for cash and cashless money resources in national and foreign currency is disclosed; the accounting of cash equivalents in domestic and foreign practice has been investigated; outlined problems and unresolved issues of crypto currencies accounting; features of filling in the Cash Flow Statement are determined; the stages of management of cash flows of the enterprise are disclosed; An analysis of the indicators of liquidity and solvency of the enterprise was conducted.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЇХ СТАНОВЛЕННЯ	6
1.1 Економічна сутність та еволюція розвитку грошових ресурсів	6
1.2. Функції та класифікація грошових ресурсів	17
1.3. Форми застосування безготівкових розрахунків та їх характеристика	30
Висновки до розділу 1.	43
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ	45
2.1. Облік готівкових грошових ресурсів в національній та іноземній валюті	45 65
2.2. Облік безготівкових грошових ресурсів	73
2.3. Облік еквівалентів грошових коштів у вітчизняній та зарубіжній практиці	81
2.4. Проблеми та невирішені питання обліку криптовалют	91
2.5. Особливості заповнення Звіту про рух грошових коштів	100
Висновки до розділу 2	
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	102 102
3.1. Етапи управління грошовими потоками підприємства	109
3.2. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства	121
Висновки до розділу 3	123
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	130
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Реформування та розвиток економіки України характеризується ускладненням фінансово-господарських зв'язків між суб'єктами підприємницької діяльності, посиленням конкуренції, активним впровадженням інформаційних технологій, удосконаленням методів ринкового регулювання і контролю та покликано пришвидшити процес інтеграції країни у світову спільноту. Зростання темпів розвитку вказаних явищ вимагає від суб'єктів господарювання якнайшвидшого досягнення та утримання в довгостроковій перспективі максимального значення фінансової стійкості, ознакою якої є здатність підприємства генерувати грошові потоки, які забезпечують його потреби в грошових коштах для здійснення власної діяльності.

За цих умов на перший план виходить прийняття рішень оперативного, тактичного і стратегічного характеру щодо управління грошовими коштами, якість яких напряму залежить від особи, що їх приймає та її особистих характеристик: рівня знань, досвіду і таланту. Останні базуються на інформації, яка узагальнюється різноманітними службами підприємства, центральне місце серед яких займає бухгалтерська. Таким чином, бухгалтерський облік і аналіз грошових коштів та їх еквівалентів, як найбільш ліквідної частини оборотних активів є однією з основних ланок управлінського процесу, спрямованого на забезпечення і подальше покращення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства.

Використання грошового вимірника в бухгалтерському обліку зумовлено специфічною властивістю грошей як загального еквівалента вартості; за його допомогою реалізуються майже всі складові методу бухгалтерського обліку.

Особливості грошових коштів та їх еквівалентів, як об'єктів бухгалтерського обліку і аналізу, можуть бути виявлені лише виходячи з їх економічної суті та з врахуванням понять, вироблених економічною наукою протягом останніх століть. Одним із самих суперечливих платіжних

інструментів на сучасному етапі є криптовалюти. Криптовалюта – електронна валюта, наприклад, Біткойн, емісія якої заснована на криптографічних методах.

З огляду на незалежність криптовалют від світових фінансових систем, ставлення до нього неоднозначне, а в багатьох країнах статус криптовалют досі не визначений в тому числі і в Україні. Всі перераховані вище питання і зумовили актуальність обраної теми.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження особливостей обліку й аналізу інформації щодо грошових ресурсів та їх похідних і методів управління їх величиною.

Поставлена мета обумовила формулювання таких задач дослідження:

- дослідити економічну сутність та еволюцію розвитку грошових ресурсів;
- визначити функції та класифікацію грошових ресурсів;
- дати критичну характеристику формам застосування безготівкових розрахунків;
- розкрити методику обліку готівкових та безготівкових грошових ресурсів в національній та іноземній валюті;
- дослідити облік еквівалентів грошових коштів у вітчизняній та зарубіжній практиці;
- окреслити проблеми та невирішені питання обліку крипто валют;
- визначити особливості заповнення Звіту про рух грошових коштів;
- розкрити етапи управління грошовими потоками підприємства;
- провести аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства.

Об'єктом дослідження виступила господарсько-економічна діяльність ТОВ «Східно Європейський Енергетичний Союз» (м.Дрогобич).

Предметом дослідження є методика обліку й аналізу та управління грошовими ресурсами підприємства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці обліково-аналітичного забезпечення управління величиною грошових ресурсів та їх еквівалентів. Досліджено особливості обліку крипто валют як сучасного платіжного інструменту.

Практичне значення отриманих результатів полягає у проведенні аналізу стану грошових ресурсів та визначено їх вплив на показники ліквідності і платоспроможності підприємства. На цій основі розроблено пропозиції щодо покращення величини даних показників.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЇХ СТАНОВЛЕННЯ

1.1 Економічна сутність та еволюція розвитку грошових ресурсів

Гроші — це товар, що має власну внутрішню вартість на етапі зародження і становлення ринкових відносин.

Завдяки цьому гроші можуть:

- виконувати у світі товарів роль загального вартісного еквівалента;
- будучи у формі паперових грошей, розмінних на золото, - розглядатися як знаки вартості монетарного товару;
- розмінні паперові гроші, які не мають власної внутрішньої вартості, представляти в обігу вартість офіційно визначеної на основі зафіксованого державою масштабу цін вагової частки золота .

Гроші пройшли тривалий і складний шлях розвитку з точки зору не тільки ускладнення їх економічної суті та підвищення суспільної ролі, а й урізноманітнення їх форм. Під впливом зміни суспільних відносин, формою виразу яких є гроші, та ускладнення вимог ринку до грошей останні періодично скидали одну форму і набували іншої, більш адекватної новим умовам.

В історії різних народів грошима були різні товари. В одних країнах еквівалентом була худоба, в інших - сіль, хутро, тютюн, мідь, залізо, срібло, золото тощо. Проте якого б вигляду не мали гроші, вони завжди були важливі для людей та економіки. За України - Руси роль грошей тривалий час відігравали худоба і хутро. Та згодом роль грошей закріпилася за благородними металами - золотом і сріблом. З поміж усіх товарів благородні метали за природними властивостями найбільше пристосовані до виконання функції грошей - вони подільні, добре зберігаються, однорідні, зручні до використання, портативні, порівняно рідкісні метали тощо [34, С 17].

Як тільки золото утвердилося в ролі грошей, виявилось, що воно не обов'язково має безпосередньо брати участь в зверненні, а може бути замінено

будь-яким його «представником». Однак застосування товарних грошей, зокрема благородних металів, також зумовило чимало проблем. Передусім золота не вистачало впродовж усієї історії торгівлі. До того ж, така форма грошей була дуже видатковою, їх важко було перевозити, оплата дорогих речей потребувала кілограмів, а може й тонни грошей. Тому виникли *паперові гроші*.

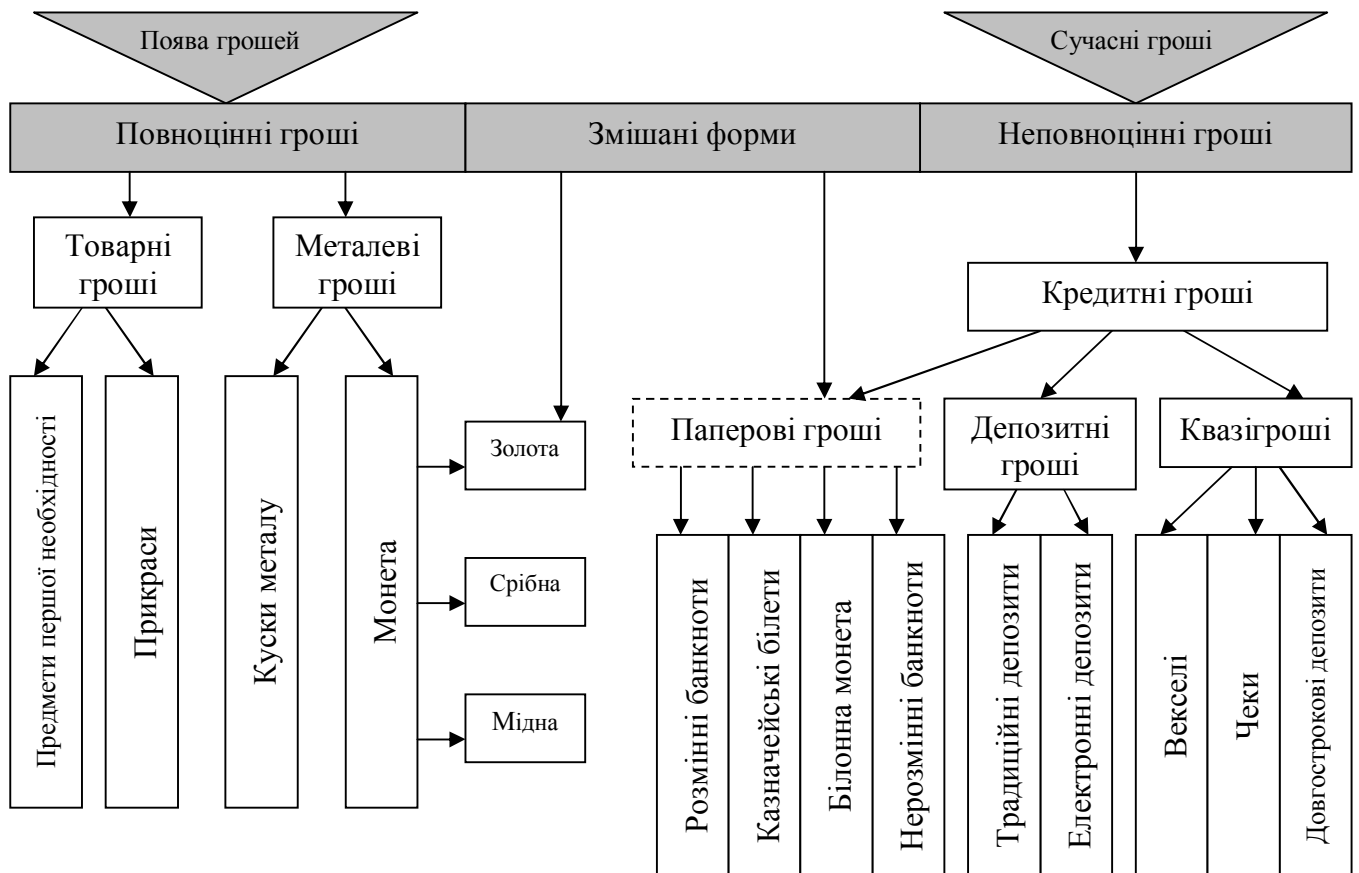
Перші паперові гроші з'явилися в Китаї. Перша спроба ввести їх в обіг була зроблена в період царювання імператора Уди з династії Хань (140-87 рр. до н.е.), після того як постійні військові походи проти монгольських кочівників спустошили імперську скарбницю.

Близько 1000 року китайські банки почали випускати повністю конвертовані банкноти під урядові гарантії, але в 1023 році вони були вилучені, і в обігу залишилися тільки державні банківські квитки. На цих грошах була позначка з повідомленням про певний термін (зазвичай три роки), протягом якого вони могли перебувати в обігу. Тоді мало думали про підкріплення грошової маси відповідним золотим запасом, і в XII столітті вибухнула гіперінфляція [34, С.18].

У Північній Америці і Західній Європі грошові знаки стали випускатися пізніше: в північноамериканському штаті Массачусетс - в 1690 р, у Франції - в 1718 р, в Австрії - в 1762 р, в Пруссії - в 1765 р. Монголи друкували банкноти за зразком китайських в Ірані в 1292 році, а перші європейські паперові гроші були віддруковані в Швеції в 1601 році. І весь цей період паперові гроші дійсно були представниками золота, вільно обмінюючись на нього. І тільки в 70-х роках XX століття відбулося грандіозна, неминуча, але до сих пір маловідома подія, - гроші розірвали зв'язок із золотом, економіка увійшла в епоху «паперових грошей», а золото знову стало звичайним товаром [34, С.19].

Історія грошей, по суті, є процесом поступового відбору окремих товарів чи особливих штучних форм, найбільш придатних виконувати функції грошей у певних ринкових умовах. Загальний процес еволюції форм грошей схематично показано на рис. 1.1.

Рис.1.1 Процес еволюції грошей

У теорії грошей досить поширеною була думка, що гроші виникли внаслідок угоди між людьми або були запроваджені законодавчими актами держави задля полегшення обміну товарів. Таке трактування походження грошей отримало назву раціоналістичної концепції. У подальші історичні епохи раціоналістична концепція походження грошей законодавчо була закріплена в нормах античного й середньовічного права. Карбування здійснювалося на честь приходу до влади коронованої особи, а вартість грошей диктував імператор. Думка про гроші як витвір домовленості переважала до кінця XVIII ст., поки вагомі досягнення археологічної науки не розвінчали її постулати. Водночас суб'єктивно-психологічний підхід до тлумачення походження грошей з позицій раціоналістичної концепції спостерігається у деяких працях і сучасних економістів. Зокрема у підручнику П. Самуельсона «Економіка» стверджується, що гроші є штучною соціальною умовністю. Дж. Гелбрейт розглядає гроші як

наслідок угоди між людьми про закріплення грошової функції за коштовними металами [40, С. 4].

Еволюційна концепція стверджує, що гроші з'явилися незалежно від волі людей у результаті тривалого розвитку обміну, коли з величезного товарного світу виокремився особливий товар, що став виконувати роль грошей. Багато мислителів Стародавньої Греції вивчали природу грошей, їх функції та роль в організації виробництва. Серед них насамперед слід назвати відомого грецького історика і філософа Ксенофонта (430–355 рр. до н.е.). Науковий аналіз походження та природи грошей, виконаний класиками політичної економії А. Смітом, Д. Рікардо, К. Марксом, довів безпідставність раціоналістичної концепції. Адже гроші в їх найпростіших виявах виникли на ранніх ступенях розвитку суспільства, коли ні фактор взаємної домовленості, ні державна влада просто не могли відігравати суттєвої ролі у формуванні економічних відносин, тим більше конституювати таку складну їх форму, як гроші. Засновники класичної політичної економії дійшли висновку, що виникнення грошей зумовлене труднощами безпосереднього обміну продуктами праці. Гроші надали можливість вимірювати вартість усіх інших товарів, а продукти приватної праці виробників через них отримали суспільне визначення. Товарний світ поділився на товари, що перебувають у відносній формі вартості, і гроші як загальний еквівалент. При цьому золото як грошовий матеріал завжди перебувало в еквівалентній формі вартості, витрачена на його видобування конкретна праця була безпосереднім втіленням абстрактної загальнолюдської праці, а витрачена на його виробництво приватна праця – безпосереднім втіленням суспільної праці [37, С. 45-46].

Сучасні західні економісти вже не дотримуються чисто правового трактування походження грошей і розглядають закон тільки як одну з причин їх виникнення. Вони вважають, що труднощі при обміні в бартерній економіці призвели до укладення угоди між людьми про використання одиниці рахунку, стандартного засобу обігу, а потім цю угоду було закріплено державним законом.

Пояснюючи появу грошей недоліками прямого товарного обміну, західні економісти виділяють дві основні проблеми бартерних угод:

1) пошук подвійного збігу, тобто двох товаровиробників, взаємно зацікавлених у придбанні продукції один одного. Зазвичай розраховується число можливих комбінацій обміну при заданій кількості товарів, що беруть участь в обміні, що ілюструє неефективність прямого обміну товарами: для обміну свого товару на необхідний йому товар товаровиробник може бути змушений здійснити безліч обмінів, поки не відбудеться подвійного збігу інтересів;

2) визначення цін товарів і послуг. У грошовій економіці кожен товар має тільки одну ціну, виражену в грошових одиницях, а значить загальна кількість цін дорівнює кількості всіх цін, які беруть участь в обміні товарів. У бартерній економіці кожен товар оцінюється в одиницях інших товарів, на які він обмінюється. У зв'язку з цим, у міру збільшення товарного асортименту швидко зростає кількість цін, що дуже ускладнює обмін (наприклад, якщо в обміні буде брати участь 1000 різних товарів, то кількість цін в бартерній економіці буде досягати майже 500 тисяч).

З розвитком виробництва і збільшенням масштабів торгівлі прямий бартер все більше ускладнював обмін між виробниками продукції. Ці труднощі і привели до того, що суспільство стало використовувати гроші для полегшення процесу обміну, в результаті чого різко скоротилася кількість необхідних обмінних операцій і використовуваних цін, оптимізувались витрати обігу.

Таким чином, на думку західних економістів, гроші були придумані людьми для використання їх в якості технічного інструмента обміну для зниження витрат і підвищення ефективності товарного обігу. Згідно раціоналістичної концепції, гроші є продуктом свідомості людей, а не об'єктивного розвитку процесів виробництва і обміну.

У вітчизняній економічній літературі загальноновизнаною є еволюційна теорія походження грошей.

Грошові ресурси згідно економічної теорії входять до складу оборотного капіталу, а згідно бухгалтерського обліку є частиною оборотних активів підприємства.

У зв'язку з тим, що гроші існують у різноманітних галузях діяльності людини і є об'єктом дослідження різних наукових дисциплін, сформувані єдине визначення грошей видається абсолютно неможливим.

Деякі цікаві думки економістів щодо сутності грошей наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Визначення сутності грошей [17]

Автор	Визначення
1	2
У. Стаффорд, Т. Манн, Д. Норе	Визначали гроші як багатство держави, яке ототожнювали з коштовними металами, а сутність грошей пов'язували з природними властивостями золота і срібла
Дж. Берклі, Дж. Стюарт	Зводили сутність грошей до виконання технічних функцій засобу обміну товарів та ідеальної одиниці обміну
Ф. Бендиксен	Визначав гроші як свідоцтво надання послуг членам суспільства, що дає право на отримання зустрічних послуг
К. Маркс	Тлумачив гроші як особливий товар, загальний вартісний еквівалент та вважав, що в процесі розвитку суспільного поділу праці виникла потреба у регулярному обміні результатами праці. Товари обмінюються, бо на їх виробництво затрачено відповідну кількість суспільно необхідної праці, що становить їх вартість. Гроші є товаром-еквівалентом для вираження вартості
Дж. Гікс, Л. Гарріс	Тлумачили гроші як суспільний феномен, тому грошима вважали будь-який товар, що здатний виконувати функції засобу обігу, платежу й обміну вартості
М. Денисенко	Гроші – все, що береться в обмін на товари або як погашення боргу, причому не задля власного вжитку, а для наступного аналогічного обміну, тобто виконують первинну функцію як засіб платежу
В. Юровицький	Гроші – потужний інструмент цивілізації і значення їх у цій ролі постійно зростає
Н. Сухорукова	Гроші – реальна (символічна) вартість, яка у сучасних історичних обставинах має найширший діапазон і максимальний ступінь ліквідності, тобто здатність перетворюватись на товари та послуги
О. Лаврушин	Гроші – економічна категорія, в якій виявляються і за участю якої будуються суспільні відносини: гроші постають як самостійна форма мінова вартості, засобу обігу, платежу та накопичення

Отже, гроші, що виникли в результаті розв'язання суперечностей товару, є не технічним засобом обігу, а відображенням глибоких суспільних відносин. Вони пройшли у процесі власної еволюції складний шлях розвитку від простої випадкової форми еквівалента до загальної форми вартості, тобто гроші за своєю природою є товаром.

Як бачимо переважна кількість науковців, являючись прихильниками загального руслу економічної теорії, підходять до визначення поняття «гроші» через формулювання функцій, які вони виконують. Жодне з наведених понять не дозволяє встановити конкретний склад грошей, тобто провести чітку межу між власне грошима та іншими активами. Проте можна зробити висновок, що саме висока ліквідність є тою характеристикою активу, яка вирізняє його з поміж інших господарських засобів підприємства і робить його грошима.

На відміну від макrorівня, де найбільш поширеним є підхід до визначення грошей через їх функції, на мікрорівні найчастіше використовується визначення грошових коштів через елементи, які входять до них (Додаток А).

Виходячи з наведених вище суджень, на наш погляд, можна запропонувати уточнене визначення поняття «грошові кошти», яке може бути використано для подальших досліджень та прийнято до уваги при практичному застосуванні цих досліджень на реально функціонуючих підприємствах:

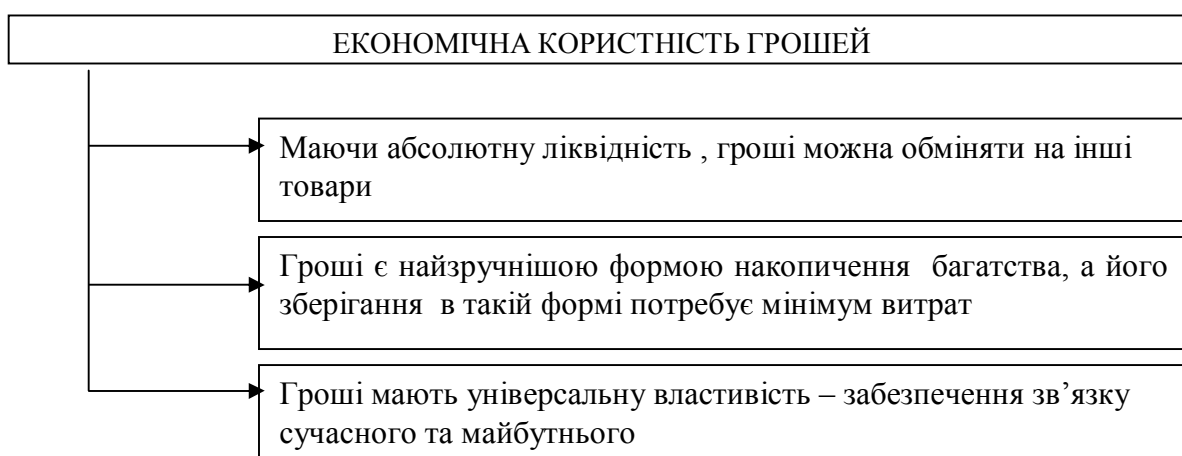
Грошові кошти - кошти в готівковій і безготівковій формі, що знаходяться в касі, електронні гроші, кошти на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані в будь-який момент для проведення розрахунків в процесі здійснення господарських операцій.

Роль грошей у ринковій економіці полягає у тому, що вони перетворюються в капітал або самозростаючу вартість. Гроші є капіталом у відтворенні індивідуального капіталу. Це є можливим, тому що:

- їх функціонування включено в кругооборот промислового капіталу ;
- вони є вихідним пунктом у результаті кругообороту капіталу.

У процесі купівлі-продажу товарів, надання послуг, а також виконання різного роду зобов'язань у грошовій формі відбуваються різноманітні розрахунки та платежі. Платежі також здійснюються при розподілі й перерозподілу грошових коштів.

Сучасна монетарна теорія виходить з того, що відносна вартість грошей пов'язана з характеристикою їх економічної корисності (рис.1.2.). Як бачимо, корисність грошей визначається опосередковано через корисність інших товарів та економічних послуг, які можна отримати на ці гроші.

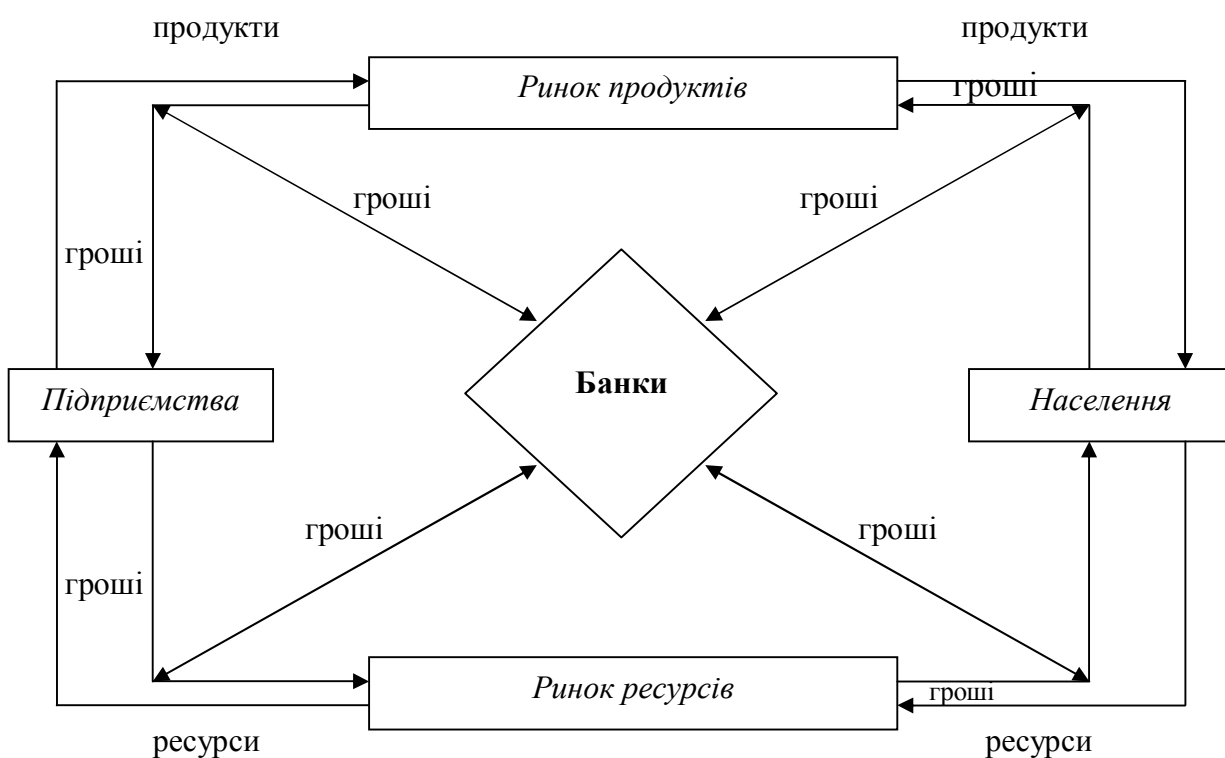
Рис. 1.2. Економічна корисність грошей

У національній економіці відбувається безперервний кругообіг доходів і продуктів, який опосередковується відповідним оборотом грошей. *Грошовий оборот* — це рух грошей у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання національного продукту, який здійснюється шляхом безготівкових розрахунків та через обіг готівки. *Грошовий оборот* — це сукупність всіх грошових платежів і розрахунків, що відбуваються в народному господарстві.

Гроші не існують самі по собі, вони обслуговують потреби економіки і тому повинні за своєю кількісною масою і структурою бути адекватні їм. В сучасних умовах грошовий оборот в Україні визначається реаліями економічної кризи, неплатоспроможністю і збитковістю багатьох підприємств і низьким рівнем життя більшої частини населення.

Побудуємо модель грошового обороту, яка описує потік товарів і послуг між підприємствами (фірмами) і населенням, що збалансований контрпоток грошових платежів здійснюваних при цьому обміні. Товарні потоки закономірно створюють зустрічний рух коштів — як у національній, так і в іноземній валюті.

Базова модель грошового обороту, представлена на рис. 1.3, включає в себе: 1) ринки ресурсів і продуктів; 2) банки 3) суб'єкти господарського обороту — підприємства і населення.

Рис. 1.3 Базова модель грошового обороту

Потоки товарів і послуг на цьому малюнку спрямовані за часовою стрілкою; потоки грошових платежів спрямовані проти часової стрілки. У базовій моделі допускається, що всі ресурси належать населенню (хоча насправді йому належить тільки один ресурс — робоча сила).

Вихідним і кінцевим пунктом моделі, через який здійснюється кругооборот готівки і безготівкових платежів, є банк. Тому банки зображені в

центрі малюнка. Їхні операції, пов'язані з розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтів.

Потоки економічних ресурсів з одного боку, і грошовий потік доходів і споживчих витрат — з другого, здійснюються одночасно. Будь-які затримки, крім тих, які викликані продажем товарів в кредит, створюють ситуацію неплатежів, що загрожує дезорганізації господарського обороту.

Базова модель грошового обороту дає загальне уявлення про функціонування національної грошової системи. Альтернативою грошового обороту є неефективний бартерний обмін. Криза неплатежів сприяє розширенню прямого безгрошового обміну товарами і послугами.

Більш складна модель грошового обороту має місце, коли в ній враховуються заощадження, інвестиції, фінансові ринки, державний сектор, а також міжнародні економічні зв'язки.

На теперішній час існують дві основні теорії, які зіставляють сутності понять «гроші» та «грошові кошти»: формалістична (юридична) та економічна.

Формалістичне (юридичне) трактування грошей ґрунтується на буквальному тлумаченні існуючих норм законодавства. Згідно даної позиції, правове поняття грошей визначається нормами діючого закону і ними ж вичерпується. Інакше кажучи визначальним є функції грошей, представлені у нормативно-правовій базі.

Згідно статті 177 Цивільного кодексу України [99] до об'єктів цивільних прав відносяться речі, включаючи гроші. Л.О. Новоселова зазначає, що речами являються тільки готівкові гроші (банкноти і монети). Цінність використовуваних в обороті готівкових грошей визначається не їх власною вартістю як товару, а кількістю позначених на знаку грошових одиниць [73]. Саме банкноти і монети, згідно ст. 35 Закону України «Про Національний банк України» [43] є єдиним законним платіжним засобом на території України, приймаються усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

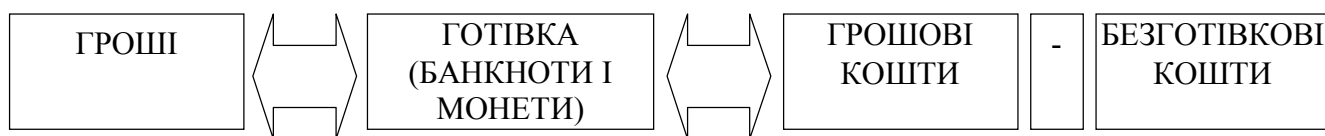

На думку прихильників формалістичного (юридичного) трактування грошей не являються грошима поняття «грошові кошти», «грошові суми», які використовуються в Цивільному кодексі України, оскільки вони не свідчать про уречевлену природу грошей як банкнот і монет.

Економічне трактування грошей виходить із передумови, що поряд із готівковими грошима існують і гроші в безготівковій формі. Як зазначає Д.Ю. Шастін [101] прихильники даного трактування обґрунтовано вважають, що визнання грошима лише банкнот і монет є неадекватним сучасним економічним реаліям в яких більша частина розрахунків і платежів здійснюється не в готівковій, а в безготівковій формі. На підтримку своєї позиції вони також апелюють до висновків сучасної економічної науки, яка вважає грошима не тільки готівкові банкноти і монети, але і грошові кошти на рахунках і вкладах.

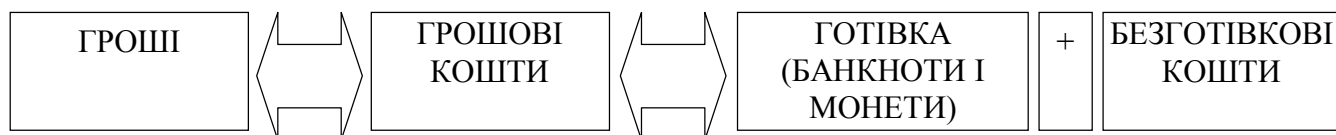
Розглянутий підхід до поняття грошей сформувався під впливом практики торговельного обороту. Ще 70 років тому економісти вважали грошима лише монети і банкноти, і коли Д.М. Кейнс в своїй книзі «Трактат про гроші» в 1930 році включив в поняття грошей вклади «до запитання», його погляди були піддані серйозній критиці. Тепер подібні вкладення економісти вважають грошима, оскільки теоретично вони можуть без перешкод використовуватись для придбання товарів і послуг [17].

Логіку сутності формалістичного (юридичного) трактування грошей зображено графічно на рис.1.4.

Рис.1.4. Формалістичне (юридичне) трактування поняття «гроші»

Логіку сутності економічного трактування грошей зображено графічно на рис.1.5.

Рис.1.5. Економічне трактування поняття «гроші»

Однак, на наш погляд, дати конкретну відповідь на запитання про ідентичність понять «гроші» та «грошові кошти» є досить складно саме в силу невизначеності першого з них.

1.2. Функції та класифікація грошових ресурсів

Сутність грошей як економічної категорії виявляється в їх функціях, які виражають внутрішню основу, зміст грошей.

Гроші виконують наступні п'ять функцій: міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб накопичення і заощадження та світові гроші. [67, С. 24]

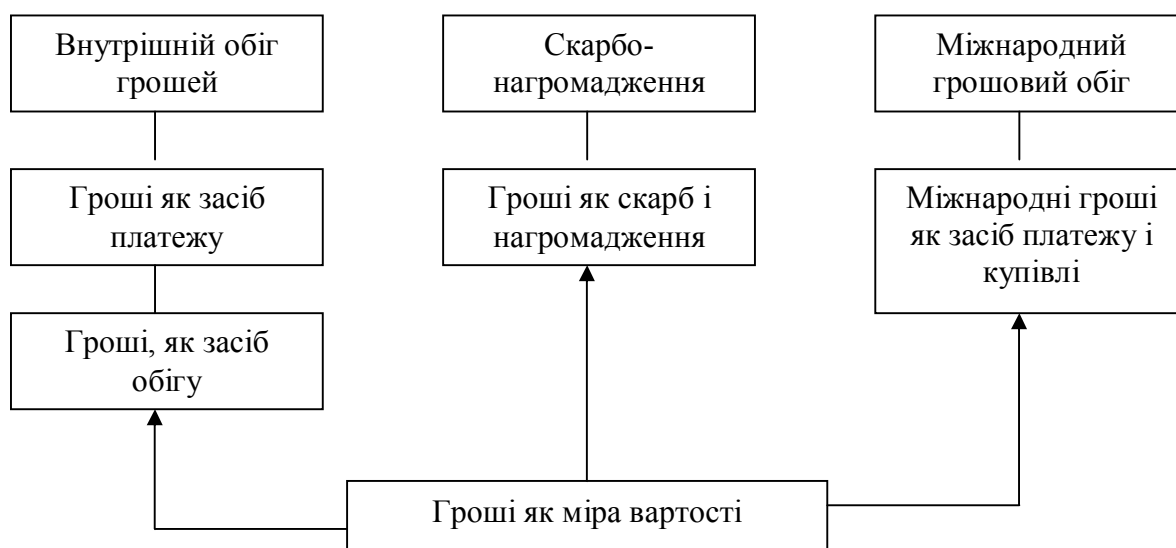
Функція грошей — це певна дія чи «робота» грошей щодо обслуговування руху вартості в процесі суспільного відтворення.

Питання про функції грошей є одним з найбільш дискусійних у теорії грошей. Розбіжності стосуються не тільки трактування окремих функцій, а й їх кількості. Наукові підходи до визначення суті грошей через їх функції є не новими, і ця позиція чітко прослідковується у працях одного із найвидатніших економістів, професора Оксфордського університету, Нобелівського лауреата Дж.Р. Хікса, який в 1939 р. писав: «... гроші визначаються їх функціями; гроші – це те, що використовується як гроші» [18].

Однак як зазначає проф. О.Т. Євтух «Якщо виходити з позиції, що сутність грошей визначається їхніми функціями, стає зрозуміло, що залежно від визначення функцій грошей ми матимемо відповідну їхню суть. Водночас, як

зауважують учені-економісти, проблема функцій грошей – одна з найдискусійніших»[40, С.4].

Схематично функції грошей зображено на рис. 1.6.

Рис. 1.6 Функції грошей

Міра вартості — це функція, в якій гроші забезпечують вираження і вимірювання вартості товарів, надаючи їй форму ціни. Двоє призначення цієї функції — виражати і вимірювати вартість — пояснюється тим, що вартість товару не може бути виражена інакше, ніж порівнюванням її з товаром — загальним еквівалентом, вартість якого загально визнана. І тільки через кількісне визначення в одиницях товару-еквівалента здійснюється вимірювання вартості товарів.

Гроші як нагальний еквівалент вимірюють вартість усіх товарів. Однак не гроші роблять товари сумірними, а суспільно необхідна праця, що затрачена на виробництво товарів, створює умови їх зрівнювання. Всі товари виступають продуктами суспільно необхідної праці, тому дійсні гроші (срібло і золото), що

володіють вартістю, можуть стати мірою їх вартості. При цьому вимірювання вартості товарів грошима відбувається ідеально, тобто у товаровласника не обов'язково повинна бути готівка.

Вартість товару, виражена а грошах, називається ціною. Вона визначається суспільно необхідними затратами праці на його виробництво і реалізацію. В основі цін та їхнього руху – закон вартості. Ціна товару формується на ринку і при рівності попиту і пропозиції на товари вона залежить від вартості товару і вартості грошей. При функціонуванні дійсних грошей ціна на товари прямо пропорційна вартості цих товарів і обернено пропорційна вартості грошей. У зв'язку з невідповідністю попиту і пропозиції на ринку ціна товару неминуче відхиляється від його вартості. По таких відхиленнях цін (вгору і вниз) від вартості товаровиробники визначають, яких товарів вироблено недостатньо, а яких - в надлишку.

Кількісна оцінка вартості товару в грошах, тобто ціна товару, забезпечує можливість порівняння не тільки продуктів суспільної праці, але й частини одного і того ж грошового товару - срібла або золота. Для порівняння цін різних за вартістю товарів необхідно звести їх до одного масштабу, тобто виразити їх в однакових грошових одиницях. Масштабом цін при металевому обігу називається вагова кількість грошового металу, що прийнята в даній країні за грошову одиницю і служить для вимірювання цін усіх інших товарів.

Між грошима як мірою вартості і грошима як масштабом цін є істотні відмінності. Гроші як міра вартості відносяться до усіх інших товарів, виникають стихійно, змінюються в залежності від кількості суспільної праці, затраченої на виробництво грошового товару. Гроші як масштаб цін встановлюються державою і виступають як фіксована вагова кількість металу, що змінюється з вартістю цього металу. Спочатку ваговий зміст грошової одиниці співпадав з масштабом цін, що знайшло відображення в назвах деяких грошових одиниць. Так, англійський фунт стерлінгів в минулому дійсно важив фунт срібла. У ході історичного розвитку масштаб цін відокремився від вагового змісту грошової одиниці.

Отже, в умовах обігу справжніх грошей ціна формувалася внаслідок подвійного їх функціонування — як втілення загальної праці для вираження вартості конкретних товарів і як масштаб цін для визначення самої вагової кількості грошового металу. Масштаб цін як вагова кількість благородного металу, прийнятого за грошову одиницю, є складовою функції міри вартості, доповнює її призначення виражати вартість товарів. Його не можна ні протиставляти мірі вартості, вважаючи їх двома різними функціями, ні ототожнювати з ним міру вартості, зводячи тільки до рахункових грошей.

Засіб обігу — це функція, в якій гроші є посередником в обміні товарів і забезпечують їх обіг [67, С. 26].

На відміну від першої функції, де товари ідеально оцінюються в грошах до початку їх обігу, гроші при обігу товарів повинні бути присутніми реально. Товарний обіг включає: продаж товару, тобто перетворення його на гроші, і купівлю товару, тобто перетворення грошей на товари (Т - Г - Т). У цьому процесі гроші грають роль посередника в процесі обміну. Функціонування грошей як засобу обігу створює умови для товаровиробника подолати індивідуальні, тимчасові і просторові кордони, які характерні при прямому обміні товару на товар. Гроші залишаються постійно в обміні і безперервно його обслуговують. Це означає, що гроші сприяють розвитку товарного обміну.

Виникнення грошей як засобу обігу посилює протиріччя процесу обміну. При прямому товарообміні (товар на товар) купівля і продаж співпадали і розриву між ними не було. Товарний же обіг передбачає два самостійних акти: купівлю товару та його продаж, розділені в часі і просторі. Це створює об'єктивну можливість порушень обміну і, зрештою, кризову ситуацію.

До особливостей грошей як засобу обігу потрібно віднести передусім реальну присутність грошей в обігу і швидкоплинність їх участі в обміні. У зв'язку з цим функцію засобу обігу можуть виконувати неповноцінні гроші - паперові і кредитні. У цей час пануюче становище зайняли кредитні гроші, що виступають як купівельний і платіжний засіб. Гроші як купівельний засіб були характерні для простого товарного виробництва: Т- Г - Т. Незважаючи на те, що

кредитні гроші виникли з функції грошей як засобу платежу, нині вони обслуговують обіг переважно капіталу. Кредитні гроші, таким чином, виступають і як засіб обігу, і як засіб платежу, і тому в зарубіжній економічній науці функції грошей як засобу обігу і як засобу платежу об'єднуються в одну.

Отже, функція грошей як засобу обігу має позитивне значення для розвитку обміну й економіки взагалі.

По-перше, відкривається можливість затримувати гроші і нагромаджувати вартість в її абсолютній формі, що розширює цілі виробництва, виводить їх за межі простого товарообміну і дає нові імпульси розвитку економіки.

По-друге, розриваються вузькі межі бартерного обміну. Власник товару може продати його не тому, хто в цей час має необхідний йому (продавцеві) товар, а тому, хто в ньому має потребу. За одержані гроші він має можливість вільно вибрати на альтернативній основі необхідний товар, що сприяє розвитку конкуренції серед товаровиробників.

По-третє, власник грошей може перенести купівлю іншого товару на майбутнє чи на інший ринок або взагалі використати їх за іншим призначенням. Усе це стимулює розвиток підприємницької активності товаровиробників, поглиблення і розширення ринкових відносин; урізноманітнює форми товарно-грошових відносин взагалі.

Засіб платежу — це функція, в якій гроші обслуговують погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин, що виникають у прогресі розширеного відтворення.

Історично ця функція походить з товарообороту. Поява її була зумовлена продажем товарів у кредит, оскільки при цьому виникав борг, погашення якого здійснювалося грошима. Це вже були істотно інші гроші, відмінні від засобу обігу.

Внаслідок певних обставин товари не завжди продаються за готівкові гроші. Причини: неоднакова тривалість періодів виробництва і обігу річних товарів, а також сезонний характер виробництва і збуту ряду товарів, що створює недостачу додаткових коштів у господарюючого суб'єкта. У результаті

виникає необхідність купівлі-продажу товару з розстрочкою платежу, тобто в кредит. Гроші як засіб платежу мають специфічну форму руху: Т - БЗ, а через заздалегідь встановлений термін: БЗ - Г (де БЗ-боргове зобов'язання). При такому обміні немає зустрічного руху грошей і товару, погашення боргового зобов'язання є завершальною ланкою в процесі купівлі-продажу. Розрив між товаром і грошима у часі створює небезпеку неплатежу боржника кредитору.

В умовах розвиненого товарного господарства гроші у функції засобу платежу зв'язують між собою безліч товаровласників, кожний з яких купує товари в кредит. У результат розрив в одній із ланок платіжного ланцюга неминуче приводить до руйнування всього ланцюга боргових зобов'язань і виникнення масових банкрутств товаровласників. Проблема неплатежів за своїми боргами стоїть перед підприємцями в усіх країнах. Вирішенню прискорення платежів між підприємствами може сприяти розширення використання таких видів кредитних грошей, як банківські векселі, електронні гроші і кредитні картки, що виникли на їх основі.

Засіб нагромадження — це функція, в якій гроші обслуговують нагромадження вартості в її загальній абстрактній формі в процесі розширеного відтворення.

Виникнення функції засобу нагромадження історично стало можливим тоді, коли товаровиробник виявився спроможним частину грошової виручки від продажу своїх товарів не витратити на придбання інших споживних вартостей, необхідних для виробництва чи особистого споживання, а відкласти на майбутнє, зберегти. [67, С. 29]

Гроші, будучи загальним еквівалентом, тобто забезпечуючи його власнику отримання будь-якого товару, стають запільним втіленням суспільного багатства. Тому у людей виникає прагнення до їх накопичення та зберігання. Для утворення скарбів гроші витягуються з обігу, тобто акт продаж-купівля уривається. Однак просте накопичення та зберігання грошей власнику додаткового прибутку не приносять.

На відміну від попередніх двох функцій гроші як засіб накопичення та зберігання повинні володіти здатністю зберігати вартість хоча б на певний період і обов'язково бути реальними.

При металевому обігу ця функція виконувала економічну роль стихійного регулювальника грошового обороту: зайві гроші йшли в скарби, брак грошей поповнювався за рахунок скарбів.

По мірі розвитку товарного виробництва значення функції як засобу накопичення та зберігання зростало. Без накопичення та заощаджень ставало неможливим здійснювати відтворювання. Саме створення грошових резервів на підприємстві забезпечує згладжування виникаючих порушень у окремого господарюючого суб'єкта, а резерви в масштабі країни - диспропорцій в народному господарстві.

Отже, ця функція могла виникнути після функції засобу обігу і розвинутися на її основі, але раніше за функцію засобу платежу: товаровиробник міг наважитися продати свій товар у борг лише за умови, що покупець зможе нагромадити вартість для повернення боргу.

Спочатку нагромадження грошей мало лише одну визначену мету — збереження вартості. Для цього достатньо було вичекати вартість у звичайних кусках чи брусках дорогоцінного металу і добре зберігати їх на випадок різних соціальних потрясінь.

У такій формі нагромаджувалося абстрактне загальне багатство, що називалося скарбом. Нагромадження грошей як скарбу було стихійним наслідком і виразом виникнення надлишку продуктів у простих товаровиробників.

Світові гроші — це функція, в якій гроші обслуговують рух вартості в міжнародному економічному обороті і забезпечують реалізацію взаємовідносин між країнами.

Виділення функції світових грошей зумовлене особливостями руху вартості на світовому ринку, які визначаються поділом цього ринку державними кордонами. Завдяки такому поділу тут з'являється специфічний

суб'єкт економічних відносин — держава, котра представляє і захищає інтереси країни в цілому. Тому на світовому ринку виникають економічні суперечності більш високого рівня, ніж на внутрішньому, які впливають і на відносини безпосередніх покупців та продавців.

В феномені грошей поєднується і суб'єктна функція (функція обігу) і об'єктна (функція резервування) і суб'єктно-об'єктна в одній особі (функція виміру вартості, будучи розглянутою з точки зору виробника, який підраховує собівартість своєї продукції, є об'єктною, а з точки зору покупця, котрий оцінює вигідність покупки, є суб'єктною)

На наш погляд, основоположними ознаками класифікації грошових коштів є:

- 1) форма існування: готівкові та безготівкові грошові кошти;
- 2) вид валюти: грошові кошти в національній валюті та грошові кошти в іноземних валютах (за видами валют).

Готівкові грошові кошти (грошові кошти сфери готівкового грошового обігу) – грошові кошти у вигляді паперових грошей, монет, грошових знаків, файлів в пам'яті комп'ютера (якщо вони використовуються без прямого зв'язку з банківськими рахунками). Безготівкові грошові кошти (грошові кошти сфери безготівкового грошового обігу) – грошові кошти на банківських рахунках, що використовуються для оплати, взаємних розрахунків шляхом перерахування з одного рахунку на інший.

Грошові кошти в національній валюті – грошові кошти (як готівкові так і безготівкові) у валюті, випущеній певною державою, яка, в основному, знаходиться в обігу на її території. Грошові кошти в іноземній валюті – грошові кошти (як готівкові так і безготівкові) які знаходяться в обігу і являються законним засобом платежу на території відповідної іноземної держави (групи іноземних держав).

Проф. В.В. Сопко виділяє дві ознаки класифікації грошових коштів [89, С.221]: за призначенням: кошти для обороту (оборотні) та для спеціального призначення (необоротні); за місцем зберігання: грошові кошти в банку, касі

підприємства, у підзвітних осіб, у контрагентів (видані аванси), вкладені у еквіваленти, цінні папери тощо. В подальшому ця класифікація ним же ж була розширена і доповнена ще двома ознаками [90, С.215]: за видами валют: національна та іноземна (долар США, Євро) валюти; за джерелами надходження: власні, запозичені та залучені.

Подібні ознаки класифікації наводить О.П. Кундря-Висоцька [56, С.81]:

- за призначенням: кошти для проведення поточних розрахунків та кошти, що мають спеціальне призначення та цільове використання;
- за місцем зберігання: у касі підприємства, на рахунках у банку, у підзвітних осіб, вкладені в цінні папери, у контрагентів тощо.

Однак наведені вище класифікації важко назвати вичерпними, а крім того, на наш погляд, їм притаманні певні недоліки. Скажімо, кошти у підзвітних осіб та контрагентів, з позиції бухгалтерського обліку на підприємстві, яке авансувало ці ресурси, є дебіторською заборгованістю, кошти вкладені в цінні папери – фінансовими інвестиціями (поточними або довгостроковими). Тому включати їх в ознаку класифікації «місце зберігання», на наш погляд, недоречно. В даному випадку присутня певна підміна економічних категорій, що є недопустимим для бухгалтерського обліку, оскільки викривляє реальний стан речей на підприємстві. Крім того, всі грошові кошти апріорі є оборотними активами, ті ж види коштів, які не можна використати протягом одного року або операційного циклу, якщо він складає більше ніж один рік, можуть класифікуватися або як довгострокові фінансові інвестиції, або як інші необоротні активи. Віднесення до грошових коштів їх еквівалентів, на наш погляд, є недоречним в силу специфіки цієї категорії, яка проявляється в тому, що вони є своєрідною зв'язуючою ланкою між двома видами найліквідніших активів – грошовими коштами та фінансовими інвестиціями. Саме тому еквіваленти грошових коштів слід виділяти в окрему категорію з виокремленням специфічних, притаманних лише їй особливостей та функцій.

Вищеперераховані фундаментальні ознаки класифікації (форма існування та вид валюти) слід доповнити двома допоміжними, що мають важливе значення при вирішенні окремих задач обліку, аналізу та контролю:

1) обмеженість у напрямках використання:

- грошові кошти без обмежень у напрямках використання – грошові кошти, якими підприємство (установа, організація) може розпоряджатися без жодних обмежень для ведення господарської діяльності. Приклад: грошові кошти на поточних рахунках у банку;

- грошові кошти з обмеженнями у напрямках використання – грошові кошти, які підприємство (установа, організація) може використовувати строго за певним цільовим призначенням. Приклад: грошові кошти, отримані як цільове фінансування; гуманітарна допомога у вигляді грошових коштів тощо.

Класифікація грошових коштів за наведеною ознакою має винятково важливе значення при аналізі фінансового стану підприємства, оскільки суб'єкт господарювання повинен прагнути до мінімізації частки грошових коштів з обмеженістю їх використання у загальній грошовій масі. Значна маса грошових коштів з обмеженнями у їх використанні ще не може бути свідченням високої платоспроможності підприємства. В ідеалі найефективнішим засобом забезпечення зобов'язань у суб'єкта підприємницької діяльності є грошові кошти без обмежень у їх використанні.

2) місце зберігання:

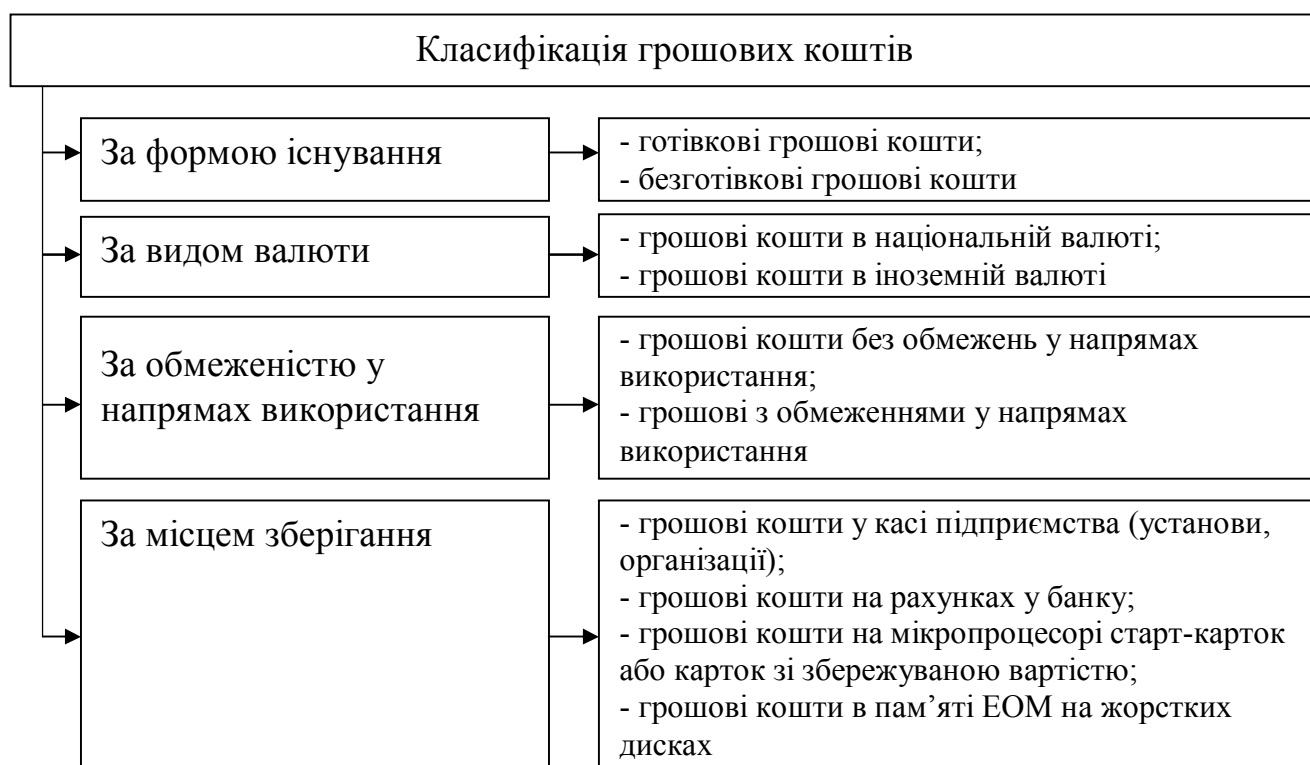
- грошові кошти у касі підприємства (установи, організації) – готівкові грошові кошти, які зберігають у спеціально відведеному приміщенні або місці у межах встановленого ліміту залишку готівки;

- грошові кошти на рахунках у банку – грошові кошти, які зберігають на різних рахунках у банківських установах та можуть бути використані в будь-який момент за бажанням власника рахунку;

- грошові кошти на мікропроцесорі смарт-карток або карток зі збереженою вартістю – один з різновидів „електронних грошей”, – зберігають на спеціально призначених для цього картах;

- грошові кошти в пам'яті ЕОМ на жорстких дисках – один з різновидів „електронних грошей”, – зберігають у вигляді файлів в пам'яті комп'ютера які виступають їх матеріальним носієм.

В зв'язку з виявленими недоліками у наявних видах класифікації та з метою узагальнення існуючих загальноприйнятих ознак декомпозиції грошових коштів, запропонована удосконалена їх класифікація для потреб управління грошовими коштами загалом та обліку, аналізу, контролю за наявністю зокрема може бути представлена графічно (рис.1.7).

Рис.1.7. Класифікація грошових коштів

Останніми роками зростає роль і еквівалентів грошових коштів в діяльності суб'єктів господарювання, що виводить на новий рівень дослідження облікової сторони цього питання.

Проф. В.В. Ковальов [49] відзначає зростання ролі грошових еквівалентів як одного з основних моментів, що супроводжують зміни сутності методів управління фінансами при переході до ринкової економіки. Попри це єдино вірної класифікації еквівалентів грошових коштів вітчизняна наука досі не випрацювала. На наш погляд, декомпозиція еквівалентів грошових коштів

повинна розпочинатися із виокремлення їх властивостей та відділення від інших видів короткострокових фінансових інвестицій.

На думку деяких дослідників [18; 37] еквіваленти грошових коштів характеризуються такими властивостями: 1) є високоліквідними цінними паперами низької прибутковості, але високої надійності; 2) вільно реалізуються в будь-який момент із мінімальною втратою вартості (чи без втрат); 3) мають постійну ринкову вартість; 4) придбаваються як страховий резерв готівки. В іншому джерелі [67] зустрічаються такі властивості еквівалентів грошових коштів: 1) вільно конвертуються у певні суми грошових коштів, тобто це означає, що вони можуть швидко перетворюватись у готівку; 2) мають незначний ризик зміни вартості; 3) здійснюються на короткий термін.

Проф. Ф.Ф. Бутинець стверджує, що до еквівалентів грошових коштів відносяться інвестиції з строком погашення не більше трьох місяців з дати придбання. Інвестиції в акції інших підприємств не відносяться до грошових еквівалентів, за винятком тих випадків, коли вони по своїй суті ідентичні грошовим коштам [7, С.422-423].

Директивою ЄС від 18.09.2000 р. №2000/46/ЕС «Про діяльність в сфері електронних грошей і пруденціальний нагляд над інститутами, які займаються цією діяльністю» встановлено, що [30] електронні гроші – це грошова вартість, що являє собою вимогу до емітента, яка: а) зберігається на електронному пристрої; б) емітується після отримання грошових коштів в розмірі не меншому аніж об'єм прийнятих на себе зобов'язань; в) приймається в якості засобу платежу не лише емітентом, але й іншими фірмами.

Однак не слід плутати поняття «електронні гроші» з поняттям «банківські платіжні картки». Відмінною рисою електронних грошей від таких звичних банківських продуктів, як депозитні або кредитні карти, є те, що при використанні електронних грошей не застосовується банківський рахунок особи, якій належать електронні гроші. Споживач користується електронними грошима, не витрачаючи грошей зі свого банківського рахунку. Про це ж зазначає у власних дослідженнях і А.В. Шамраєв [102]: «у зв'язку з тим, що

електронні гроші розроблялись в основному як роздрібний фінансовий продукт, їх часто змішують з подібними за принципами дії платіжними інструментами, в першу чергу з банківськими картами. Принципова відмінність банківської карти від електронних грошей в економічному значенні полягає в зв'язку першої з банківським рахунком/рахунком вкладення держателя (у випадку дебетової карти) і/або позиковим рахунком банку (у випадку кредитної карти), тоді як при здійсненні угод з використанням електронних грошей грошові кошти списуються з рахунку емітента.

Ми, погоджуємось з Є.І. Платоновим та В.А. Кузнецовим, які зазначають [74, С.35]: «В економічному сенсі, електронні гроші представляють собою платіжний інструмент, який володіє, залежно від схеми реалізації, властивостями як традиційних готівкових грошей, так і традиційних платіжних інструментів (банківських карт, чеків і т.д.): з готівковими грошима споріднює можливість проведення розрахунків обминаючи банківську систему, з традиційними платіжними інструментами – можливість проведення розрахунків в безготівковому порядку через рахунки, відкриті в кредитних організаціях».

Інші агрегати грошової маси містять грошові засоби, що використовуються в розрахунках з певними обмеженнями, їх ще визначають як грошові субститути або «квaziгроші». На думку В.Ф. Корельського та Р.В. Гаврилова [50]: «Квaziгроші – компоненти грошової маси, які не можна безпосередньо використовувати як купівельний або платіжний засіб: грошові кошти на строкових рахунках, ощадні вклади в комерційних банках, інших кредитно-фінансових закладах, депозитні сертифікати, акції інвестиційних фондів, які вкладають кошти лише в короткострокові грошові зобов'язання». Роль квaziгрошей як засобу обігу і платежу в комерційному обороті незначна. В основному вони виконують функцію накопичення.

На наш погляд, поняттям, тотожним «квaziгроші» на макрорівні є еквіваленти грошових коштів на рівні господарюючих суб'єктів. В основному,

еквівалентами грошових коштів є найбільш ліквідна частина короткострокових фінансових інвестицій.

1.3 **Форми застосування безготівкових розрахунків та їх характеристика**

Підприємство здійснює такі форми розрахунків:

- готівкову;
- безготівкову.

Сферу дії готівкових і безготівкових розрахунків розмежовано (табл. 1.2).

Між обігом готівкових і безготівкових коштів є тісний зв'язок.

Таблиця 1.2

Характеристика форм грошового обігу

Показники	Готівково-грошовий обіг	Безготівково-грошовий обіг
1	2	3
Здійснення	Оплата придбаних товарів та послуг і погашення боргових зобов'язань здійснюється законними платіжними засобами – банківськими білетами та розмінною монетою. Обслуговує переважно відносини, пов'язані зі сферою особистого споживання	Оплата придбаних товарів та послуг, погашення боргів здійснюється шляхом перерахуванням грошових сум на рахунки, відкриті учасниками грошового обігу в банках, без використання грошей у готівковій формі. Обслуговує в основному підприємства та організації
Межі руху	Гроші рухаються поза банками, обслуговуючи відносини економічних суб'єктів під час виплати заробітної плати, пенсій, субсидій, оплати товарів та послуг населенням	Гроші рухаються рахунками у банках, не виходячи за межі банківської системи
Проблеми	Високі витрати на виготовлення готівки. Низька податливість до регулювання. Тінізація відносин	Оптимізація форм і способів безготівкових розрахунків. Інтенсифікація і прискорення розрахунків
Вплив	Впливають лише прямі його суб'єкти, що дає можливість найповніше реалізувати свої відносини в тому вигляді, в якому вони самі їх визначили	Впливають не тільки прямі суб'єкти, а й банки, а держава, законодавчо визначаючи права та обов'язки банків, здійснює контроль і впливає на весь безготівковий обіг

Так, безготівкові кошти підприємств конвертуються в готівку під час видачі заробітної плати працівникам. Останні обмінюють одержану заробітну плату в підприємствах торгівлі та сфери побуту на товари і послуги. Після цього виручка, отримана в каси підприємств, знову надходить на їх поточні рахунки і далі рухається у безготівковій формі. Таким чином, обіги готівкових і безготівкових коштів взаємно доповнюють і зумовлюють один одного.

Безготівковий обіг – сума платежів за певний період часу, які не потребують використання готівки. Він здійснюється двома способами: переказуванням грошових коштів з одного рахунку на інший у кредитних закладах та проведенням взаємозаліків зустрічних вимог без використання готівки.

Загальні принципи організації системи безготівкових розрахунків у господарському обігу України слідуючі:

- 1) обов'язковість зберігання грошових коштів на розрахункових, поточних та інших рахунках банків;
- 2) підприємства свої грошові платежі і розрахунки здійснюють через банки шляхом самостійного вибору форми рахунків, що закріплюється у договорах і угодах із банками;
- 3) платежі покупців за товарно-матеріальні цінності й послуги здійснюються через банки лише за наявності достатніх коштів на рахунках платників;
- 4) кошти з рахунку підприємства списуються за розпорядженням власника.
- 5) момент здійснення платежу має бути максимально наближеним до терміну відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг;
- 6) зарахування коштів на рахунок утримувача, як правило, проводиться після списання відповідних сум з рахунку платника;
- 7) підприємства мають право вибору банків для відкриття своїх рахунків.

Підприємства та їхні відокремлені підрозділи можуть мати такі рахунки в національній валюті:

- поточні рахунки, що відкриваються для зберігання грошових коштів та здійснення всіх видів банківських операцій;
- бюджетні, що відкриваються підприємствам, яким виділяються кошти за рахунок державного або місцевого бюджетів для цільового їх використання;
- кредитні, що відкриваються в будь-якій установі банку, котра має право видавати кредити;
- депозитні, що відкриваються між власником рахунка та установою банку на визначений строк. Кошти на депозитні рахунки переказуються з поточного рахунка і після закінчення строку зберігання повертаються на нього. Відсотки на депозитні вклади перераховуються на поточний рахунок або зараховуються на поповнення депозиту. Проведення розрахункових операцій та видача коштів готівкою з депозитного рахунка забороняється.

Слід зазначити, що банківські рахунки в іноземній валюті поділяються на:

- поточні;
- розподільчі;
- кредитні;
- депозитні (вкладні).

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємству для проведення розрахунків у безготівковій та готівковій іноземній валюті у разі здійснення поточних операцій.

Розподільчий рахунок призначений для попереднього зарахування коштів у іноземній валюті. Кошти, які були зараховані на розподільчий рахунок і не підлягають продажу на міжбанківському валютному ринку України, розподіляються за призначенням. Гривневий еквівалент коштів в іноземній валюті, які були зараховані на розподільчий рахунок і згідно з чинним законодавством України підлягають продажу на міжбанківському валютному ринку у встановленому порядку зараховується на поточний рахунок.

Згідно Інструкції про безготівкові розрахунки в господарському обороті застосовуються такі форми:

- меморіальний ордер;

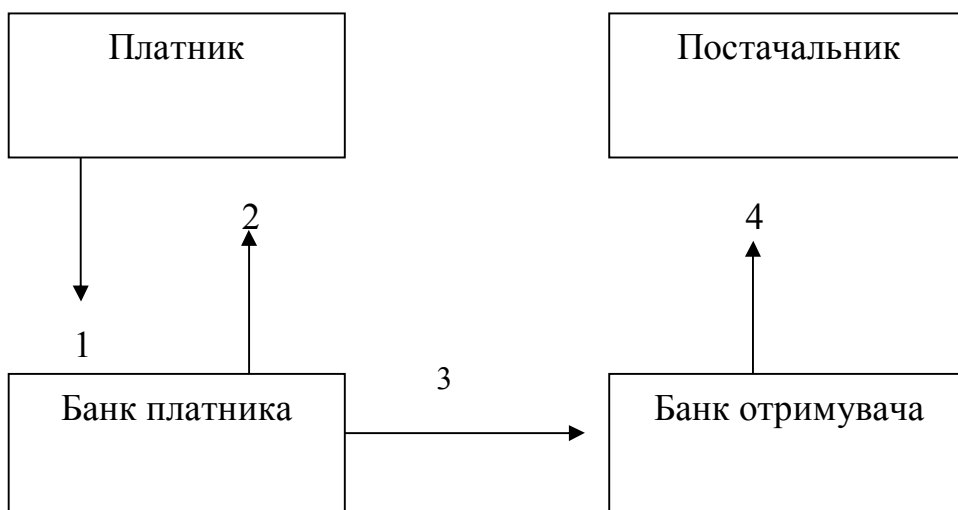
- платіжне доручення;
- платіжна вимоги-доручення;
- платіжна вимоги;
- розрахунковий чек;
- акредитив;
- інкасового доручення (розпорядження) .

За однотипними операціями банки можуть складати зведені меморіальні ордери відповідно до вимог, визначених нормативно-правовим актом Національного банку з організації операційної діяльності в банках України, і внутрішніх процедур банку.

Використання векселів та спеціальних платіжних засобів, зокрема платіжних карток (у тому числі корпоративних платіжних карток), регулюється законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку.

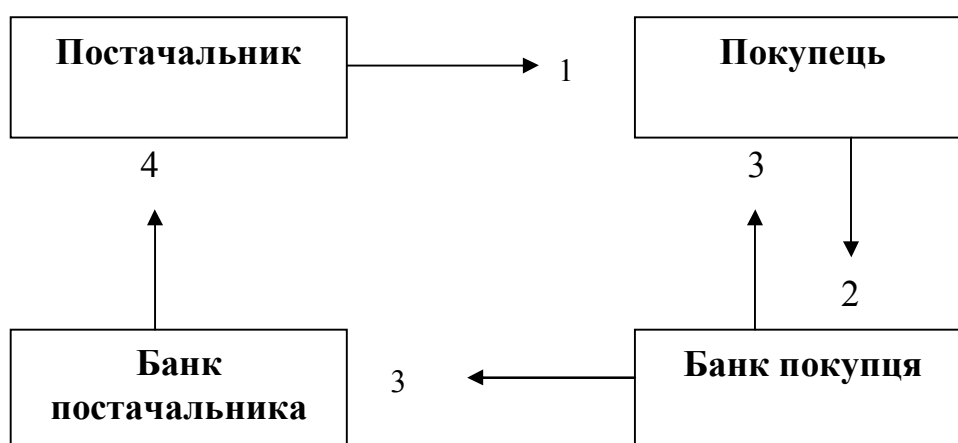
Платіжне доручення – це розрахунковий документ, який містить доручення платника банку або іншій установі – члену платіжної системи – здійснити переведення зазначеної в ньому суми грошей зі свого рахунку на рахунок одержувача. За допомогою цього документа здійснюються розрахунки за фактично відвантажену продукцію, для переказування сум (рис. 1.3).

Така форма організації безготівкових розрахунків належить до найбільш поширених. Ця форма характеризується простим і швидким документообігом і сприяє прискоренню руху коштів. Певним недоліком є неповна гарантія здійснення платежу на користь постачальника продукції.

Рис. 1.8. Схема документообігу при розрахунках платіжними дорученнями: 1 – передача платником у банк платіжного доручення на право списання суми платежу на користь одержувача грошових коштів; 2 – отримання платником виписки банку з його поточного рахунку про списання грошових коштів на користь одержувача; 3 – передача платіжного доручення (повідомлення) про зарахування платежу на поточний рахунок одержувача (передача платіжного доручення може здійснюватися через національну систему електронних платежів (НСЕП); через внутрішньобанківську платіжну систему (ВБПС) – якщо установи входять до системи одного банку; просто в банк одержувача у прямих відносин між банками (ПВІМБ)); 4 – отримання одержувачем виписки банку з його поточного рахунку про зарахування на його рахунок грошових коштів

Платіжна вимога-доручення – це розрахунковий документ, який містить вимогу одержувача безпосередньо до платника сплатити суму грошей і доручення платника банку, який його обслуговує, здійснити переведення встановленої платником суми грошей зі свого рахунку на рахунок одержувача (рис. 1.9).

Рис. 1.9. Схема документообігу при розрахунках платіжними вимогами-дорученнями: 1 – передача постачальником покупцю документів на відвантаження або передачу товарів, актів виконаних робіт або наданих послуг,

а також платіжних вимог-доручень, відправлених ним особисто покупцю або через банк; 2 – дооформлення покупцем платіжної вимоги-доручення і передача її в банк (банк платника); 3 – здійснення банком платника платежу з врученням виписки з поточного рахунку про списання грошових коштів з його рахунку й надсилання документів у банк постачальника; 4 – здійснення банком постачальника зарахування грошових коштів на поточний рахунок постачальника з врученням виписки з його поточного рахунку про отримання грошових коштів

До здійснення безготівкових розрахунків за допомогою платіжних вимог-доручень найчастіше вдаються у тих випадках, коли є реальний ризик помилки у відправленні вантажу. Це може бути ситуація, коли постачальник часто змінює замовників або їх кількість дуже велика.

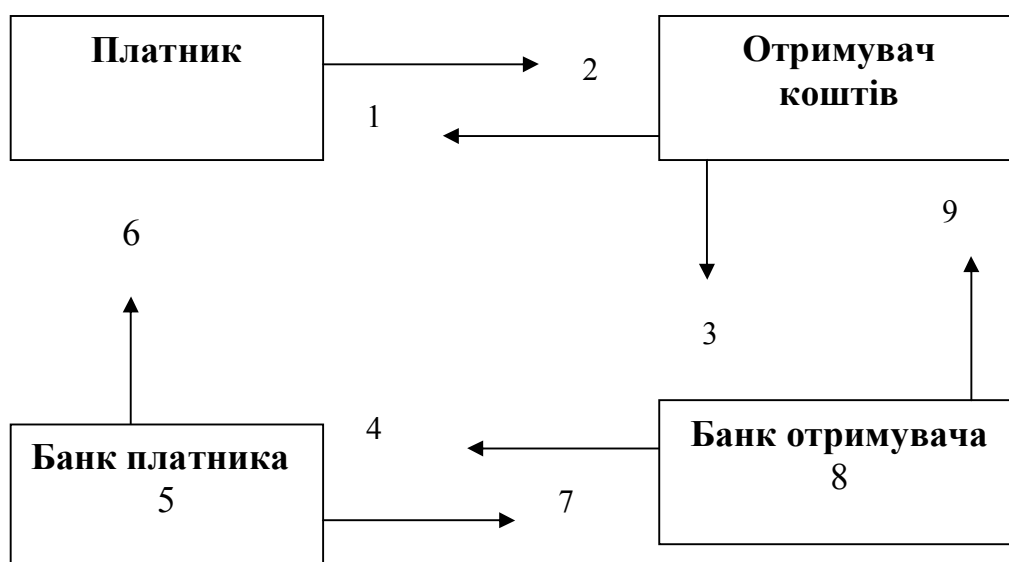
Платіжна вимога – це розрахунковий документ, який містить вимоги позивача або за договірною опису – одержувача; банк, що обслуговує платника, може здійснити без згоди платника переведення певної суми грошей з рахунку платника на рахунок одержувача. За допомогою платіжної вимоги здійснюється безспірне стягнення та безакцентне списання коштів.

Розрахунки платіжними вимогами здійснюються за такою схемою:

- 1) одержувач коштів виписує і здає в установу банку, що його обслуговує, платіжну вимогу до платника і реєстр вимог;
- 2) банк одержувача пересилає платнику вимогу і реєстр банку платника;
- 3) банк платника видає платникові платіжну вимогу і повідомляє про платіж;
- 4) на основі перевіреної платіжної вимоги установа банку списує зазначену суму з рахунку платника;
- 5) з банку платника надходять документи про перерахування коштів у банк одержувача;
- 6) банк одержувача зараховує зазначену суму на рахунок одержувача коштів.

Розрахунковий чек – це документ, що містить письмове доручення власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів. Є кілька видів розрахункових чеків: акцептовані та неакцептовані банком, з лімітованих і нелімітованих книжок. Останні застосовуються у місцевих розрахунках за отримані товари, надані послуги, у постійних розрахунках з транспортними організаціями (оплата фрахту), з підприємствами зв'язку.

Термін дії чекової книжки – 1 рік, розрахункового чека фізичної особи – 3 місяці. Чек із чекової книжки до оплати подається протягом 10 календарних днів (рис. 1.10).

Рис. 1.10. Розрахунки чеком: 1 – постачальник передає товар покупцеві; 2 – покупець передає чек постачальнику; 3 – постачальник передає чек у свій банк; 4 – банк постачальника направляє чек для оплати в банк покупця; 5 – банк платника списує кошти з рахунку покупця товару; 6 – банк платника повідомляє платника про списання коштів; 7 – банк платника переказує банку постачальника відповідні кошти; 8 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 9 – банк постачальника повідомляє постачальника про зарахування коштів на його рахунок

Проте чекова форма розрахунків має і певні недоліки:

- не завжди повна гарантія оплати чека, якщо у чекодавця на рахунку не буде грошей на момент пред'явлення чека;
- неможливість розрахунків чеками на великі суми;
- можливість підробки чека.

Чеки можуть використовуватися за індосаментом (передавальний надпис на зворотному боці чека). Розрізняють такі їх види:

- бланковий індосамент – власник чека ставить на його звороті свій підпис, внаслідок чого чек стає документом на пред'явника і будь-який законний власник може отримати за ним кошти в банку;
- іменний індосамент – власник ставить на звороті свій підпис і зазначає ім'я особи, якій передається право на отримання коштів за чеком;
- цільовий індосамент – власник чека вказує на звороті мету передачі чека іншій особі й обмежує можливість отримання коштів за чеком;
- безоборотний індосамент – якщо власник чека хоче обмежити або виключити можливість пред'явлення претензій за чеком у випадку його неоплата, у тексті індосамену він зазначає слова «не обертається».

Розрізняють вексель простий і переказний.

Вексель має специфічні ознаки:

- законодавчо визначену форму, яка робить його універсальним і доступним для всіх суб'єктів грошово-розрахункових відносин;
- абстрактність – у векселі зазначається не причина виникнення боргу, а лише сума грошового платежу;
- безумовність і незаперечність, що вказує на те, що боржник не має права відмовитись від сплати боргу;
- конкретність строку платежу – вексель можна виписати на строк до одного року, але переважно строк становить до 90 днів.

В обігу перебувають прості й переказні векселі.

Простий (соло) вексель – цінний папір і вид кредитних грошей у вигляді строкового зобов'язання, складеного в письмовому вигляді у певній формі, що

засвідчує зобов'язання одержувача позики сплатити позичальнику належний до повернення борг у зазначений строк.

Простий вексель містить просте, нічим не обумовлене зобов'язання векселедавця заплатити власнику векселя після зазначеного строку певну суму.

Дещо складнішим є схема руху документів за умови розрахунку переказним векселем. Переказний вексель – це безумовний письмовий наказ, адресований однією особою (векселедавцем) іншій (платнику) і підписаний особою, яка видала вексель, про виплату на вимогу або на визначену дату суми грошей третьому учаснику (одержувачу) за його наказом або пред'явнику.

Переказний вексель (тратта) містить письмову вказівку векселетримача (трасанта), що адресована платнику (трасату), заплатити третій особі (ремітенту) певну суму грошей у визначений строк. Термін обігу тратти – до 90 днів.

Переказний вексель повинен мати акцепт – зобов'язання платника (трасата) оплатити цей вексель (тратту) за настання зазначеного в ньому терміну. Акцепт оформлюється написом на векселі і підписом платника. За допомогою акцепту особа, що зазначена у векселі як платник, стає акцептантом, тобто головним вексельним боржником. Акцептант відповідає за оплату векселя у зазначений термін. У разі несплати власник векселя може подати позов проти акцептанта. Акцептовані банками векселі використовуються під час надання банками позик один одному. Можливий облік (нотація) тратти – її продаж комерційному банку до настання терміну платежу. При цьому необхідний аваль – гарантія платежу авалістом (у цьому випадку комерційним банком) за траттою. Оформлюється аваль або гарантійним написом авалістом, або видачею окремого документа. Передача векселів здійснюється за допомогою індосаменту – передатного напису.

У табл. 1.3 наведена порівняльна характеристика векселя і чека.

Акредитив – грошовий документ, за яким одна кредитна установа згідно із заявою клієнта доручає іншій здійснити за рахунок спеціально заброньованих для цього коштів оплату товарно-транспортних документів за відвантажені

товари чи надані послуги або виплатити пред'явникові акредитиву певну суму грошей.

За розрахунків акредитивами виникають економічні відносини між чотирма такими суб'єктами:

- заявник акредитива – платник, який звернувся до банку, що його обслуговує, для відкриття акредитива;
- банк-емітент – банк платника, що відкриває акредитив своєму клієнтові;
- бенефіціар – юридична особа, на користь якої виставлений акредитив (продавець, виконавець робіт або послуг тощо);
- виконуючий банк – банк бенефіціара або інший банк, що за дорученням банку-емітента виконує акредитив.

Таблиця 1.3.

Порівняльна характеристика векселя і чека

Характеристики чека	Характеристики векселя
1	2
Оплачується після подання	Може бути документом як на подання, так і строковим
Випишується на банк	Не випишується
Ніколи не акцептується банком	Має бути акцептований платником
Переважно не перебуває в обігу, а прямо подається в банк для оплати	Обертається, переходячи від одного власника до іншого
Якщо підпис на чеку підроблений, банк може відмовитися від оплати	Підроблення підпису векселедавця не звільняє акцептанта від обов'язку оплатити вексель

Схему здійснення рахунків з використанням акредитивної форми наведено на рис. 1.6.

Посилення інтересу вітчизняних учасників зовнішньоекономічної діяльності до акредитивної форми розрахунків загостило потребу у виробленні науково обґрунтованих рекомендацій щодо застосування цих фінансових інструментів.

Найпоширенішим є акредитив, що має товарний характер. Він набув популярності завдяки виконанню трьох основних функцій цього фінансового інструменту – розрахункової, забезпечувальної та кредитної. Із застосуванням товарного акредитива, як правило, не виникає особливих проблем.

Рис. 1.11. Розрахунок з використанням акредитива: 1 – покупець доручає банку, що його обслуговує, відкрити акредитив; 2 – банк покупця відкриває акредитив; 3 – банк покупця повідомляє покупця про відкриття акредитива; 4 – банк покупця повідомляє банк постачальника про відкриття акредитива постачальнику на конкретну суму; 5 – банк постачальника повідомляє постачальника про відкриття акредитива; 6 – відвантаження товару; 7 – покупець повідомляє банк про виконання умови акредитива, тобто дає наказ на розкриття акредитива; 8 – банк покупця переказує банку постачальника суму коштів з акредитива; 9 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 10 – банк постачальника повідомляє про це свого клієнта

До поширених фінансових інструментів у зовнішньоекономічних операціях належить також резервний акредитив. З огляду на певну специфіку використання розглянемо його детальніше.

Резервний акредитив є універсальним інструментом забезпечення платежу. За економічним змістом він подібний до банківських гарантій і

поручительств. Проте останні надаються на підставі національного законодавства, а резервні акредитиви – на основі Уніфікованих правил, тому в зовнішньоекономічній діяльності здебільшого використовують саме ці інструменти. Зазначимо найтипівіші ситуації, а саме тоді, коли:

1) обсягу обігових коштів покупця цілком достатньо для своєчасної оплати товарів, однак постачальник наполягає на використанні безпечнішої, ніж переказ, форми розрахунків. У такому випадку сторони можуть домовитися про платежі за зовнішньоекономічним договором на умовах комерційного кредиту за допомогою векселів, виписаних на продавця, або шляхом переказу на умовах кредиту за відкритим рахунком;

2) витрати імпортера на відкриття товарного акредитива виявляються не виправдано високими;

3) потрібно підсилити гарантованість платежу. Як забезпечення виставляється акредитив, що покриває одне або два відвантаження. Якщо покупець вчасно розраховується за зовнішньоекономічним договором, резервний акредитив не використовується. Якщо ж він не з власної ініціативи не розраховується за певну партію товару, продавець може звернутися до банку з вимогою здійснити платіж чи оформити векселі за резервним акредитивом;

4) є потреба в забезпеченні зобов'язань експортера за акредитивом, яке передбачає здійснення банком-емітентом авансового платежу, або в забезпеченні зобов'язань щодо виплати неустойок і штрафів на користь імпортера;

5) платіжними умовами зовнішньоторговельного договору не передбачено акредитивної форми розрахунків. У такій ситуації можна застосувати резервний акредитив, що узгоджується з його економічно правовою природою.

Змішані акредитиви поєднують у собі деякі переваги документарних і майже всі ризики чистих акредитивів, тож використовуються, але не часто. Чисті акредитиви на сьогодні практично не застосовуються.

Функціональна характеристика платіжного акредитива досить широка, зокрема:

1) завдяки класичному змісту основних функцій (розрахункової, забезпечувальної, кредитної, інформаційної) та нескладній технології платежу цей вид акредитива може використовуватися для вирішення широкого спектра питань, що виникають у процесі постачання продукції (за умови простих схем взаємодії експортера й імпортера);

2) шляхом добору конкретного виду платіжного акредитива можна максимально спростити схему реалізації його кредитної функції.

Однак практика застосування акредитивної форми розрахунків свідчить, що найчастіше використовується акредитив із платежем за пред'явленням. Це пояснюється тим, що акредитиви з розстрочкою платежу та частковою його розстрочкою втрачають для експортера забезпечувальну функцію, оскільки в разі їх застосування товаророзпорядчі документи видаються імпортеру ще до того, як він цілком розрахується за поставлені експортером товари.

За відкличного акредитива банк-емітент має право в будь-який час змінити або анулювати акредитив без згоди бенефіціара (продавця). Оскільки банк-емітент здебільшого так вчиняє лише на вимогу покупця, то продавець, безперечно, має цілком довіряти покупцеві своїх товарів. У такому випадку використання цього виду акредитива є рівнозначним застосуванню звичайного банківського переказу за фактом поставки продукції (тобто покупець може заплатити, а може і не заплатити). Сьогодні такий вид акредитивів практично не використовується, тому що його умови не захищають експортера від ризиків неплатежу.

Готівково-грошовий обіг – частина грошового обігу, що дорівнює сумі всіх платежів, здійснених у готівковій формі за певний період часу. У готівковому грошовому обігу застосовуються казначейські квитки, банкноти, металеві монети, дебетні та кредитні картки, чеки й інші грошові знаки. Обсяг наявного обігу залежить від масштабу емісії готівки, швидкості їх обігу, розмірів товарообігу, рівня доходів населення, темпів інфляції тощо.

На відміну від безготівкового готівково-грошовий обіг характеризується низкою негативних особливостей:

- 1) йому притаманні високі затрати щодо організації обігу;
- 2) складно забезпечити належний контроль з боку держави за грошовим обігом;
- 3) розрахунки між суб'єктами господарювання у готівковій формі відкривають можливість для різних фінансових порушень, наприклад, для приховування прибутку, ухилення від податків.

Зазначені недоліки змушують державу максимально застосовувати безготівкові розрахунки. З метою обмеження готівкового обігу, здійснюваного підприємствами підприємства встановлюють самостійно ліміти готівки . Наявний обіг лімітується і для комерційних банків. Уся готівка понад установлені ліміти підлягає поверненню на рахунки в комерційні банки або центральний банк, який встановлює порядок ведення касових операцій підприємства, регламентує емісійно-касову роботу своїх установ. Водночас не можна вважати, що управління наявним обігом здійснюється лише на адміністративній основі. Тут велику роль відіграють економічні методи, що забезпечують збалансованість наявного обігу і попиту домашніх господарств, підприємств, держави на товари, роботи, послуги, активи.

Висновки до розділу 1.

1. В економічній теорії традиційно виділяють дві основні концепції походження грошей :раціоналістична;еволюційна Згідно раціоналістичної концепції гроші виникли як результат певної раціональної угоди між людьми через необхідність виділення спеціального інструменту для обслуговування сфери товарного обігу. У відповідності з еволюційною концепцією гроші виділяються із загальної товарної маси, оскільки вони найбільш придатні для виконання функціональної ролі грошового товару. Той чи інший товар стає грошми лише в межах певної особливої суспільної форми товарного виробництва й обігу. Ця концепція підкреслює об'єктивний характер

виникнення грошей. У вітчизняній економічній літературі загально визнаною є еволюційна теорія походження грошей.

Переважає кількість науковців, являючись прихильниками загального руслу економічної теорії, підходять до визначення поняття «гроші» через формулювання функцій, які вони виконують. Жодне з наведених понять не дозволяє встановити конкретний склад грошей, тобто провести чітку межу між власне грошима та іншими активами. Проте можна зробити висновок, що саме висока ліквідність є тою характеристикою активу, яка вирізняє його з поміж інших господарських засобів підприємства і робить його грошима.

2. Узагальнюючи публікації, можна стверджувати, що грошові ресурси виконують п'ять функцій. Перш за все такі активи є матеріалом для вираження вартості всіх вироблених у суспільстві товарів - гроші як міра вартості. Вартість товару в грошовому вираженні є його ціна. Для того, щоб виміряти вартість товарів, необхідно деяку кількість грошового матеріалу прийняти за одиницю. Похідними по відношенню до міри вартості і засобу обігу є дві інші функції грошей. Вони виступають як засіб утворення скарбів, або накопичення і як засіб платежу. Як засіб накопичення гроші проявляють себе в тому, що товаровиробники створюють певний грошовий резерв. З розвитком товарного обороту існує розрив між часом реалізації товарів і терміном їх оплати. Це означає, що товар продається в кредит. Продавець стає кредитором, а покупець - боржником. Для того щоб відшкодувати борг необхідно нагромадити гроші в необхідній кількості. Вони слугують в даному випадку засобом платежу. Функція засобу нагромадження отримує таким чином додаткову підфункцію засобу платежу. Розширення товарно-грошових відносин за межі національних ринків привело до формування п'ятої функції грошей. Це – світові гроші. Виходячи на світовий ринок, гроші скидають з себе локальні форми (масштаб цін тощо) і виступають у своїй початковій формі, тобто у вигляді зливків благородних металів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ

2.1 Облік готівкових грошових ресурсів в національній та іноземній валюті

Чинним законодавством України встановлено, що на території нашої держави всі юридичні особи всіх форм власності, у тому числі й організації торгівлі, а також фізичні особи — громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, які є суб'єктами підприємницької діяльності, мають додержувати таких положень:

- здійснювати між собою розрахунки за товари, роботи і послуги, вартість яких перевищує встановлений ліміт, лише безготівково (установи банків видають протягом календарного місяця підприємствам, установам та організаціям готівку на поточні потреби в межах встановленого ліміту, причому готівка на витрати для відряджень не належить до поточних потреб і видається банками за окремими чеками);
- зберігати у своїх касах готівку лише у межах встановлених лімітів.

Переважна частина розрахунків здійснюється безготівковими перерахуваннями, векселями, чеками тощо і вельми незначна — у вигляді готівки. Касове обслуговування підприємств здійснюється банками, які організують, регулюють рух коштів і стежать, аби цей рух відбувався згідно із законодавчими актами.

Правильна побудова обліку грошових коштів дає змогу забезпечити інформацію про їх наявність, цілеспрямоване використання та контроль за зберіганням.

Основу обліку грошових коштів зумовлює їх класифікація — за призначенням та за місцем зберігання. За призначенням грошові кошти поділяються на кошти для обороту оборотні та для спеціального призначення необоротні. За місцем зберігання — на грошові кошти в банку, касі

підприємства у підзвітних осіб, у контрагентів (видані аванси), вкладені у еквіваленти цінні папери тощо.

Згідно з діючим положенням, усі грошові кошти підприємств, що призначені для здійснення господарської діяльності, мають зберігатися на рахунках у банку.

Бухгалтерський облік грошових коштів має такі основні завдання:

- інформування про готівку коштів;
- здійснення контролю за їх зберіганням, своєчасним надходженням і цільовим призначенням;
- забезпечення касової дисципліни.

Одним з головних факторів нормалізації грошових розрахунків в економіці є запровадження єдиних розрахункових правил, які визначаються відповідними нормативними актами.

Основними документами, що регламентують порядок здійснення операцій з грошовими коштами, а також стягнення штрафних санкцій за порушення порядку ведення операцій з готівкою є:

- Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим постановою правління НБУ від 29.12.2017 р. N 148(Далі – Положення №148);
- Інструкція про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України, затверджена Постановою правління НБУ від 19.02.2004 р.№69 (далі – Інструкція № 69);
- Указ Президента України від 12.06.1995 р. №436/95 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» (зі змінами і доповненнями).
- Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена Постановою правління НБУ від 21.01.2004р.№22;
- Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затверджена Постановою Правління НБУ від 21.11.2003 р. №492.

Усі підприємства та індивідуальні підприємці, що мають поточні рахунки в банках, зобов'язані зберігати свої грошові кошти в установах банку. Однак для здійснення господарської діяльності (для виплати заробітної плати та витрат на відрядження, для придбання товарів і канцтоварів і т. д.) їм необхідна певна кількість готівкових грошових коштів.

Розрахунки готівковими коштами підприємств між собою і з громадянами можуть здійснюватись як за рахунок коштів, одержаних із каси банку, так і за рахунок виручки одержаної від реалізації товарів (робіт, послуг), та інших касових надходжень. Однак при цьому слід враховувати, що Положенням №148 встановлено граничний розмір суми розрахунків готівкою одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем), що становить 10000 грн. протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами [77].

У разі здійснення підприємствами розрахунків готівкою з іншими підприємствами понад 10000 грн. кошти, що перевищують цю суму додаються до фактичних залишків готівки в касі на кінець дня здійснення цієї операції. Далі одержана сума порівнюється із затвердженим лімітом каси і у разі його перевищення до підприємства застосовуються штрафні санкції за перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касі у двократному розмірі суми понадлімітної готівки за кожен день. Таке обмеження стосується виключно розрахунків через каси підприємств і через каси установ банків, а також розрахунків готівкою підприємств в оплату за товари, придбані для виробничих (господарських) потреб за рахунок коштів одержаних за корпоративними картками.

При цьому кількість підприємств (індивідуальних підприємців), з якими проводились розрахунки протягом дня не обмежується. Платежі підприємства понад встановлену суму відповідно повинні здійснюватися тільки в безготівковому порядку .

З фізичними особами розмір розрахунків встановлено на рівні 50 тис. грн.

Згідно з п. 8 Положення № 148 обмеження не стосуються: 1) розрахунків суб'єктів господарювання з бюджетами та державними цільовими фондами; 2) добровільних пожертвувань та благодійної допомоги; 3) використання готівки, виданої на відрядження [77].

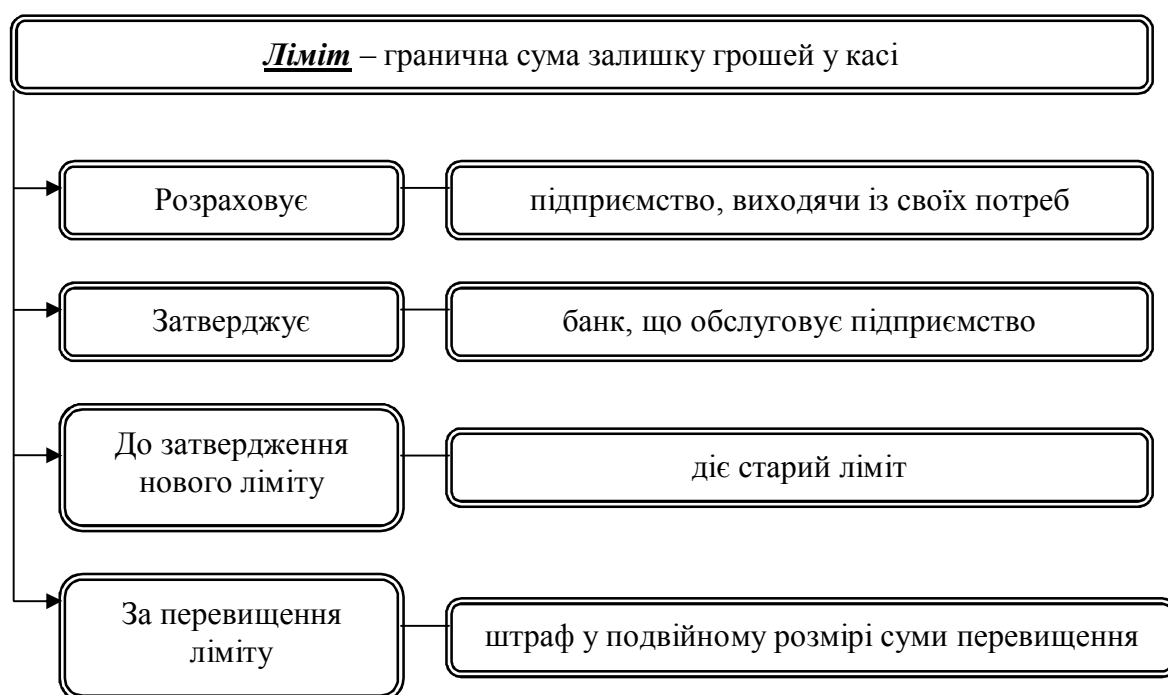
Одним з головних показників контролю і регулювання готівкового обігу є ліміт залишку готівки в касі. Ліміт залишку готівки в касі – це граничний розмір готівки, що може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня. Ліміт каси встановлюється підприємствам, що мають рахунки в установах банку і здійснюють операції з готівкою.

Підприємство, небанківська фінансова установа на підставі Положення №148 та з урахуванням особливостей роботи зобов'язані розробити та затвердити внутрішнім документом порядок розрахунку ліміту каси установи, підприємства, небанківської фінансової установи та їх відокремлених підрозділів. У розрахунку враховується строк здавання установою, підприємством, небанківською фінансовою установою готівкової виручки (готівки) для її зарахування на рахунки в банках, визначений відповідним договором банківського рахунку. Ліміт каси установи, підприємства, небанківські фінансові установи встановлюють на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси або її середньоденної видачі з каси за рішенням керівника установи, підприємства, небанківської фінансової установи або уповноваженої ним особи.

Установа, підприємство, небанківська фінансова установа затверджує внутрішніми документами установлений ліміт каси. Для відокремлених підрозділів ліміт каси встановлюється і доводиться до їх відома відповідним внутрішнім документом установи, підприємства – юридичної особи, небанківської фінансової установи. Установи/підприємства, що розпочинають свою діяльність, а також підприємства, діяльність яких була пов'язана виключно з безготівковими розрахунками та які відповідно до встановленого законодавством України порядку отримують право на здійснення додаткового виду діяльності, що передбачає здійснення готівкових розрахунків, на перші

три місяці їх роботи (з дня першого готівкового розрахунку) ліміт каси встановлюють згідно з прогнозними розрахунками. Ліміт каси, установлений з урахуванням прогнозних розрахунків, у двотижневий строк після закінчення перших трьох місяців їх роботи переглядається за фактичними показниками діяльності.

Понадлімітні залишки готівки в касі підприємства визначаються прямим розрахунком за кожен робочий день шляхом порівняння залишку готівки в касі суб'єкта господарювання на кінець дня з встановленим йому обслуговуючою установою банку лімітом залишку готівки в касі, незалежно від того, здійснювались в цей день касові операції чи ні. У випадку, якщо підприємству ліміт залишку готівки в касі не встановлений, вся наявна в його касі на кінець дня готівка вважається понадлімітною. Отже, ми можемо узагальнити все вище сказане про ліміт готівки і показати схематично. (рис. 2.1)

Рис. 2.1 Узагальнення інформації про ліміт готівки

Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» був виданий з метою подальшого вдосконалення організації готівкового обігу, зміцнення касової

дисципліни, підвищення ефективності контролю за дотриманням суб'єктами господарської діяльності встановленого порядку ведення операцій з готівкою у національній валюті, посилення відповідальності за дотримання ними норм з регулювання обігу готівки та виконання своїх зобов'язань перед бюджетами і державними цільовими фондами.

Види порушень у сфері готівкового обігу та розміри штрафних санкцій за недотримання порядку здійснення операцій з готівковими коштами у національній валюті передбачені Указом Президента «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12.06.95 р. N 436/95, Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим постановою правління НБУ від 29.12.2017 р. №148.

Каса — самостійний структурний підрозділ підприємства, призначений для зберігання коштів і проведення розрахунків готівкою. Матеріальна відповідальність за зберігання коштів і ведення касових операцій покладена на касира, з яким укладають договір про матеріальну відповідальність у формі зобов'язання касира. Зобов'язання касира зберігається у головного бухгалтера.

Регламентування ведення касових операцій забезпечує здійснення контролю за додержанням касової дисципліни, сприяє поліпшенню обліку.

Гроші до каси надходять здебільшого з розрахункового банківського рахунка насамперед для виплати заробітної плати працюючим, покриття витрат на відрядження й інші господарські, адміністративні й операційні потреби.

Касові операції здійснюють на основі оформлених документів.

Надходження і видачу грошей з каси підприємства оформляють прибутковими і видатковими касовими ордерами, які виписує бухгалтерія. У прибуткових ордерах зазначають, від кого, за що або навіщо одержані гроші, а у видаткових — кому, за що або навіщо вони видаються. В ордерах проставляють також кореспондуючі рахунки, на яких має бути відображена операція і зазначені виправдовувальні документи, що стали підставою для складання ордерів (чеки, авансові звіти, заяви тощо).

Прибуткові ордери мають бути підписані головним бухгалтером, а видаткові — керівником і головним бухгалтером підприємства.

Касові ордери до виконання касиру підприємства передає безпосередньо сам бухгалтер, а не через особу, котра одержує або вносить гроші.

Касир, який одержав з бухгалтерії касові ордери, має перевірити правильність їх оформлення, наявність і дійсність підписів, додатки, перелічені в ордері. Після цього він приймає або видає гроші. Особі, що внесла гроші до каси, видається квитанція.

Готівка і переміщення грошей у касі відображуються касиром у касовій книзі. Записи в ній виконуються за кожним прибутковим і видатковим ордером.

Усі касові ордери після їх виконання касир підписує, а додані до них документи, щоб уникнути повторного їх використання, погашає штампом або підписом від руки «Одержано» чи «Сплачено» і проставляє дату.

Записи у касовій книзі здійснюються лише під копірку, тобто в двох примірниках (другі примірники слугують звітом для касира). Наприкінці робочого дня підраховують підсумки оборотів за приходом і видачею грошей та виводять залишки на наступний день. Перші відривні аркуші, що є звітом касира разом з прибутковими і видатковими ордерами і прикладеними до них виправдовувальними документами, касир передає бухгалтерії під розписку в касовій книзі.

Бухгалтер має перевірити таке: правильність оформлення касових ордерів та їх обґрунтування; виконані записи в касовій книзі і виведений залишок у ній на кінець дня і проти кожної суми проставити шифр кореспондуючих рахунків.

Перелічимо найважливіші вимоги до правильного оформлення й обліку касових операцій:

1. Негайне записування кожної здійсненої касової операції у касову книгу, щоденне визначення підсумків у цій книзі; здача касиром під розписку до бухгалтерії касових документів.

2. Виписування бухгалтерією на кожну касову операцію прибуткових і видаткових ордерів, додержання послідовності в нумерації і реєстрації цих коштів у реєстрі до передачі їх для виконання касиру.
3. Погашення касиром спеціальним штампом касових документів, аби запобігти зловживанню цими документами, зокрема повторному їх використанню.

Установлення наказом осіб, що мають право підписувати касові документи, наявність у касира зразків підписів цих осіб і недопустимість виконання касових операцій на непідписаних документах.

З метою контролю не рідше одного разу на місяць потрібно перевіряти готівку в касі, складати акт.

Керівник підприємства несе відповідальність за зберігання грошей, правильне й доцільне їх використання.

Касові документи слід брошурувати окремо від інших бухгалтерських документів, вони повинні мати самостійну нумерацію; при здачі таких документів до бухгалтерського архіву в архівній книзі роблять позначку про прийняття «Касових документів».

Для обліку касових операцій і залишку використовують рахунок 30 «Готівка», записи здійснюють на основі перевірених відривних аркушів касової книги і доданих до них документів на загальні суми за день (або за кілька днів). На цьому рахунку не можна робити жодних бухгалтерських проведення, якщо вони не відображають касових операцій (сторнувань тощо).

У дебеті записують операції надходження грошей до каси, а у кредиті — їх вибуття; сальдо може бути тільки дебетове, що відображає залишок грошей у касі.

За дебетом рахунок «Готівка» кореспондує з рахунками «Рахунки в банках», «Доходи від реалізації», «Розрахунки з підзвітними особами», «Розрахунки з різними дебіторами» тощо. Записи на кредиті рахунку «Готівка» здійснюють в кореспонденції з дебетом рахунків «Розрахунки завиплатами працівникам»; «Розрахунки з підзвітними особами» (видача підзвітних сум);

«Рахунки в банку»; «Загальновиробничі витрати»; «Адміністративні витрати»; «Витрати на збут»; «Розрахунки з різними дебіторами»; «Розрахунки за страхування» тощо. Керівник організації і головний бухгалтер мають систематично контролювати додержання касової дисципліни і зберігання грошей у касі. Керівник підприємства повинен не рідше як один раз на місяць призначати комісію для раптової ревізії каси, під час якої готівка перераховується (кожна пачка має бути розкрита). Після перевірки усіх прибуткових і видаткових документів визначається залишок, який звіряють з готівкою.

Всю готівку понад суми встановлених лімітів підприємства повинні здавати для зарахування на поточний рахунок у порядку та в строки, встановлені і узгоджені з установою банку, в якому відкритий поточний рахунок. Підприємства мають право зберігати готівку в своїй касі, що одержана в установі банку для виплат, пов'язаних з оплатою праці, пенсій, стипендій, дивідендів (доходу), понад установлений ліміт каси протягом трьох робочих днів, включаючи день одержання готівки в установі банку.

Рис. 2.2. Цінності, що зберігаються в касі

Для проведення цих виплат працівникам віддалених підрозділів підприємств залізничного транспорту та морських портів готівка може зберігатися в їх касах понад установлений ліміт каси протягом п'яти робочих днів, включаючи день одержання готівки в установі банку. Готівка, що одержана в установі банку на інші виплати, має видаватися підприємством своїм працівникам у той самий день. Суми готівки, що одержані в установі банку і не використані за призначенням протягом установлених вище строків, повертаються підприємством в установу банку не пізніше наступного робочого дня установи банку та підприємства або можуть залишатися в його касі (у межах встановленого ліміту) і видаватися на ті самі цілі.

Касові операції – це операції підприємств між собою та з підприємцями і фізичними особами, пов'язані з прийманням і видачею готівкових коштів при проведенні розрахунків через касу підприємства з відображенням цих операцій у касовій книзі, книзі обліку розрахункових операцій.

Порядок здійснення касових операцій регламентується Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні.

Касові операції оформлюються документами, типові міжвідомчі форми яких затверджені в Положенні №148, і які повинні застосовуватись на всіх підприємствах, незалежно від їх відомчої підпорядкованості та форми власності, зокрема:

- КО-1 «Прибутковий касовий ордер»;
- КО-2 «Видатковий касовий ордер»;
- КО-3, «Журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових документів»;
- КО-4 «Касова книга»;
- КО-5 «Книга обліку прийнятих та виданих касиром готівки».

Касові ордери – це документи, що засвідчують законність надходження грошей до каси підприємства та їх витрачання за цільовим призначенням.

Надходження готівки в касу здійснюється на підставі прибуткового касового ордеру (далі - ПКО), підписаного головним бухгалтером або

уповноваженими на це особами. При цьому особі, яка здала гроші, після отримання їх касиром видається квитанція, підписана головним бухгалтером та касиром і засвідчена печаткою (штампом) підприємства.

При прийманні готівки до каси касир підприємства керується Правилами визначення платіжності банкнот і монет.

ПКО в залежності від цілей використання коштів повинен мати юридичне обґрунтування. В прибутковому касовому ордері зазначають, від кого прийнято гроші, на якій підставі, сума (цифрами і прописом), підпис головного бухгалтера і касира.

Отримання грошей з банку здійснюється через касира або іншу уповноважену на те особу по грошовому чеку, виписаному на її ім'я.

Для одержання в банку чекової книжки необхідно заповнити заяву, в якій зазначається прізвище, ім'я та по-батькові касира і зразок його підпису. Заява повинна бути завірена печаткою підприємства, підписами керівника та головного бухгалтера. За цією заявою касир одержує чекову книжку на 25 або 50 чеків. Зберігається чекова книжка в касі підприємства. Жодних виправлень у чеках не допускається. На корінці чеку вказується прізвище, ім'я та по-батькові особи, якій доручено одержання готівки.

Щоб зняти готівку зі свого розрахункового рахунку в банку, бухгалтер заповнює грошовий чек, підписує його разом з керівником і передає касиру. Касир попередньо (як правило за 1 – 2 дні) замовляє необхідну суму в банку, а потім одержує її за чеком.

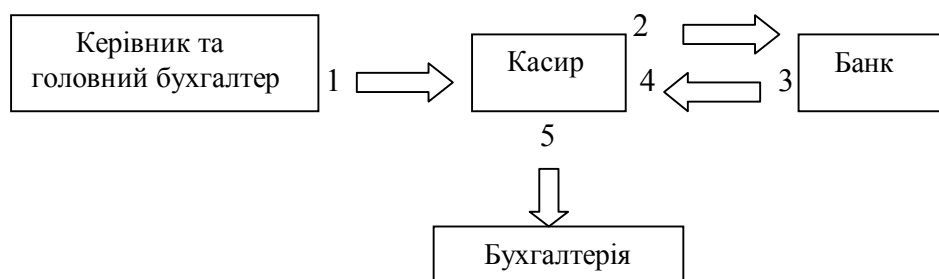
Готівку, що надійшла з розрахункового рахунку до каси, витрачають за строго цільовим призначенням (цілі, на які одержані гроші, вказуються на зворотній стороні грошового чека), а невикористаний залишок здається з каси на розрахунковий рахунок. Загальний порядок одержання готівки в банку представлено на рис. 2.3.

Витрачання готівки з каси проводиться за видатковим касовим ордером (далі – ВКО) або належно оформленими платіжними (розрахунково-платіжними) відомостями. Документи на видачу готівки підписуються

керівником і головним бухгалтером підприємства або особами, ними уповноваженими. Якщо на доданих до видаткових касових ордерів документах – заявках, рахунках, інших розрахункових документах присутній дозволяючий надпис керівника підприємства, то його підпис на видаткових касових ордерах не є обов'язковим.

Підприємства, які займаються закупівлею сільськогосподарської продукції та вторинної сировини, можуть проводити видачу готівки її здавальникам за відомостями, у яких зазначаються їх прізвища, адреси, обсяги зданої продукції і сума виплаченої готівки, що засвідчуються підписом здавальника.

Пояснення до схеми :

- (1) – заповнення всіх реквізитів чека та корінця чеку ;
- (2) – проставлення підпису одержувача чеку на корінці чеку і передача його банку ;
- (3) – перевірка правильності заповнення чеку та його оплата ;
- (4) – одержання грошей в касі банку ;
- (5) – складання звіту касира .

Рис. 2.3. Порядок одержання готівки в банку.

У випадку видачі грошей окремій фізичній особі за видатковим касовим ордером касир вимагає пред'явлення документу, який засвідчує особу отримувача і містить фотокартку та особистий підпис власника, записує його найменування і номер, ким і коли він виданий. Фізична особа розписується у видатковому документі про одержання готівки із зазначенням одержаної суми, використовуючи чорнило або кулькову ручку з темним чорнилом.

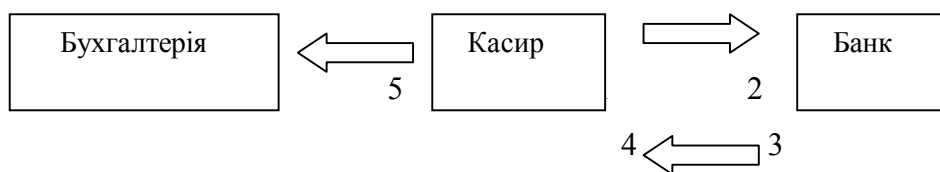
Якщо видатковий документ складений на видачу готівки кільком особам, то одержувачі також пред'являють паспорти чи документи, що їх замінюють, і розписуються у відповідній графі документа.

Видача готівки з каси, не підтверджена розписом одержувача у видатковому документі, для виведення залишку готівки в касі не приймається.

Виплати, що пов'язані з оплатою праці, стипендій, проводяться касиром підприємства за платіжними (розрахунково-платіжними) відомостями або за видатковими касовими ордерами на кожного одержувача.

На титульній сторінці відомості робиться дозвільний напис про видачу готівки за підписами керівника і головного бухгалтера або осіб, уповноважених керівником із зазначенням строків видачі готівки і суми (гривень – словами, копійок – цифрами).

Готівка, видана в підзвіт, але з об'єктивних причин не витрачена, має бути повернена до каси підприємства одночасно з авансовим звітом не пізніше наступного робочого дня після її видачі (за відрядженнями – не пізніше трьох робочих днів після повернення з відрядження, на закупілля сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини – не пізніше десяти робочих днів з дня видачі її в підзвіт).

Пояснення до схеми :

(1) – заповнення касиром об'яви на внесок готівкою ; (2) – внесення готівки в банк ; (3) – оформлення банком квитанції та ордера до каси і видача квитанції касиру ; (4) – оформлення банком виписки з поточного рахунку підприємства з виправдовуючим документом-ордером ;

(5) – складання касиром звіту касира .

Рис. 2.4. Порядок внесення готівки до банку

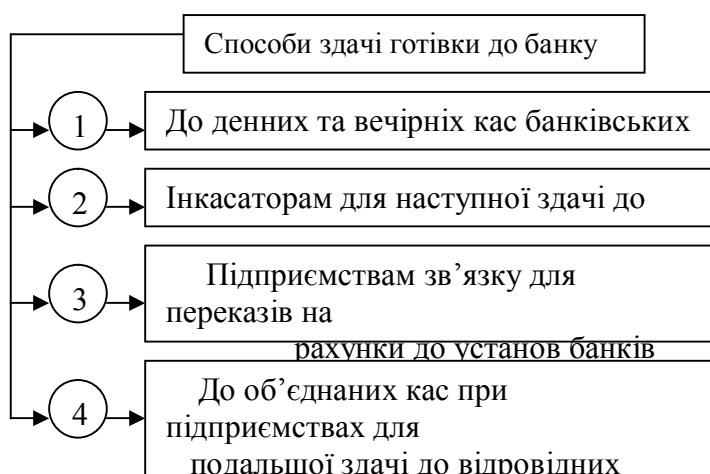
На операцію по здачі грошей до банку касир, крім видаткового касового ордера, також оформлює об'яву на внесок готівкою, в якій вказує дату операції, хто здає кошти і через кого, банк та назву одержувача, суму цифрами і прописом, призначення внеску, номер власного рахунку. Об'ява складається з трьох частин. Перша частина залишається в банку, друга (квитанція) - передається касиру, третя (ордер) – повертається підприємству з випискою

банку після зарахування грошей на поточний рахунок. Загальний порядок внесення готівки до банку зображено на рис. 2. 4.

Готівкова виручка, що надійшла до кас підприємств, має здаватися ними до установ банків для зарахування на їх поточні рахунки у встановленому порядку одним із наступних способів (рис. 2. 5).

Строки і порядок здавання виручки встановлюються установами банків кожному підприємству за погодженням з його керівником, виходячи з необхідності прискорення обіговості грошей і своєчасного надходження їх до кас банків:

- для підприємств, що розташовані в населених пунктах, де є установи банків і виручка здається до банку (а при відсутності установ банків – на підприємства зв'язку), - щоденно в день надходження виручки до їх кас;

Рис. 2.5. Способи здачі готівки до банку.

- для підприємств, які через специфіку діяльності чи режим роботи, а також за відсутності відповідної домовленості з установою банку на інкасацію чи здавання виручки до вечірньої каси банку не можуть щодня здавати готівкову виручку, - наступного дня;

- для підприємств, що мають невеликі суми виручки та знаходяться в населених пунктах, де немає установ банків чи підприємств поштового зв'язку, - не рідше одного разу на п'ять робочих днів.

Здача виручки інкасатору оформлюється супровідною відомістю, яка складається в трьох примірниках через копіювальний папір: перший примірник (супровідна відомість) вкладають в інкасаторську сумку, другий (накладна) – віддають інкасатору при отриманні ним сумки, третій (копія супровідної відомості) – залишається в касі підприємства (інкасатор розписується на цьому примірнику, ставить відповідний штамп) і служить підставою для списання коштів з касира, який підтверджує здачу грошей до каси банку. На зворотному боці першого і другого примірників вказаних документів матеріально-відповідальні особи заповнюють покупюрний опис грошей, що здаються.

Прибуткові та видаткові касові ордери чи документи, що їх замінюють, до передачі в касу реєструються бухгалтерією в журналі реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів (форма № КО-3).

Журнал побудовано таким чином, що за його даними здійснюється контроль за цільовим призначенням готівки, отриманої і витраченої підприємством. Після реєстрації касові ордери передаються бухгалтером в касу підприємства для виконання. Видаткові касові ордери, оформлені за платіжними (розрахунково-платіжними) відомостями на виплату заробітної плати, реєструються після видачі.

Всі факти надходження і вибуття готівки на підприємстві відображаються в касовій книзі.

Касова книга - це обліковий реєстр, призначений для обліку касових операцій касиром підприємства. В ній у хронологічній послідовності відображається витрачання і надходження готівки, що дає можливість контролювати рух коштів підприємства.

Кожне підприємство, що має касу, веде тільки одну касову книгу в національній валюті, аркуші якої повинні бути пронумеровані, прошнуровані і скріплені сургучною або мастичною печаткою. Кількість аркушів в касовій книзі підтверджується підписами керівника і головного бухгалтера цього підприємства або вищестоящого органу.

На кожну іноземну валюту відкривається окрема касова книга.

Звіт касира – це документ, який передається касиром підприємства в бухгалтерію, і представляє собою відривний листок касової книги з додатком прибуткових та видаткових касових документів.

На підприємствах за умови забезпечення належного зберігання касових документів касову книгу можна вести також в електронній формі за допомогою комп'ютерних засобів. В даному випадку аркуші касової книги формуються у вигляді машинограми «Вкладний аркуш касової книги» і одночасно до неї додається машинограма «Звіт касира». Обидві машинограми повинні складатися до початку наступного робочого дня, мати однаковий зміст і вміщувати всі реквізити, передбачені формою касової книги. Нумерація листків касової книги в машинограмах здійснюється автоматично в порядку збільшення з початку року. В останній за звітний місяць машинограмі «Вкладний аркуш касової книги» автоматично друкується загальна кількість листків за кожен місяць, а в останній машинограмі за рік – загальна кількість листків касової книги з початку року. Після одержання даних машинограм касир перевіряє правильність їх складання, підписує їх і разом з прибутковими і видатковими касовими ордерами передає бухгалтеру під розписку на вкладному аркуші касової книги. Загальна схема документування операцій з готівкою наведена на рис. 2.6.

Операції з приймання та видачі готівки здійснює посадова особа – касир. Касир – це посадова матеріально-відповідальна особа, яка завідує касою, видачею і прийманням грошей та цінних паперів на підприємстві. Після видання наказу про призначення відповідного працівника на посаду касира керівник підприємства зобов'язаний під розписку ознайомити його з порядком ведення касових операцій, після чого з касиром укладається договір про повну матеріальну відповідальність за збереження всіх прийнятих ним цінностей.

У випадку зміни касира приймання-передача справ (перерахунок) цінностей здійснюється в присутності керівника, бухгалтера або комісії, яка призначається керівником.

У випадку раптової відсутності касира на роботі (з причини хвороби тощо) цінності, що знаходяться у нього під звітом, негайно перераховуються іншим касиром, якому вони передаються, у присутності керівника і головного бухгалтера підприємства або у присутності комісії, призначеної керівником підприємства, про що складається відповідний акт.

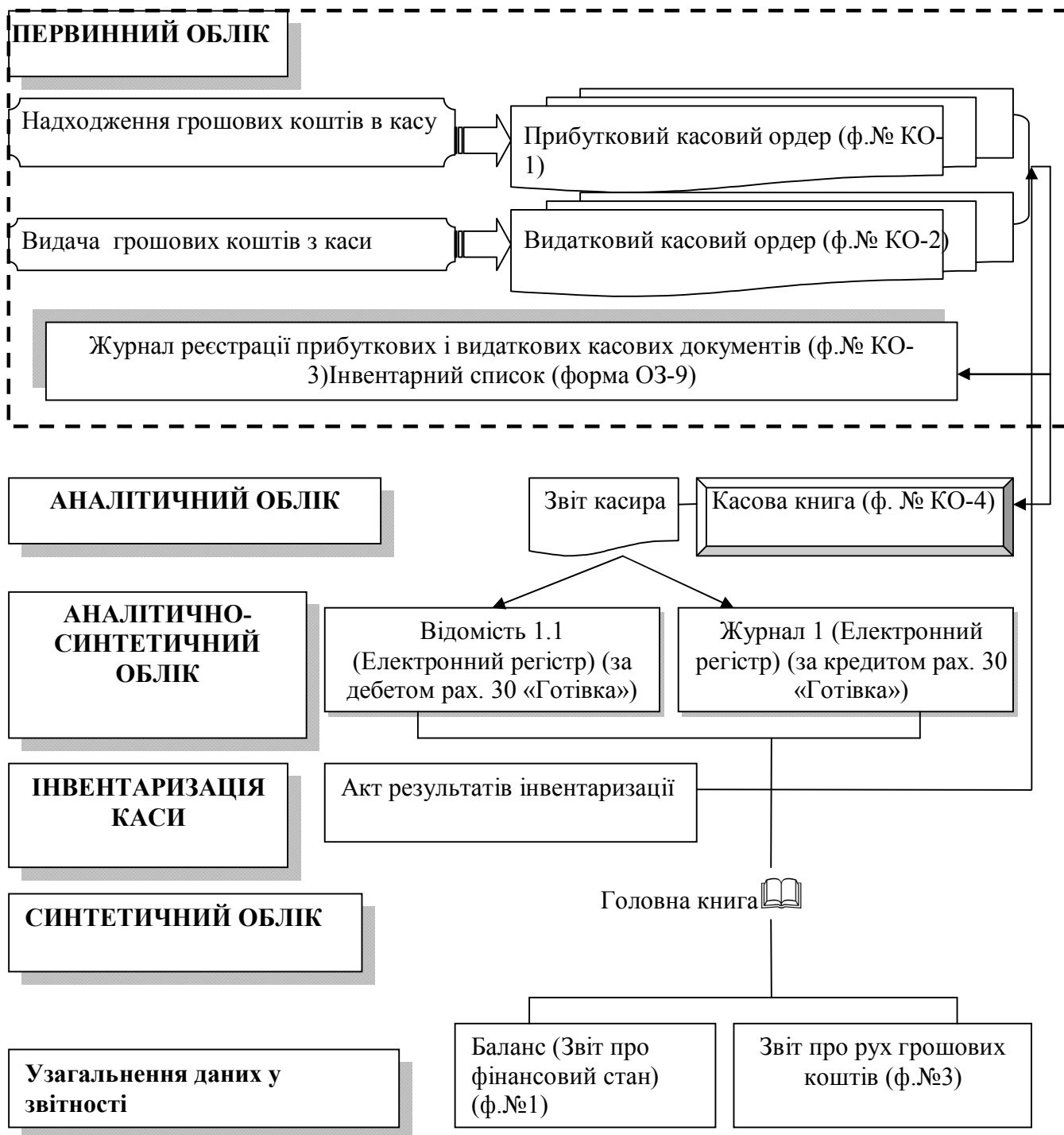

Рис. 2.6. Загальна схема документування операцій, пов'язаних з рухом грошових коштів в касу [54, С.109].

Аналітичний облік готівки може вестись за центрами відповідальності: за кожною операційною касою чи касиром, а також за видами іноземної валюти. Аналітичний облік грошових документів ведеться за їх видами. Типові бухгалтерські проводки з обліку готівкових коштів, грошових документів та грошових коштів в дорозі представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Кореспонденції рахунків по обліку касових операцій

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1.	Одержано готівкою дивіденди від об'єктів інвестування	30	14
2.	Повернено готівкою довгострокову заборгованість	30,33	18
3.	Передано гроші з операційної каси в касу підприємства	30	30
4.	Передано гроші з банку в касу	30	31
5.	Перераховано гроші для придбання або продажу іноземної валюти	33	31
6.	Одержано готівку в погашення одержаних раніше векселів	30	34
7.	Одержано готівку від покупця в оплату раніше відвантаженої продукції, товарів, послуг	30	36
8.	Одержано гроші від винної особи, підзвітних осіб, працівників в погашення раніше виданої безвідсоткової позики	30,33	37
9.	Перепродані акції власної емісії або продано частку власника в капіталі підприємства	30	45
10.	Погашено заборгованість за внесками засновників до власного капіталу	30	46
11.	Отримано готівкою цільове фінансування з бюджету	30	48
12.	Надійшла в касу довгострокова позика готівкою	30,33	50
13.	Оприбутковано фінансову допомогу на зворотній основі	30	55
14.	Оприбуткована в касу короткострокова позика банку	30,33	60
15.	Повернуто зарплату, надлишково видану працівникам	30	66
16.	Одержано гроші від наймачів квартир чи орендарів нежитлових приміщень	30,33	68
17.	Надійшла в касу виручка від продажу товарів в роздрібній торгівлі	30	70
18.	Одержано готівкою штрафи, пені, неустойки за невиконання господарських договорів	30	71
19.	Одержано готівкою дивіденди від інших підприємств	30	37
20.	Одержано доходи від реалізації необоротних активів	30	37
21.	Збільшено страхові платежі у вигляді надходжень у страховика	30	76
22.	Придбано акції або облігації інших підприємств	14	30
23.	Оплачено готівкою витрати на монтаж або ремонт основних засобів	15	30,33
24.	Передано гроші з каси в банк	31	30
25.	Зараховано на поточний рахунок виручку, що була у інкасатора	31	33
26.	Передано гроші інкасатору	33	30
27.	Видано готівкою безвідсоткову позику працівнику, видано в підзвіт, виплачено аліменти	37	30,33

28.	Проведено передоплату за газети і журнали	39	30
29.	Викуплено підприємством акції власної емісії	45	30

Продовження табл.2.1

30.	Використано фонд цільового фінансування	48	30
31.	Погашено готівкою довгострокову позику банку	50	30
32.	Погашено готівкою заборгованість по раніше виданому векселю	51	30
33.	Погашено готівкою довгострокові зобов'язання з оренди	53	30
34.	Погашено готівкою інші довгострокові зобов'язання	55	30

Готівкова іноземна валюта обліковується на субрахунку 30.2 «Готівка в іноземній валюті». Якщо підприємство у своїй діяльності використовує декілька видів валют, то для їх обліку до субрахунку 30.2 вводять субрахунки третього порядку. Аналітичні дані про грошові кошти в іноземній валюті наводяться у гривнях і одночасно в тій валюті, в якій здійснювалась операція в іноземній валюті.

Приклад. Підприємство отримано з поточного рахунка в банку 1 000 дол. США для оплати витрат на відрядження, які згідно з поданого авансового звіту склали 600 дол. США. Офіційний курс НБУ за 1 дол. США становить: на день видачі коштів під звіт – 28,00 грн.; на дату погашення (повернення) заборгованості працівником – 28,20 грн.; на дату балансу – 28,30 грн.; на дату зарахування інвалюти на поточний рахунок – 28,30 грн. (табл.2.2)

Таблиця 2.2.

Кореспонденція рахунків з обліку грошових коштів в іноземній валюті

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція		Сума
		Дебет	Кредит	
п/п	2	4	5	6
1	Видано аванс на закордонне відрядження працівнику: \$1000 x 28,0 грн./1\$	37.2	30.2	1000\$ 28 000
2	Відображено витрати за відрядженням на дату затвердження авансового звіту (курс НБУ – 28,0 грн./\$1): \$ 650 x 28,0 грн./\$1	92	37.2	650\$ 18 200 грн.
3	Повернено працівником залишок невикористаного авансу в касу (курс НБУ – 28,20 грн./\$1): \$350 x 28,20 грн./\$1	30.2	37.2	350\$ 9870 грн.
4	Відображено курсову різницю на суму заборгованості (курс НБУ – 28,20 грн./\$1): \$350 x (28,20 – 28,0) грн./\$1	37.2	71.4	70,00 грн.
5	Відображено курсову різницю по інвалюти в касі підприємства на кінець звітного періоду (курс НБУ – 28,30 грн./\$1): \$350 x (28,30 – 28,20) грн./\$1	30.2	71.4	35,00 грн.
6	Здано інвалюти в банк (курс НБУ – 28,30 грн./\$1): \$350 x 28,30	31.2	30.2	350\$ 9905 грн.

Купівля, обмін іноземної валюти з метою проведення розрахунків з нерезидентом за поставлені в Україну товари (які відповідно до законодавства України підлягають митному оформленню) здійснюються суб'єктом ринку за наявності в електронних реєстрах митних декларацій інформації про митні декларації, що є підставою для ввезення товарів та їх випуску у вільний обіг на митній території України за відповідним зовнішньоекономічним договором клієнта-резидента (крім тимчасових митних декларацій, за якими купівля, обмін іноземної валюти не здійснюються).

Підприємства й індивідуальні підприємці, які здійснюють операції з розрахунків в готівковій формі при продажу товарів чи наданні послуг у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, з допомогою належним чином зареєстрованих реєстраторів розрахункових операцій повинні обов'язково видавати споживачеві фіскальний касовий чек на товари чи послуги, який є документом, що підтверджує оприбуткування готівки в касу.

Реєстратор розрахункових операцій (далі – РРО) представляє собою пристрій або програмно-технічний комплекс, який здатний забезпечувати одноразове занесення, довготермінове зберігання у фіскальній пам'яті, багаторазове зчитування і неможливість зміни підсумкової інформації про обсяг розрахункових операцій при продажу товарів чи наданні послуг і який призначений для їх реєстрації та / або реєстрації кількості проданих товарів (наданих послуг). До РРО відносяться: електронний контрольний-касовий апарат, електронний контрольний-касовий реєстратор, комп'ютерно-касова система, електронний таксометр, автомат з продажу товарів (послуг).

Книга обліку розрахункових операцій містить щоденні звіти, складені на підставі відповідних розрахункових документів щодо руху готівкових коштів, товарів (послуг). Вона також повинна бути прошнурована і належним чином зареєстрована в органах податкової служби.

2.2. Облік безготівкових грошових ресурсів

У відповідності до Порядку ведення касових операцій у національній валюті в Україні, всі підприємства, об'єднання, організації та установи, незалежно від форм власності та виду діяльності, мають поточні, рахунки в банку і зобов'язані зберігати свої грошові кошти в банківських установах.

Поточний рахунок – це рахунок підприємства, відкритий в установі банку для зберігання грошових коштів та проведення операцій по розрахунках підприємств.

Поточні рахунки відкриваються підприємствам усіх видів та форм власності, а також їх відокремленим підрозділам для зберігання грошових коштів та здійснення усіх видів операцій за цими рахунками відповідно до чинного законодавства України.

Поточний валютний рахунок може бути відкритий:

- юридичним особам – резидентам України;
- фізичним особам (підприємцям) – резидентам України;
- представництвам юридичної особи – нерезидента;
- дипломатичним, консульським, торговельним та іншим представництвам іноземних держав;
- іноземним інвесторам (юридичним і фізичним особам);
- фізичним особам (непідприємцям) – нерезидентам України.

Обслуговуючим банком (банком, що обслуговує) називають банк, у якому відкрито рахунки підприємств, організацій, установ усіх форм власності, фізичних осіб -суб'єктів підприємницької діяльності, банків та їх установ, фізичних осіб, та який здійснює для них на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України «Про банки та банківську діяльність».

Юридичні і фізичні особи -суб'єкти підприємницької діяльності мають право відкривати необмежену кількість рахунків за своїм вибором і згодою банків.

У випадку відкриття двох і більше поточних рахунків у національній валюті власник рахунку протягом трьох робочих днів з дня відкриття або закриття рахунку повідомляє номер цього рахунку податковому органу, де він зареєстрований як платник податків.

Банк може здійснювати платежі клієнта в інтересах третіх осіб у випадках, передбачених чинним законодавством. Згідно з Цивільним кодексом це можуть бути договори поруки, договори на користь третіх осіб тощо.

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємству для проведення розрахунків у межах чинного законодавства України в безготівковій та готівковій іноземній валюті при здійсненні поточних операцій, визначених чинним законодавством України, та для погашення заборгованості за кредитами в іноземній валюті.

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть використовувати чеки для розрахунків за товари, роботи, послуги. Для цього певна сума коштів вноситься, депонується на особливий рахунок – рахунок лімітованої чекової книжки. В межах цього ліміту підприємства виписують розрахункові чеки постачальникам.

Для здійснення операцій на поточному рахунку до банку додаються документи, форми яких затверджені НБУ. Документи, що надходять до банку, дійсні лише при наявності підписів, ідентичних підписам у банківській картці.

Надані в банк документи повинні мати наступні реквізити: назву, номер поточного рахунку, ідентифікаційні коди підприємства - відправника та підприємства – отримувача грошових коштів, число, місяць, рік виписки.

Банк реєструє всі здійснені операції з надходження та списання коштів з поточного рахунку у спеціальній виписці з особового рахунку з додаванням виправдовуючих документів. Таким чином, виписка – це фактично другий примірник особового рахунку підприємства, відкритого банком.

Виписка банку – документ, що видається банком підприємству і відображає рух грошових коштів на поточному рахунку.

Бухгалтер при отриманні виписки проводить наступні операції, які називаються бухгалтерським терміном контировка виписки:

- 1) виписка нумерується;
- 2) перевіряється наявність виправдовуючих розрахункових документів, на підставі яких зараховані чи списані кошти;
- 3) перевіряється відповідність суми у виписці сумам виправдовуючих документів на перерахування чи зарахування коштів;
- 4) проставляється кореспонденція рахунків у відповідності з проведеними операціями.

Зберігаючи грошові кошти підприємства, банк вважає себе його боржником, тобто на цю суму має кредиторську заборгованість. Тому залишки грошових коштів і надходжень на поточний рахунок підприємства банк записує по кредиту поточного рахунку, а зменшення свого боргу (списання, видачу коштів) – по дебету. Тобто за дебетом виписки відображається списання грошових коштів з поточного рахунку (зменшується заборгованість банку перед власником рахунку), а за кредитом – надходження коштів на поточний рахунок (збільшується заборгованість банку перед клієнтом банку).

При внесенні грошових коштів на рахунок банку подається об'ява на внесок готівкою. Виправдовуючим документом при цьому є відмічена банком квитанція, яка заповнюється разом з об'явою на внесок готівкою. Сьогодні найбільш розповсюдженими видами безготівкових розрахунків є розрахунки за допомогою платіжних доручень та платіжних вимог-доручень. Платіжне доручення є розпорядженням обслуговуючому банку про перерахування визначеної суми на рахунок іншого підприємства. Рахунок 31 “Рахунки в банках” призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, які знаходяться на рахунках в банку, і які можуть бути використані для поточних операцій.

Цей рахунок активний, балансовий, призначений для обліку господарських засобів – грошових коштів, має такі субрахунки:

- 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;
- 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»;
- 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»;
- 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті»;
- 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті»;
- 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті».

По дебету рахунку 31 відображається надходження грошових коштів, а по кредиту – їх використання.

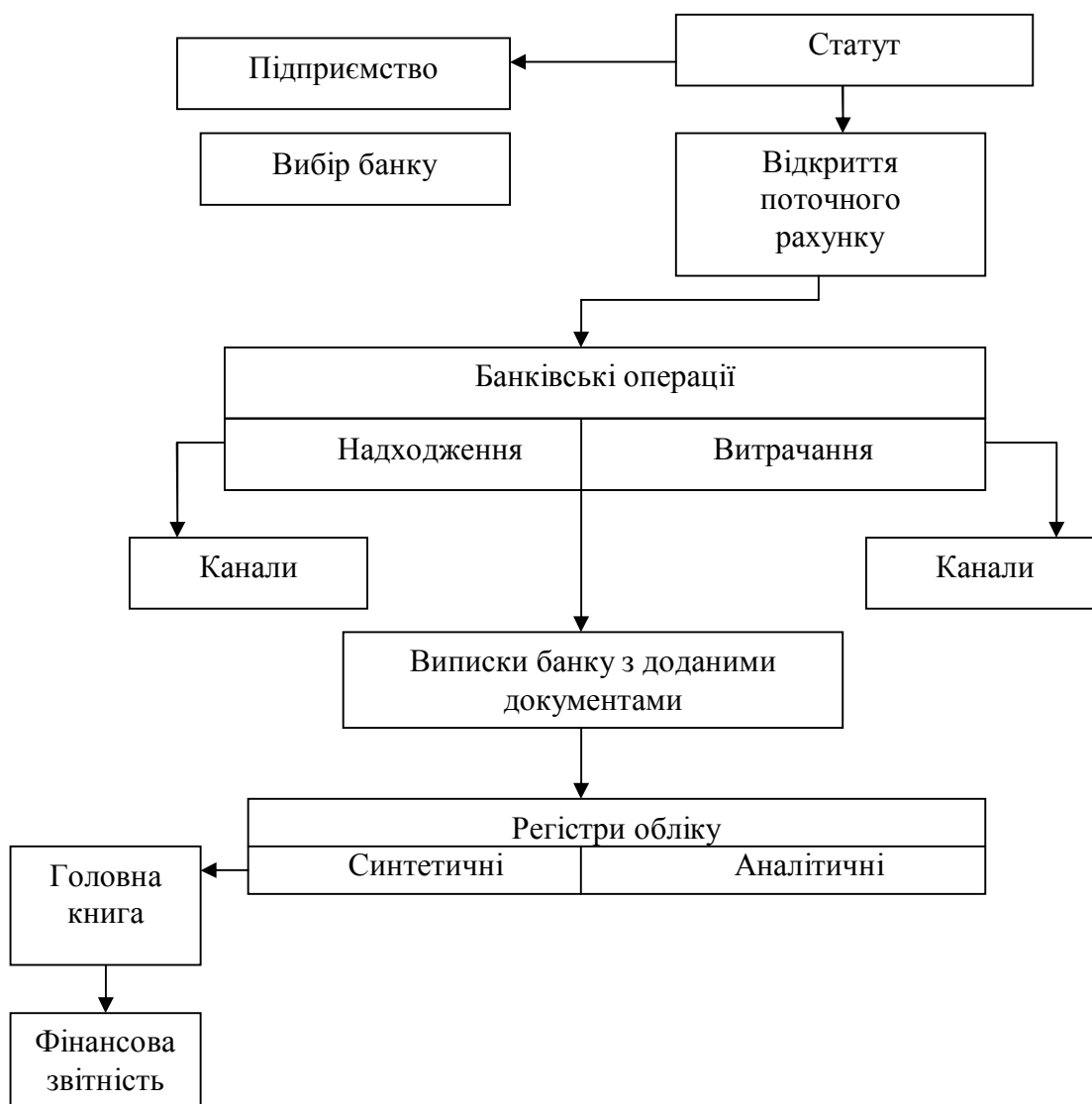
На кожний виставлений акредитив відкривають окремий аналітичний рахунок із зазначенням конкретного постачальника. Після відвантаження товару (продукції) постачальник надає в своє відділення банку рахунок на відвантажену продукцію, на підставі якого йому зараховують платіж з акредитиву. Списання коштів в банку платника здійснюється на підставі одержаних від банку постачальника рахунків і доданих до них товарно-транспортних документів тощо.

Для відкриття чекової книжки на суму перерахованих коштів складають бухгалтерську проводку: Д-т рах. 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті», К-т рах. 311 «Поточний рахунок в національній валюті». Чеки, що надійшли постачальнику в платіж за товари та послуги, здаються в банк.

Сума по одержаних банком лімітованих чекових книжках списуються в міру оплати виданих підприємством чеків, тобто в сумах погашення банком пред'явлених йому чеків згідно з випискою банку. За даними пред'явлених чеків дебетується рахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і кредитується рахунок 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті». Суми по чеках виданих, але не оплачених банком, залишається на субрахунок 313.

Етапи та порядок загального ведення обліку коштів на поточному рахунку представлено на рис. 2.7. Надходження коштів на рахунки має великий діапазон. Найбільша сума надходження – це виручка від реалізації

продукції, виконаних робіт і послуг, від реалізації інших активів. Кошти надходять також з каси підприємства – депонентські суми, виручка від реалізації; суми від окремих осіб у погашення заборгованості по відшкодуванню матеріального збитку; суми вкладів, що надійшли від засновників підприємств; суми, що надійшли від дебіторів у погашення їх боргів (за виконавчими листами та ін.); надходження від орендарів орендної плати, від орендарів за продані об'єкти; надходження коштів від внутрішньогосподарських підрозділів що мають окремі баланси; одержані кредити банків короткострокові, довгострокові; надходження коштів цільового фінансування.

Рис. 2.7. Порядок ведення обліку коштів на поточному рахунку

Організація обліку і контролю коштів на валютному рахунку підприємства, а також операцій в іноземній валюті має свої особливості. Вони відображаються в бухгалтерському обліку в національній грошовій одиниці України на підставі попереднього перерахунку суми в іноземній валюті за курсом НБУ, діючим, на дату здійснення операцій.

Перерахунок у грошову одиницю України для відображення операцій у бухгалтерському обліку провадиться за курсом Національного банку України на дату здійснення операцій в іноземній валюті. Перерахунок готівки, коштів в установах банків і в дорозі, грошових і платіжних документів, цінних паперів, коштів у розрахунках (включаючи кошти по зобов'язаннях і позики) з юридичними і фізичними особами, а також залишок цільового фінансування з бюджету в іноземній валюті здійснюється на дату здійснення операції в іноземній валюті, а також на дату складання бухгалтерської звітності.

Для складання бухгалтерської звітності перерахунок вартості (наведений у попередньому абзаці активів і пасивів) у грошову одиницю України, включаючи кошти, використовувані за межами України, здійснюється за курсом, що є останнім за часом котирування Національним банком України у звітному періоді. Вказаний курс публікується на офіційному сайті.

У регістрах бухгалтерського обліку (відомостях, книгах, журналах-ордерах) всі записи здійснюються в національній грошовій одиниці. При обробці первинних документів, вартісні показники яких вказані в іноземних валютах, працівники бухгалтерської (фінансової) служби підприємства можуть використовувати таку методичку. Вартісні показники в іноземній валюті показують у чисельнику, а у знаменнику – еквівалент цих вартісних показників у національній валюті за курсом Національного банку України на дату визначену для перерахунку операцій в іноземній валюті.

Для спостереження за реальним станом активів і пасивів підприємства необхідно одночасно вести записи вказаних операцій у таких же регістрах, але з вказівкою назви іноземної валюти.

Записи на валютному субрахунку 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» здійснюються на підставі виписок установ банків і розрахунково-платіжних документів, якими оформлено списання і надходження іноземної валюти.

На валютний рахунок зараховуються суми в іноземній валюті з аналогічних рахунків інших власників в оплату куплених товарів і послуг. З поточного валютного рахунка переказуються за кордон суми в оплату товарів для погашення заборгованості. Валютна виручка незалежно від суми надходження підлягає зарахуванню на валютний рахунок.

Курсові різниці визначаються за монетарними статтями балансу відповідно до П(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів».

До валютних статей (грошових) активів і пасивів підприємства належать:

- залишки коштів іноземної валюти (у касі, на поточних рахунках в іноземній валюті в банках, в дорозі);
- платіжні документи в іноземних валютах — векселі, тратти, чеки, акредитиви та ін.;
- грошові документи в іноземних валютах — поштові марки, оплачені роїзні, лікувально-туристичні та тил документи, термін використання яких не настав;
- фондові цінності (цінні папери) в іноземних валютах - акції, облігації, сертифікати;
- кредити банків в іноземній валюті;
- дебіторська і кредиторська заборгованість в іноземних валютах стосовно юридичних і фізичних осіб.

Інші рахунки за статтями балансу (не валютні, не грошові) не перераховуються при складанні звіту-балансу, а показуються у бухгалтерському обліку і балансі в сумах, визначених шляхом перерахунку іноземної валюти за курсом Національного банку на дату їх первісної оцінки.

Операції з курсовими різницями регламентуються П(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів». Відповідно до цього положення курсова різниця – це

різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах.. Курсові різниці, що виникають при перерахунку грошових коштів в іноземній валюті та інших монетарних статей операційної діяльності, відображаються у складі інших доходів або витрат звичайної діяльності.

Курсові різниці, які є наслідком перерахунку монетарних статей інвестиційної або фінансової діяльності, відображаються у складі інших доходів або витрат звичайної діяльності, за винятком курсових різниць щодо фінансових інвестицій у господарській одиниці за межами України.

Записи операцій в регістрах бухгалтерського обліку на рахунках обліку активів і пасивів, вартість яких визначається в іноземній валюті, виконуються підприємством, організацією, установою, що здійснюють господарську діяльність в Україні та за її межами, у грошовій одиниці України.

Доходи і витрати в іноземній валюті, за якими формується результат від здійснення фінансово-господарської діяльності за межами України, визначаються у грошовій одиниці України за курсом Національного банку України на дату здійснення відповідної операції в іноземній валюті або середній величині курсів. Середня величина курсів є результатом ділення добутку величин курсів Національного банку України і кількості днів їх дії у звітному періоді на кількість календарних днів у звітному періоді.

Одним з об'єктів фінансового обліку є інші грошові кошти, їх особливістю вважається те, що вони не можуть бути використані в якості засобів платежу, а виконують роль грошових документів вузького і спеціального призначення.

До них належать поштові марки, марки гербового збору, акцизні марки оплачені проїзdnі документи лотерейні білети, трудові книжки та інші документи, а також гроші, які знаходяться в дорозі.

Правильне ведення обліку грошових коштів на рахунках в банку дозволяє аналізувати надходження грошових коштів на рахунки підприємства, контролювати цільове використання грошових засобів та своєчасне виконання зобов'язань перед бюджетом та іншими підприємствами.

2.3 Облік еквівалентів грошових коштів у вітчизняній та зарубіжній практиці

Виділення поняття «еквіваленти грошових коштів» в окрему економічну категорію, на наш погляд, є абсолютно виправданим і доцільним з позиції бухгалтерського обліку. Дж.К. Ван Хорн та Дж.М. Вахович відносять до еквівалентів грошових коштів [14] високоліквідні, короткострокові, цінні папери, які вільно обертаються на ринку, легко перетворюються в грошові кошти і мають, як правило, період погашення не більше трьох місяців з моменту придбання. У НПСБО 1 еквіваленти грошових коштів розглядаються як короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості [69].

В міжнародній практиці бухгалтерського обліку (згідно до IAS/IFRS) використовується стандартне визначення еквівалентів грошових коштів – короткострокові високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості, – яке має невеличкі специфічні особливості в деяких країнах. Загалом еквіваленти грошових коштів розглядаються як частина інвестицій підприємства, а подекуди як складова більш широкого поняття «активи» (Чеська Республіка) чи «інструменти» (Словенія) або навпаки – вужчого – «фінансові інвестиції» (Україна, Узбекистан). У практиці бухгалтерського обліку Франції для віднесення інвестицій до категорії еквівалентів грошових коштів, вони повинні вільно конвертуватися не в грошові кошти, а в ліквідні активи, що допускає більш вільне трактування поняття. Це саме зустрічаємо і в обліку Латвії. В більшості країн світу (за винятком України, КНР, Франції та деяких інших) інвестиція розглядається як еквівалент грошових коштів лише в разі дотримання вимоги, щодо менш ніж трьохмісячного терміну її оборотності (час від її здійснення до реалізації чи погашення). Іншими стандартними

вимогами є: короткостроковість, висока ліквідність та незначний ризик змін у вартості [21, С.110-112].

В багатьох облікових стандартах країн Європи (зокрема, Білорусі, Польщі, Словенії, Угорщині), розробники прагнули включити у визначення поняття „еквіваленти грошові кошти” перелік видів інвестицій, що входять до цієї категорії. Скажімо, в Польщі до еквівалентів грошових коштів можуть відноситися чеки та векселі, видані контрагентами, якщо вони підлягають оплаті протягом трьох місяців з дати оформлення та дорогоцінні метали (наприклад, золото), якщо їх не включено до складу оборотних активів. В Словенії до грошових еквівалентів відносять високоліквідні цінні папери, що котуються на фондовій біржі; короткострокові банківські депозити; векселі, отримані для погашення тощо. На наш погляд даний підхід є хибним, оскільки один і той же ж тип інвестиції за певних умов може відповідати жорстким вимогам віднесення його до грошових еквівалентів, а може не потрапляти навіть у склад оборотних активів. В низці країн світової спільноти, таких як Албанія, Бельгія, Казахстан, Литва, Румунія, поняття еквівалентів грошових коштів залишається теоретично не визначеним та у обліковій практиці не використовується [103]. Зазвичай вкладення в акціонерний капітал не включаються до складу еквівалентів грошових коштів, за винятком тих, які по своїй суті є грошовими еквівалентами (наприклад, привілейовані акції, придбані менш ніж за три місяці до встановленої дати погашення).

Таблиця 2.3

Визначення поняття «еквіваленти грошових коштів» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі [21]

Автор, джерело	Визначення
1	2
Міжнародний стандарт фінансової звітності (IAS) 7 «Звіт про рух грошових коштів» / Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB - International Accounting Standards Board)	Короткострокові високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості. Інвестиція розглядається здебільшого як еквівалент грошових коштів тільки в разі короткого строку погашення, наприклад протягом трьох місяців з дати придбання

1	2
Положення про стандарт фінансового обліку (SFAS) 95 «Звіт про рух грошових коштів» / Рада зі стандартів бухгалтерського обліку США (FASB - Financial Accounting Standards Board)	Короткострокові високоліквідні інвестиції, які можуть бути швидко конвертовані у відомі суми грошових коштів, і строк погашення яких є настільки близьким, що ризик зміни їх вартості через зміни процентних ставок є незначним. Зазвичай лише інвестиції в цінні папери з початковим строком погашення до трьох місяців можуть бути віднесені до еквівалентів грошових коштів
Австралійський стандарт фінансового обліку (AAS) 28 «Звіт про рух грошових коштів» / Фонд бухгалтерських досліджень Австралії (AARF – Australian Accounting Research Foundation)	Високоліквідні інвестиції з короткими періодами погашення, які готові до конвертації в готівкові кошти за вибором інвестора і мають незначний ризик зміни вартості, а також позики, які є невід’ємною частиною управління грошовими операціями і які не мають обмежень в доступі
Національний стандарт бухгалтерського обліку №9 «Звіт про грошові потоки» / Міністерство фінансів Республіки Узбекистан	Короткострокові, високоліквідні інвестиції (фінансові вкладення), які швидко і легко обертаються у відомі грошові суми і мають схильність до незначного ризику коливань їх вартості
Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ. / Научн. ред. перевода чл.-коор. РАН И.И. Елисеева. / [Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов]. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.	Інвестиції, які „рівнозначні” грошовим коштам і можуть бути інкасованими на протязі трьох місяців, наприклад, депозитні сертифікати, депозитні рахунки грошового ринку, Казначейські векселі
Ван Хорн Дж. К., Вахович (мл.) Дж. М. Основы финансового менеджмента. 11-е издание : Пер. с англ. / Дж. К. Ван Хорн, Дж. М. Вахович (мл.). – М. : Вильямс, 2004. – 992 с. – с.183.	Високоліквідні, короткострокові, цінні папери, які вільно обертаються на ринку, легко перетворюються в грошові кошти і мають, як правило, період погашення не більше трьох місяців з моменту придбання
Глоссарий Australian Unity Funds Management Ltd	Короткострокові вкладення, здійснені замість утримання готівкових грошей, але в стані бути легко і швидко перетвореними в готівкові гроші, зокрема Казначейські векселі, Банківські білети. Разом з готівковими грошима вони формують „ліквідні активи”
Глоссарий Russell Investment Group	Інвестиції з таким коротким терміном погашення, високою ліквідністю і безпекою, що вони є фактично настільки ж хорошими як і грошові кошти. Приклади: Казначейські векселі уряду США, банківські акцепти

Таким чином актив, щоб бути віднесеним до еквівалентів грошових коштів повинен відповідати чотирьом основним вимогам:

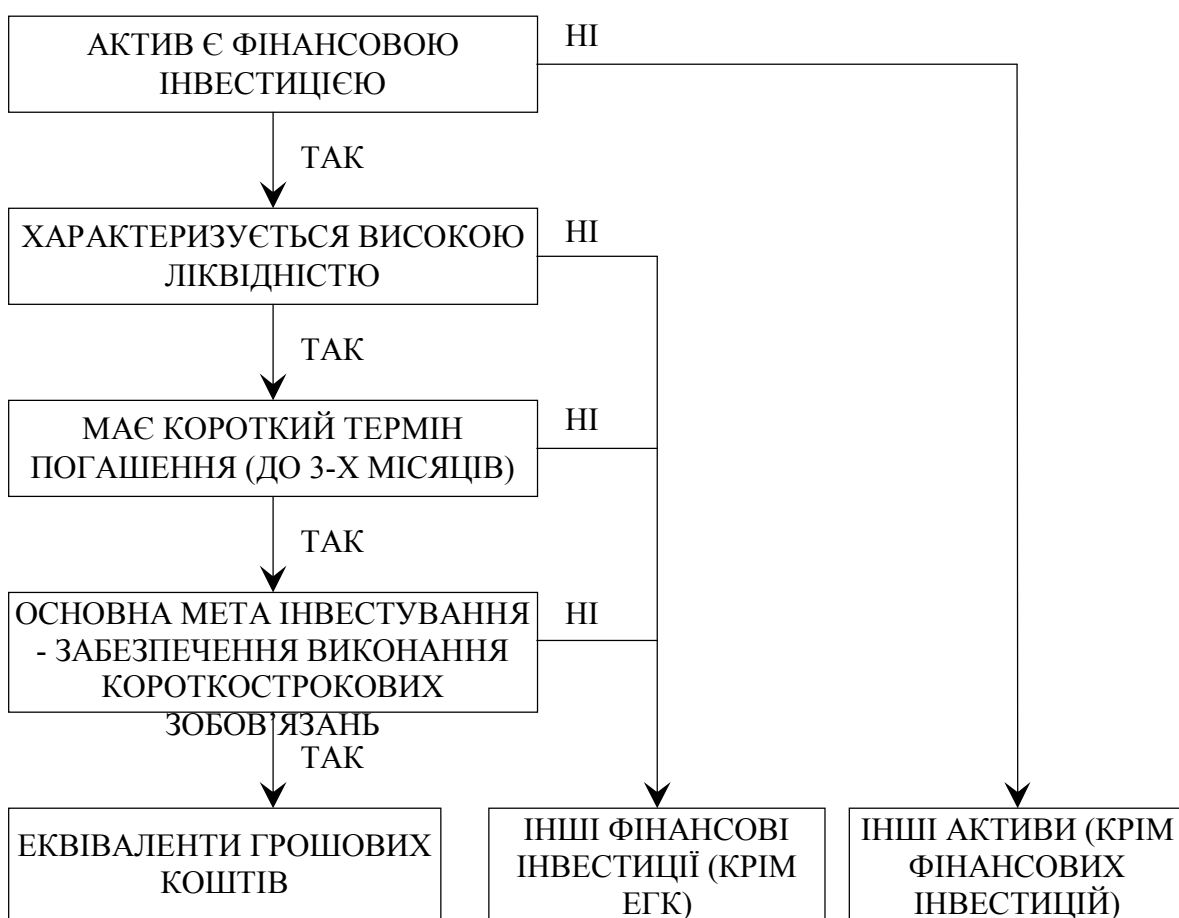
- 1) бути фінансовою інвестицією.
- 2) мати високу ліквідність. Ця вимога включає в себе три:

- висока швидкість конвертації у грошову форму;
- свобода конвертації у грошову форму;
- мінімальний ризик втрати вартості;

3) мати короткий термін погашення;

4) основною метою інвестування в нього повинно бути забезпечення виконання короткострокових зобов'язань.

Тобто дерево рішень щодо віднесення того чи іншого активу до категорії еквівалентів грошових коштів виглядатиме наступним чином (рис.2.2).

Рис.2.8. Дерево рішень для визначення належності фінансової інвестиції до категорії еквівалентів грошових коштів (розроблено на основі стандартів IAS/IFRS та US GAAP)

Таким чином, щоб звести до мінімуму рівень невизначеності відносно того, які види фінансових інвестицій ідентифікуються з еквівалентами грошових коштів та які критерії такої класифікації, і тим самим підвищити

рівень прозорості інформації, яка подається користувачам, підприємству необхідно:

1) передбачити визначення поняття «еквіваленти грошових коштів», адаптоване до власної господарської діяльності, в обліковій політиці;

2) встановити конкретні процедури з визначення фінансового ризику вкладення в еквіваленти грошових коштів або передбачити можливість делегування фінансовому відділу;

3) конкретизувати критерії віднесення фінансових інвестицій до категорії еквівалентів грошових коштів (зокрема встановити конкретний термін до погашення такої інвестиції не більше трьох місяців);

4) відобразити основну інформацію, що стосується питання обліку еквівалентів грошових коштів у Примітках до фінансової звітності.

Першим етапом обліку еквівалентів грошових коштів є заповнення первинних документів та реєстрів. При придбанні, перепродажу короткострокових цінних паперів з каси або поточного рахунку підставою для здійснення записів в бухгалтерському обліку є видатковий касовий ордер чи виписка банку. Підставою для оприбуткування депозитних сертифікатів і отримання процентів є виписка банку з рахунків в банку з додаванням виправдовуючих документів.

Сплата за придбані цінні папери може проводитись не тільки перерахуванням грошових коштів, але й матеріальними цінностями, нематеріальними активами, основними засобами, що повинно бути обумовлено в договорі. Підставою для здійснення відповідних записів є документи, які підтверджують факт передачі об'єктів інвестором (акт приймання-передачі основних засобів, накладна на відпуск матеріалів на сторону тощо).

Придбані цінні папери на підприємстві зберігаються в касі згідно порядку збереження готівки, що передбачений нормативними документами НБУ.

Матеріальна відповідальність за їх збереження покладена на касира. На цінні папери складають опис із зазначенням виду цінного паперу, номерів, серій, номінальної ціни і терміну погашення. Реєстр складається в двох

примірниках – перший для касира (тобто залишається на місці зберігання цінних паперів), другий - в бухгалтерії.

Всі цінні папери описуються в Книзі обліку цінних паперів, яка зброшурована, скріплена печаткою підприємства та підписами керівника і головного бухгалтера, її сторінки пронумеровані.

Регістром аналітичного обліку поточних фінансових інвестицій є Відомість 4.2, що заповнюється за даними первинних документів з обліку поточних фінансових інвестицій.

Поточні фінансові інвестиції обліковують на активному рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції».

При цьому на субрахунку 351 «Еквіваленти грошових коштів» ведуть облік високоліквідних цінних паперів, що придбані підприємством на термін менше 3 місяців, а на рахунку 352 – всіх інших поточних фінансових інвестицій.

Хоча еквіваленти грошових коштів і увійшли до рахунку 35, але їх вартість відображають у Балансі в складі статті «Грошові кошти та їх еквіваленти»

За дебетом рахунка 35 відображають вартість придбаних еквівалентів грошових коштів (субрахунок 351) та інших поточних фінансових інвестицій (субрахунок 352) за їх собівартістю та суми дооцінки при збільшенні справедливої (ринкової вартості).

За кредитом рахунка 35 списуються балансова вартість реалізованих (таких, що вибули) інвестицій та суми їх уцінки. Сальдо дебетове відображає справедливую вартість фінансових інвестицій на дату балансу. Поточні фінансові інвестиції обліковують за справедливою вартістю або за амортизованою собівартістю (боргових цінних паперів).

Еквіваленти грошових коштів за своєю суттю є чимось середнім між грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями. Вони:

– як і грошові кошти характеризуються майже абсолютною ліквідністю;

- на відміну від грошових коштів, які оцінюються за номінальною вартістю, або вартістю, яка вказана на банківському рахунку, еквіваленти грошових коштів, як і фінансові інвестиції оцінюються відповідно до вимог П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» залежно від часу проведення оцінки (при придбанні, при вибутті, на дату балансу) та виду цінного паперу (ті, що утримуються підприємством до їх погашення; інші цінні папери).
- на відміну від грошових коштів здатні приносити дохід;
- на відміну від поточних фінансових інвестицій утримуються не для отримання доходу, а для забезпечення платоспроможності суб'єкта господарювання;
- як правило здійснюються на коротший термін, ніж поточні фінансові інвестиції (згідно М(С)БО 7 еквіваленти грошових коштів володіють строком погашення до 3 місяців з дати придбання).

Необхідно звернути увагу, що інструменти, які можуть бути використані в розрахунках замість платіжних засобів (квaziплатіжні засоби), в МСФЗ (IAS) 7 не розглядаються як еквіваленти грошових (платіжних) коштів. Наприклад, вексель банку, який має термін погашення рік, не буде класифікований як еквівалент платіжних засобів, незважаючи на те що такий вексель може бути використаний в розрахунках за товари (послуги) або навіть спеціально купувався для цього. Тут варто відзначити, що відповідно до нашої концепції оплатити товар (послугу) можна тільки платіжними засобами. Передача векселя третьої особи в обмін за товар (послугу) - це бартерна операція.

У МСФЗ еквіваленти - це, по суті, суми платіжних коштів, що надійдуть в організацію в найближчому майбутньому, не більше ніж протягом найближчих трьох місяців. Так, інвестиції в капітал інших організацій (права, виражені в пайових інструментах) є еквівалентами грошових (платіжних) коштів, якщо тільки вони придбані незадовго до терміну їх погашення і мають встановлену дату погашення (п. 7 МСФЗ (IAS) 7). Але акції, що котируються на біржі, вартість яких коливається незначно, теж можуть бути легко обернені в заздалегідь відомі суми грошей, більше того, ці акції можуть бути

безпосередньо (без звернення їх у платіжні засоби) використані в розрахунках за товари (послуги). Справедливості заради треба відзначити, що з положень МСФЗ (IAS) 7 прямо не випливає, що часткові або боргові інструменти, призначені в найближчому майбутньому для використання як квазіплатіжних коштів або для продажу, не можуть бути еквівалентами грошових (платіжних) коштів.

Згідно з визначенням, даному в МСФЗ (IAS) 7, до еквівалентів грошових (платіжних) коштів можна віднести права вимоги коштів, що виникли в результаті надання відстрочки оплати товарів (послуг). Правда, необхідно, щоб термін погашення цих вимог не перевищував трьох місяців з моменту передачі товарів (надання послуг) та наданий комерційний кредит був платним, адже в іншому випадку він не є інвестицією.

Поділяємо думку Л. З. Шнейдмана [103]: «При визначенні складу еквівалентів грошових коштів необхідно уникати формального, спрощеного застосування критерію терміну обігу. Термін в три місяці, згаданий у параграфі 7 МСФЗ 7, не слід розглядати як абсолютну вимогу. У кожному треба враховувати конкретні факти і обставини, зокрема стабільність ставки відсотка в даних умовах, стабільність ставки протягом певного часу, шанси того, що подібна стійкість буде мати місце і в подальшому. Крім того, навіть якщо термін погашення фінансового інструменту становить менше трьох місяців з дати придбання, але є сумніви, що позичальник погасить свої зобов'язання в повній сумі при настанні відповідного строку, то інвестиції в такий інструмент не повинні розглядатися як еквівалент грошових коштів».

Тобто короткий строк погашення фінансової інвестиції не варто брати за ключовий критерій при включенні її до складу еквівалентів грошових коштів. Таким основним критерієм має стати висока ліквідність.

Таким чином для задоволення інформаційних потреб користувачів звітності підприємства необхідно:

– в наказі про облікову політику передбачити конкретні способи віднесення фінансових інвестицій до еквівалентів грошових коштів, зокрема: термін

погашення до 3 місяців; в основному боргові цінні папери, які можна в будь-який момент обміняти на визначену суму грошових коштів;

– основні аспекти обліку еквівалентів грошових коштів відображати у Примітках до фінансової звітності.

2.4. Проблеми та невирішені питання обліку криптовалют

Криптовалюта – електронна валюта, емісія якої заснована на криптографічних методах і схемою доказу Proof-of-work. Дії відбуваються децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі.

Сам термін «крипто валюта» (crypto currency) існує з 2011 року і зобов'язаний своїй появі американському журналу Forbes, хоча фактично перша така валюта – біткоіни – була випущена в 2009-му. За своєю суттю це цифрова (електронна валюта), яка створюється в інтернеті і не має фізичних носіїв. Ці «гроші» створюються за допомогою спеціального криптографічного шифру. На перший погляд здається, що це ті ж електронні гроші, однак насправді криптовалюта – це щось зовсім інше.

Перш за все відмінність в тому, що за створення криптовалюти не відповідає жоден спеціалізований орган, який регулює емісію, як, наприклад, ФРС США контролює випуск доларів або НБУ – гривні. В основі криптовалюти лежить система блокчейн – розподілена база даних. Чим популярніша криптовалюта, тим більший обсяг пам'яті забезпечує її зберігання. Створюється вона за допомогою електронних обчислень і являє собою код, згенерований комп'ютером.

Основною метою було створити систему незалежних угод, коли електронний платіж відбувається без впливу зовнішнього регулятора, тобто без можливості скасувати, заблокувати або оскаржити транзакцію. Для функціонування і захисту платежів використовуються криптографічні методи,

при цьому інформація про транзакції не шифрується і завжди доступна у відкритому вигляді.

Сьогодні в світі налічується більше 1,7 тис. віртуальних валют. Понад 600 серед них є активними. Bitcoin перша криптовалюта, яка була створена в 2009 році. Bitcoin можуть використовуватися для обміну на товари або послуги у суб'єктів, які їх визнають. Обмін на класичні валюти відбувається через онлайн-сервіс обміну цифрових валют, інші платіжні системи або обмінні пункти.

До ряду переваг Bitcoin можна віднести: відкритий код криптовалюти, безмежні можливості транзакцій, пірінгову мережу криптовалюти і відсутність інфляції, оскільки кількість монет в цій системі зростає з певною швидкістю, яка повинна збігалася зі швидкістю видобутку золота на планеті.

Загальна кількість монет не повинна перевищувати 21 мільйон, по досягненню яких емісія буде зупинена. З огляду на зростання складності видобутку наступних монет, існує прогноз, що ліміт валюти буде вичерпано за наступні 130 років.

Нещодавно розпочався продаж криптовалюти PinkCoin, яка забезпечена фіксованим активом кольорових діамантів. Спочатку на продаж виставлено 5 млн. валютних одиниць PinkCoin. Компанія планує зупинити свій випуск на 95 млн. цифрових грошей PinkCoin. Кольорові діаманти – це сама концентрована форма багатства. Власники PinkCoin зможуть обмінювати дану валюту на інші активи на децентралізованому ринку BitGem, який тільки планують запуснути[53].

Також здійснюється емісія кріптомонет під назвою Науек. Її унікальність і відмінність від bitcoin полягає в тому, що вона підтверджена золотом. Курс на монети може змінюватися щодня відповідно до ринкової ціни на золото. Прив'язка вартості криптовалюти до золота робить її більш надійною, ніж bitcoin.

В першу чергу як вартість криптовалюти розглядають вартість витраченої електроенергії. Як другорядний фактор виділяють попит на цю криптовалюту.

Коли ми говоримо про оплату звичайними грошима, не важливо, готівкою або в електронній формі, завжди є посередники – платіжні системи, банки, обмінники, які диктують свої правила. Наприклад, в певних умовах банк може заблокувати рахунок або карту клієнта. Криптовалюта дозволяє обходитися без таких посередників, багато в чому вона для цього і створена. Немає ніякого банку, що регулює її обіг, вона надходить від користувача до користувача. Як наслідок, обіг таких одиниць складно відстежувати і контролювати, зокрема, податковим органам. Причому відстежити саму транзакцію не так складно, набагато проблематичніше довести, що той чи інший гаманець належить конкретній особі.

У відсутності посередників є свої недоліки. Наприклад, в разі помилкової транзакції повернути оплачену суму вже не можна ніяким чином, хіба що умовити їх нового власника. Ще один мінус – різне ставлення різних держав до обігу таких одиниць, деякі країни серйозно обмежують операції з ними або взагалі забороняють.

До переваг криптовалюти відносять наступне:

1. Цілодобова доступність грошових коштів. Вилучити або заморозити криптовалюту неможливо, в системах відсутні банківські дні як такі.
2. Перевірка валідності операцій може бути проведена в будь-який час.
3. Швидкість видобутку криптовалюти досить складно розрахувати.
4. Практично у всіх системах комісія добровільна.
5. Емісія криптовалюти обмежена, що привертає увагу інвесторів.
6. По своїй суті, криптовалюта дефляційна, відповідно, на неї не впливає інфляція.
7. Перекази між країнами не оподатковуються комісією.

Недоліки теж є :

1. Неможливість контролю міжнародних переказів. Випуск і рух криптовалюти не контролюються жодними органами нагляду.

2. Відкликати платіж неможливо. Про цей недолік цифрової валюти бажано не забувати, оскільки завжди є ймовірність зіткнутися з шахраями і позбутися коштів.
3. Практично у всіх системах емісія обмежена. Довіра до криптовалюти дуже хитка через відсутність єдиного організатора торгівлі.
4. Спекулятивність криптовалюти з-за відсутності її забезпечення.
5. На коливання курсу можуть впливати як локальні, так і основні фактори.
6. Недостатній рівень безпеки. Самі системи не володіють достатнім рівнем безпеки, що гарантує збереження грошових коштів.

Ні державні органи, ні фізичні особи не здатні здійснювати контроль за рухом і емісією криптовалюти - обидва процеси програмовані і здійснюються без стороннього втручання.

З точки зору оподаткування даний аспект підвищує привабливість криптовалюти. Однак у разі хакерських атак або банкрутства електронних бірж різко зростає ризик повної втрати валюти. Крім того, регулювання економіки на державному рівні залишається під питанням і значно ускладнюється.

Україна все ще не визначилася в питанні регулювання криптовалют: ця фінансова система настільки специфічна, що українське фінансове і валютне законодавство просто не має готових механізмів і понять, аби регулювати цю сферу. Популярність майнінгу та інвестицій у криптовалюти швидко зростає серед українців, тому багато хто чекає офіційної позиції влади з цього питання. Національний банк України до сих пір чітко не визначився, що ж робити з криптовалютами. Однак заступник голови НБУ Олег Чурій заявив, що: «Оскільки немає центрального виробника, то це точно не може бути валютою»[53]. Тобто, Нацбанк не може визнати це платіжним засобом. Головною причиною є те, що люди можуть втратити гроші, зокрема, в результаті шахрайства з криптовалютами. Прямої законодавчої заборони на операції з використання криптовалюти в Україні не існує. Саме тому ні

роз'яснення НБУ, ні інші підзаконні нормативно-правові акти не можуть замінити закон, який би прямо врегулював або заборонив оборот криптовалюти. Очевидно, що законодавство України та влада відстають від викликів часу. Хоча НБУ і Державна фіскальна служба заявляли про незаконність криптовалюти, це не відлякує наших співвітчизників від їх використання.

З огляду на незалежність криптовалют від світових фінансових систем, ставлення до них неоднозначне, а в багатьох країнах статус криптовалют досі не визначений.

Японія. Одна із найбільш розвинених у світі систем законодавства, що регулює ринок криптовалют та ICO, існує в Японії. Ще у 2016 році біткоїн було визнано законним платіжним засобом та надано дозвіл на проведення криптообмінних операцій. У жовтні 2017 року Агентство фінансових послуг Японії заявило, що ICO може підпадати під сферу застосування декількох документів в залежності від його структури. Агентство зазначає, що деякі криптовалюти, випущені під час ICO, можуть отримати статус «віртуальних», а це означає, що суб'єкти господарювання, що провадять діяльність з обміну цих криптовалют на регулярній основі, мають бути зареєстровані у відповідних фінансових структурах. У випадках, коли ICO має характеристики інвестицій, то воно підпадає під сферу застосування Financial Instruments та Exchange Act.

Гонконг. У 2016 році Управлінням грошового обігу Гонконгу, що виконує окремі функції центрального банку, було оприлюднено «білу книгу», у якій біткоїн та інші криптовалюти отримали статус товару. Такий підхід знайшов підтримку зі сторони уповноваженого органу, що регулює ринок цінних паперів, який, в свою чергу, у вересні 2017 року у своєму офіційному повідомленні заявив, що криптовалюта може бути розглянута у якості цінних паперів.

Сінгапур. У серпні 2017 року уповноважений орган Сінгапуру, відповідальний за забезпечення формування та реалізацію фінансової політики, виступив із заявою, що визначила регуляторний статус ICO та підтвердила вже

сформовану позицію держави щодо відсутності регулювання ринку криптовалют. Крім того, уповноважений орган підтвердив, що буде брати участь у врегулюванні пропозицій/випуску криптовалюти в Сінгапурі, якщо такі криптовалюти підпадатимуть під визначення «цінних паперів» відповідно до Securities and Futures Act (далі – SFA).

Велика Британія. У 2017 році уповноважений орган Великої Британії, що регулює ринок фінансових послуг, попередив споживачів фінансових послуг про можливі ризики, пов'язані із ICO через те, що велика їхня кількість виходить за межі врегульованого правового поля та наголосив на тому, що єдиний варіант визначити регуляторний статус кожного ICO можливо лише у кожного окремого випадку («case by case»).

Іспанія. У Іспанії криптовалюта не підпадає ані під визначення «фінансового інструменту», ані «валюти», й лише у деяких випадках може бути віднесена до «цінних паперів», або категорії «рухомого майна» чи «товару». Іспанський регулятор надзвичайно велику увагу приділяє захисту прав «малих» інвесторів, а тому створив для них дещо більш привабливі умови інвестування, які не потребують дотримання деяких законодавчо встановлених вимог, проте такі умови не поширюються на ICO.

Німеччина. Агентство фінансових послуг Німеччини підтвердило статус криптовалюти як фінансового інструменту та заявило, що дії, які стосуються звичайних операцій, пов'язаних із готівковими або депозитними коштами із залученням криптовалюти, не потребують отримання дозволів. Постачальник послуг може отримувати оплату за надані/продані ним послуги/товари у криптовалюті, при цьому йому не потрібно для цього мати дозвільний документ на здійснення банківської діяльності або на ринку фінансових послуг. Хоча, є випадки, коли отримання такого дозвільного документу є обов'язковою процедурою, в першу чергу, це стосується тих суб'єктів господарювання, що надають так звані «посередницькі» послуги.

У Німеччині відсутні загальні вимоги для «майнінгу», але у виняткових випадках отримання дозволу на здійснення такої діяльності є обов'язковим.

У листопаді 2017 року The European Securities and Markets Authority (ESMA) у своєму зверненні нагадала компаніям, які розглядають можливість заснування ICO, дотримуватися відповідних вимог законодавства. ESMA стверджує, що криптовалюта може отримати статус як фінансового інструменту, так і цінного паперу, а тому компаніям варто проводити аналіз основних характеристик, якими наділена криптовалюта та структури ICO, для того, щоб визначити законодавство, яке варто застосовувати для врегулювання правовідносин у тому чи іншому випадку.

США. Ще у 2015 році Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами США – центральний орган державного управління Сполучених Штатів Америки, який здійснює контроль за виконанням закону про товарні біржі, виступив із заявою та намірами розглядати біткоїн та інші криптовалюти у якості товару.

На противагу цій заяві Комісія з цінних паперів і бірж США – орган, що здійснює функції нагляду і регулювання американського ринку цінних паперів, випустила свою доповідь, у якій підсумувала усі свої напрацювання щодо криптовалют та заявила про своє бачення криптовалюти у якості цінних паперів. Комісія також наголошує на тому, що криптовалюта може отримати статус цінних паперів, але це напряду залежить від фактів та обставин у кожній окремо взятій ситуації та від індивідуальних характеристик – у випадку ICO. Здійснення будь-яких брокерських операцій з криптовалютою у США потребує отримання відповідних дозвільних документів [53].

З правовим статусом біткоїнів не виникає проблем і в Канаді. Ця країна також відкрита для біткоїн-транзакцій. Канадське податкове агентство розглядає його як цінне майно (дохід, отриманий в результаті транзакцій, розглядається як дохід від комерційної діяльності). Податки можуть коливатися, залежно від того, як використовуються біткоїни: для покупки-продажу або в якості інвестицій. Тому на біржі криптовалют діють ті ж норми закону по боротьбі з відмиванням грошей, що і на бізнес, який надає розрахунково-касові послуги. Німеччина визначилася з правовим статусом біткоїна: використання криптовалюти є законним, а сума податку відрізняється

для підприємств, майнерів, користувачів і бірж криптовалют. Що стосується країн, які вважають Bitcoin незаконним, кожна з них має різне пояснення своєму негативному відношенню до цифрової валюти. У Китаї фінансовим установам заборонено працювати з цифровими грошима, але фізичні особи можуть вільно їх використовувати.

Наразі правовий статус криптовалюти та ICO в Україні жодним чином не врегульований. Відповідно до Спільної заяви фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні, зробленої ще у 2017 році, усі три регулятори (Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг) заявили про те, що складна правова природа криптовалют не дозволяє визнати їх ні грошовими коштами, ні валютою і платіжним засобом іншої країни, ні валютною цінністю, ні електронними грошима, ні цінними паперами, ні грошовим сурогатом.

З того часу мало що змінилось, а два законопроекти, що були представлені восени 2017 року, не отримали великої підтримки серед бізнес-спільноти та потенційних учасників криптовалютного ринку через їхню недосконалість.

Зазначаємо, що для провадження господарської діяльності юридичної особи однієї реєстрації суб'єктом підприємництва – недостатньо, як і в будь-якому іншому бізнесі, потрібно правильно вести облік.

В літературі пропонується розглядати аспекти бухгалтерського обліку створення та обміну «криптомонет» – нематеріальних цифрових активів для юридичної особи .

Розглянемо бухгалтерський облік нематеріального цифрового активу «Біткойн» (далі – НЦА).

Критерії визнання НЦА:

- можуть бути окремо ідентифіковані та продані;
- є немонетарним активом;
- не мають фізичної форми;

- велика ймовірність того, що вони принесуть майбутні економічні вигоди.

Щодо створення НЦА, відповідно до п. 11 ПСБО 8 «Нематеріальні активи» первісна, вартість нематеріального цифрового активу, створеного підприємством, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані із створенням цього нематеріального активу та приведенням його до стану придатності для використання.

Зважаючи на той факт, що ціна на «криптомонети» є волатильною, тобто такою, яка швидко змінюється, єдиний метод їх обліку після визнання – це облік по переоціненій вартості.

Згідно з п. 19 до ПСБО 8 «Нематеріальні активи» підприємство може здійснювати переоцінку нематеріального цифрового активу за справедливою вартістю на дату балансу тих нематеріальних активів, щодо яких існує активний ринок. Тому, в даному випадку, потрібно на кожен звітний період здійснювати переоцінку такого активу, сформувавши бухгалтерську довідку, що повинна містити посилання на ціну такого активу з офіційної біржі по обміну криптовалюти.

Таблиця 2.4

Бухгалтерський облік створення об'єкту НЦА «Біткойн» (умовний приклад)

№ п/ п	Зміст операції	Кореспонденція		Сума
		Дебет	Кредит	
	2	4	5	6
1	Амортизація основних засобів задіяних у створенні НЦА	154	134	6600
2	Отримано рахунок за електроенергію	154	631	120000,00
3	Отримано рахунок оренда приміщення	154	631	30000,00
4	Отримано рахунок за інтернет	154	631	1000,0
5	Відображено ПК з ПДВ	644/ПДВ	631	25166,66
6	Розрахунки за заробітною платою	154	661	20000,00

7	За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування	154	651	4400,00
8	Введено в експлуатацію (за актом НА-1)	12	154	182000,00

Для того, щоб документально відобразити вищезазначені операції по створенню нематеріального цифрового активу «криптомонети» та подальшого введення в експлуатацію, необхідно розробити внутрішній локальний документ: «Акт введення в експлуатацію нематеріального цифрового активу», який затверджується комісією підприємства. Для створення такого документу можливо користуватись типовою формою № НА-1. Щоб обґрунтувати понесені витрати на створення такого НЦА, необхідним є оформлення технологічних карток на створення НЦА та затверджені в обліковій політиці підприємства статті та методи калькулювання. Вищезазначені документи затверджуються директором підприємства та віддаються на підпис для ознайомлення матеріально-відповідальним особам.

Оскільки облік придбання нематеріальних активів з резидентами здійснюється відповідно до загальних норм ПСБО, пропонуємо розглянути бухгалтерський облік придбання об'єкту НЦА «Біткойн» у нерезидента (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Бухгалтерський облік придбання об'єкту НЦА «Біткойн»

№ п/ п	Зміст операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	2	4	5
1	Отримано об'єкт НЦА	154	632
2	Перераховано оплату за НЦА	632	312
3	Відображено курсову різницю	974	632

Щоб продати (обміняти) «криптомонети», що є власністю підприємства, спочатку необхідно перевести об'єкт НЦА до складу необоротних активів, що

утримуються для продажу. Нарахування амортизації припиняється з наступного місяця після такого переведення. Далі НЦА передаються Агенту за документом: «Акт прийому-передачі нематеріального цифрового активу». Агент за договором зобов'язується здійснити обмін цифрового активу на валютні кошти та перерахувати їх на рахунок підприємства, яке передавало НЦА.

Таблиця 2.6

Бухгалтерський облік придбання об'єкту НЦА «Біткойн»

№ п/ п	Зміст операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	2	4	5
1	Списано суму накопиченої амортизації НЦА	133	12
2	Об'єкт НЦА визнано утримуваним для продажу	286	12
3	Об'єкт НЦА передано Агенту	362	712
4	Списано балансову вартість НЦА	943	286
5	Надійшли грошові кошти по операції з обміну НЦА від Агента	312	362

У обліку ПДВ продаж НЦА відповідно до ПКУ – вважається постачанням послуг. У випадку коли місце постачання визначено на митній території України, то операція обкладається ПДВ у загальному порядку.

Отже, як бачимо з вищевикладеного, НЦА «Біткойн» є абсолютно легальним, тобто він може бути легально створений, обліковуватись як нематеріальний актив на підприємстві, переоцінюватись на звітну дату та бути обміненим на грошові кошти.

2.5 Особливості заповнення Звіту про рух грошових коштів

Мета складання Звіту про рух грошових коштів полягає в наданні користувачам фінансової звітності повної, правдивої та детальної інформації про історичні зміни грошових коштів підприємства та їх еквівалентів за звітний

період. Даний звіт складається для оцінки спроможності підприємства створювати грошові кошти та їх еквіваленти в процесах руху грошових потоків, а також для забезпечення прийняття правильних рішень керівництвом підприємства та власниками.

Показник грошових потоків використовується, з одного боку, як індикатор фінансової стійкості підприємства (показник оцінки потенціалу внутрішніх джерел фінансування), а з другого – як індикатор прибутковості (показник фактичної та потенційної прибутковості підприємства).

Слід зазначити, що до Звіту про рух грошових коштів не включаються:

- внутрішні зміни у складі грошових коштів;
- негрошові операції (отримання активів шляхом фінансової оренди, бартерні операції, придбання активів шляхом емісії акцій тощо).

Під рухом коштів слід розуміти надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів. Рух грошових коштів відображається відокремлено за трьома видами діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Рух грошових коштів за видами діяльності

Види діяльності	Рух грошових коштів	
	Надходження	Вибуття
Операційна	<ul style="list-style-type: none"> – від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг; – інші, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю 	<ul style="list-style-type: none"> – виплата заробітної плати, винагород; – платежі постачальникам, іншим кредиторам; – оплата інших операційних витрат
Інвестиційна	<ul style="list-style-type: none"> – від реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій, інших довгострокових активів; – надходження відсотків, дивідендів; 	<ul style="list-style-type: none"> – оплата вартості придбання чи будівництва необоротних активів; – оплата за придбані фінансові інвестиції; – надання позик; – інші
Фінансова	<ul style="list-style-type: none"> – від випуску і продажу акцій власної емісії; – отримання кредитів, позик; – інші 	<ul style="list-style-type: none"> – викуп акцій власної емісії; – повернення кредитів, позик; – виплата дивідендів, відсотків; – інші

Чистий рух грошових коштів є результуючою величиною надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного року. Для визначення показника чистого руху грошових коштів від операційної діяльності передбачені прямий та непрямий методи. Підприємство вправі самостійно обирати один із зазначених методів при визначенні облікової політики.

Суть прямого методу полягає у трансформуванні статей Звіту про фінансові результати (сукупний дохід) шляхом вилучення з них негрошових доходів і витрат. У Звіті про рух грошових коштів розгорнуто відображаються надходження грошових коштів та їх вибуття. Різниця між надходженням і вибуттям грошових коштів, ураховуючи рух грошових коштів за окремими видами діяльності (надходження і вибуття), становить чистий рух грошових коштів.

Непрямий метод не передбачає трансформування кожної статті Звіту про фінансові результати. Він полягає в коригуванні суми прибутку (збитку) від операційної діяльності на величини змін поточних активів, зобов'язань, залишків на інших рахунках і базується на класичній балансовій моделі: активи завжди повинні дорівнювати зобов'язанням і власному капіталу, до складу якого належить прибуток.

При складанні Звіту форми № 3 підприємство може самостійно обрати непрямий метод визначення чистого руху грошових коштів від операційної діяльності. Для цього потрібно провести деяку трансформацію прибутку, як це подано у табл. 2.8.

Таблиця 2.8.

Трансформування прибутку за непрямим методом [54, С.345]

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	
Додаються до прибутку	Віднімаються від прибутку

<ul style="list-style-type: none"> – Амортизація необоротних активів; – Збитки від неопераційної діяльності (інвестиційна, фінансова); – Зменшення оборотних активів (запаси, дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів); – Збільшення поточних зобов'язань (кредиторська заборгованість, поточні зобов'язання щодо податку на прибуток, щодо розрахунків з учасниками, доходи майбутніх періодів тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> – Прибуток від неопераційної діяльності (інвестиційна, фінансова); – Збільшення поточних активів (запаси, дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів); – Зменшення поточних зобов'язань та доходів майбутніх періодів
--	---

Згідно з ним негрошові витрати (амортизація необоротних активів) додаються до прибутку для того, щоб усунути їх вплив при визначенні такого прибутку. При розрахунку чистого руху грошових коштів операційної діяльності сума прибутку (збитку) має бути скоригована на суму прибутків чи збитків, отриманих при здійсненні інвестиційної та фінансової діяльності, а також на суми збитків чи прибутків від нереалізованих курсових різниць, оскільки вони не стосуються прибутку операційної діяльності. Величини змін дебіторської заборгованості, залишків товарно-матеріальних цінностей, витрат майбутніх періодів, кредиторської заборгованості, заборгованості щодо сплати відсотків і податку на прибуток, що відбуваються протягом звітного року, мають бути або додані, або вираховані з прибутку, залежно від того, який рахунок синтетичного обліку аналізується та відбуваються такі зміни у бік збільшення чи зменшення.

Кінцевим показником за кожним видом діяльності та в цілому є чистий рух грошових коштів, сума якого може записуватися позитивним значенням – якщо надходження коштів перевищують вибуття, від'ємним значенням – якщо грошові видатки є більшими за надходження.

Оскільки Звіт про рух грошових коштів є найбільш складним для заповнення, пояснимо зміст і порядок відображення даних за окремими статтями з використанням прямого і непрямого методів.

У Звіті про рух грошових коштів, складеному за прямим методом, рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається за сумою

надходжень від операційної діяльності та сумою витрачання на операційну діяльність грошових коштів за даними записів їх руху на рахунках бухгалтерського обліку.

1. Визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності (розділ I Звіту):

Операційна діяльність – це основна діяльність, передбачена статутом підприємства, а також інші операції, що не входять до інвестиційної та фінансової діяльності. Рух коштів в результаті операційної діяльності у Звіті форми № 3 подається за статтями, що відображають джерела надходження грошей та напрями їх витрачання.

2. Визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності (розділ II Звіту).

Інвестиційна діяльність підприємства – це діяльність з придбання та реалізації необоротних активів і фінансових інвестицій, які не є частиною еквівалентів грошових коштів. Інвестиційна діяльність передбачає вкладення грошових коштів у розвиток матеріальної бази з виробництва продукції, придбання цінних паперів, здійснення інших вкладень для отримання доходів у майбутньому. З іншого боку, інвестиційна діяльність – це надходження грошових коштів від реалізації інвестиційної нерухомості, основних засобів, фінансових інвестицій, інших необоротних активів.

Заповнення розділу II Звіту про рух грошових коштів зводиться до відображення надходжень грошей та вибуття (витрачання) грошових коштів у результаті здійснення інвестиційної діяльності. Розрахунок чистого руху грошових коштів у результаті здійснення інвестиційної діяльності передбачає такі дії:

- визначення грошових надходжень у результаті здійснення інвестиційної діяльності;
- визначення грошових видатків у результаті здійснення інвестиційної діяльності;
- визначення чистого руху грошових коштів у результаті здійснення

інвестиційної діяльності. Надходження грошових коштів при здійсненні інвестиційної діяльності може відбуватися: від реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій, майнових комплексів; при отриманні дивідендів, відсотків, інших надходжень.

3. Визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності (розділ III Звіту). Фінансова діяльність підприємства пов'язана із залученням (вилученням) грошових коштів, що зумовлює зміну власних і позикових ресурсів підприємства.

Порядок заповнення III розділу Звіту про рух грошових коштів є аналогічним до порядку, передбаченого для операційної та інвестиційної діяльності та зводиться до відображення надходжень і вибуття (витрачання) грошових коштів у результаті здійснення фінансових операцій. Визначення чистого руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності здійснюється прямим способом, грошові надходження зіставляються з грошовими видатками.

4. Визначення чистого руху грошових коштів за звітний рік з урахуванням впливу курсових різниць і залишку грошових коштів на кінець звітнього року. Ця частина Звіту про рух грошових коштів є результуючою, оскільки в ній подаються дані про чистий рух грошових коштів загалом за всіма видами діяльності підприємства. Крім того, за цими даними можна проконтролювати правильність заповнення попередніх розділів. Так, використовуючи дані про залишки грошових коштів та їх еквівалентів на початок року, дані про рух грошових коштів протягом року (дані попередніх трьох розділів Звіту про грошових коштів), а також урахуваючи вплив курсових різниць, можна отримати залишок грошових коштів та їх еквівалентів на кінець звітнього року. Визначений таким чином залишок грошових коштів має збігатися з їх фактичними залишками за даними бухгалтерського обліку і звітності.

Вищевикладене можна подати у вигляді такої формули:

Залишок грошових коштів на початок року $+(-)$ надходження (вибуття) грошових коштів протягом року $+(-)$ збільшення (зменшення) курсової різниці

протягом року = залишок грошових коштів на кінець року (рядок 3405 +(-) рядок 3400 +(-) рядок 3410 = рядок 3415).

Ю. Самохін вважає, що [85]: перевагою використання прямого методу є те, що він дозволяє оцінити загальні суми надходжень і видатків грошових коштів підприємства, надає наочну інформацію про статті, які формують найбільший притік і відтік грошових коштів в розрізі видів діяльності. Інформація, отримана при використанні даного методу, використовується при прогнозуванні грошових потоків. Перевагою непрямого методу є те, що він дозволяє ув'язати отриманий фінансовий результат та зміну грошових коштів за період і робить можливим здійснення розрахунку показників зміни грошових коштів від поточної, інвестиційної і фінансової діяльності, практично не залучаючи внутрішні дані обліку. Відповідно за даним методом може бути здійснена оцінка грошових потоків зовнішнім користувачем бухгалтерської інформації”.

Жорстко критикують непрямий метод С. Максимов та Т. Максимова, пояснюючи свою думку наступним [61]: «.....при використанні непрямого методу в звіті про рух грошових коштів показується лише результат операції, тобто сума чистого прибутку або збитку ... Фінансова звітність, складена за даним методом, не буде повністю відображати інформацію про операційну діяльність компанії, що суперечить визначенню суттєвості ... та повноти ... Основоположних принципів IAS, однак через лобіювання інтересів крупних компаній, які і є генеральними спонсорами Комітету з Міжнародних стандартів фінансової звітності, останній не звертає на цей факт уваги».

Нами було згруповано наявні переваги та недоліки використання прямого та непрямого методів заповнення звіту про рух грошових коштів (табл. 2.9).

Останні дослідження чітко розставили пріоритети науковців в сторону використання прямого методу заповнення Звіту про рух грошових коштів.

В 1996 р. П. Бенсон, П. Міллер та Б. Бадж [20] виявили значні розходження між реальними та опублікованими чистими грошовими потоками від операційної діяльності, що наводило на думку про певні проблеми у

компаній з точністю визначення цих потоків. В результаті чисельних досліджень, ці науковці прийшли до висновку, що використання компаніями прямого методу складання звіту про рух грошових коштів сприятиме більш точному висвітленню даних у фінансовій звітності і, відповідно, запропонували Раді зі стандартів бухгалтерського обліку рекомендувати компаніям використання саме прямого методу для відображення операційних грошових потоків.

Таблиця 2.9

**Переваги та недоліки заповнення звіту про рух грошових коштів
за прямим та непрямим методами**

Переваги/ недоліки Методи	Переваги	Недоліки
Прямий	<ul style="list-style-type: none"> - дозволяє отримати інформацію про структуру поточних поступлень грошових коштів і реальних виплат підприємства. Тим самим можна висліджувати фактичні джерела і напрямки використання грошових коштів в ході господарської діяльності підприємства - підходить для потреб короткострокового фінансового планування і розрахунку прибутків (збитків) внутрішніми користувачами (корисний, як інструмент управлінського обліку); - інформацію про грошові потоки можна використовувати в управлінні підприємством і контролі за рівнем ліквідності; - позбавлений неточностей, притаманних непрямому методу в зв'язку з періодизацією господарських операцій внаслідок застосування методу нарахувань 	<ul style="list-style-type: none"> - значна трудомісткість складання; - відсутність можливості висліджування шляху, який проходять фінансові ресурси для перетворення в грошову форму, в результаті чого в підприємства немає можливості виявити причини проблем в утворенні грошових потоків
Непрямий	<ul style="list-style-type: none"> - дозволяє прослідкувати трансформацію чистого прибутку в чистий грошовий потік від операційної діяльності, що може бути корисним для потреб аналізу; - відносна простота розрахункових операцій; - приблизний звіт може бути складений на базі річної звітності підприємства, що особливо важливо зовнішнім користувачам інформації; - існуючі методи ведення обліку спрямовані на застосування принципу нарахувань доходів і витрат, що полегшує 	<ul style="list-style-type: none"> - неможливість виділити грошові потоки від операційної діяльності всередині окремих підрозділів підприємства, які не знаходяться на окремому балансі; - поступлення грошових коштів у вигляді виручки від реалізації і поточні грошові витрати на операційну діяльність випускаються з поля зору. Таким чином, не виконується важлива ціль формування Звіту – отримання інформації про те, як формуються фінансові засоби;

	складання Звіту	- метод приводить до тих самих результатів, що і прямий лише в тих випадках, коли відомі всі операції, не пов'язані з рухом грошових коштів, які можуть бути скоректовані
--	-----------------	---

В 2000 р. Г.В. Крішнан та Дж.А. Лергай III [20] дослідили звітні дані низки компаній з метою встановлення того чи грошові потоки відображені за прямим методом є більш точним підґрунтям для прогнозування майбутніх грошових потоків в порівнянні з операційними грошовими потоками, обчисленими на основі інформації балансу і звіту про прибутки і збитки. Дослідники встановили, що „прямі” грошові потоки забезпечують кращий прогноз майбутніх грошових потоків аніж грошові потоки, отримані шляхом коригування статей балансу і звіту про прибутки і збитки.

Рис.2.9. Етапи формування звіту про рух грошових коштів

Важливим для цілісного уявлення складності організаційних облікових процесів, що пов'язані із формуванням звіту про рух грошових коштів є виокремлення окремих етапів його складання. Узагальнивши наявний досвід можна представити наступні кроки з побудови звіту, які залежать від методів його складання (рис.2.4).

Основна різниця у формуванні звіту про рух грошових коштів згідно міжнародних стандартів фінансової звітності за прямим та непрямим методами міститься на другому етапі, коли відбувається або коригування прибутку від звичайної діяльності (непрямий метод) або виділення основних категорій грошових поступлень і виплат від операційної діяльності (прямий метод). Деталізація етапів формування звіту про рух грошових коштів з розбивкою їх на підетапи залежатиме від методик, які використовує те чи інше підприємство для заповнення форми цього звіту.

Висновки до розділу 2.

3. Загальні принципи організації системи безготівкових розрахунків у господарському обігу України такі: обов'язковість зберігання грошових коштів на рахунках банків; підприємства свої грошові платежі і розрахунки здійснюють через банки шляхом самостійного вибору форми рахунків, що закріплюється у договорах і угодах із банками; платежі покупців за товарно-матеріальні цінності й послуги здійснюються через банки лише за наявності достатніх коштів на рахунках платників; кошти з рахунку підприємства списуються за розпорядженням власника; момент здійснення платежу має бути максимально наближеним до терміну відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг; зарахування коштів на рахунок утримувача, як правило, проводиться після списання відповідних сум з рахунку платника; підприємства мають право вибору банків для відкриття своїх рахунків. Вдосконалення здійснення безготівкових розрахунків повинно супроводжуватись впровадженням на підприємстві системи «Інтернет-клієнт-банк» Клієнтська частина системи «клієнт-банк» забезпечує автоматичне ведення поточного

стану рахунку клієнта в банку, враховуючи проведені початкові та зворотні платежі.

4. Актив, щоб бути віднесеним до еквівалентів грошових коштів повинен відповідати чотирьом основним вимогам: 1) бути фінансовою інвестицією; 2) мати високу ліквідність. Ця вимога включає в себе три: висока швидкість конвертації у грошову форму; свобода конвертації у грошову форму; мінімальний ризик втрати вартості; 3) мати короткий термін погашення; 4) основною метою інвестування в нього повинно бути забезпечення виконання короткострокових зобов'язань.

3. Щоб звести до мінімуму рівень невизначеності відносно того, які види фінансових інвестицій ідентифікуються з еквівалентами грошових коштів та які критерії такої класифікації, і тим самим підвищити рівень прозорості інформації, яка подається користувачам, підприємству необхідно:

1) передбачити визначення поняття «еквіваленти грошових коштів», адаптоване до власної господарської діяльності, в обліковій політиці;

2) встановити конкретні процедури з визначення фінансового ризику вкладення в еквіваленти грошових коштів або передбачити можливість делегування фінансовому відділу;

3) конкретизувати критерії віднесення фінансових інвестицій до категорії еквівалентів грошових коштів (зокрема встановити конкретний термін до погашення такої інвестиції не більше трьох місяців);

4) відобразити основну інформацію, що стосується питання обліку еквівалентів грошових коштів у Примітках до фінансової звітності.

3. Криптовалюта – електронна валюта, наприклад, Біткойн, емісія якої заснована на криптографічних методах.

З огляду на незалежність криптовалют від світових фінансових систем, ставлення до них неоднозначне, а в багатьох країнах статус криптовалют досі не визначений в тому числі і в Україні. В зв'язку з цим, пропонуємо розглядати бухгалтерський облік криптовалюти як операції зі створення, придбання та продажу нематеріальних цифрових активів (НЦА) для юридичної.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Етапи управління грошовими потоками підприємства

Розробка політики управління грошовими ресурсами включає наступні основні етапи (табл. 3.1).

Грошовий потік підприємства представляє собою сукупність розподілених у часі поступлень і виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю.

Висока роль ефективного управління грошовими потоками підприємства визначається такими положеннями.

1. Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства у всіх її аспектах.
2. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова стійкість підприємства в значній мірі визначаються тим, наскільки різняться види потоків грошових коштів синхронізовані між собою за обсягами і у часі.
3. Раціональне формування грошових потоків сприяє підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства.
4. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє скоротити потребу підприємства в залученому капіталі.
5. Управління грошовими потоками є важливим фінансовим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства. Цьому сприяє скорочення продовжуваності виробничого і фінансового циклів, яке досягається в процесі результативного управління грошовими потоками, а також зниження потреби в капіталі, який обслуговує господарську діяльність підприємства.

Таблиця 3.1.

**Етапи розробки політики управління грошовими ресурсами [4, С.
156]**

№ з/п	Етапи	Характеристика
1	2	3
1	Аналіз грошового обороту та середнього залишку грошових активів підприємства	Вивчається рух грошових коштів підприємства у розрізі операційної (виробничо-комерційної), інвестиційної та фінансової діяльності; середній залишок грошових коштів і його достатність з позиції забезпечення платоспроможності підприємства; оборотність грошових активів та інших показників
2	Формування грошового обороту на підприємстві	Розробляється план надходження та витрачання грошових коштів, платіжний календар та інші документи, що забезпечують цей оборот
3	Визначення мінімально необхідного залишку грошових активів для здійснення поточної господарської діяльності	Обсяг резервів грошових активів у формі короткострокових фінансових вкладень не визначається
4	Диференціація мінімально необхідного залишку грошових активів у розрізі національної та іноземної валют	Основою таких розрахунків є прогнозований обсяг зовнішньоекономічних операцій та господарських операцій на внутрішньому ринку
5	Виявлення діапазону коливань залишку грошових активів по окремих етапах майбутнього періоду	Вивчення діапазону цих коливань здійснюється за динамікою очікуваного залишку грошових активів у процесі їх обороту по окремих місяцях (план надходження та витрачання грошових коштів) та більш коротких періодах (платіжний календар). Це дозволяє виявити максимальний розмір залишку грошових активів з облікової нерівномірності платіжного обороту та визначити середній залишок грошових активів підприємства
6	Коригування потоку платежів з метою зменшення максимального та середнього залишку грошових активів	Таке коригування є найбільш відповідальним етапом в управлінні грошовими активами, тому що за рахунок зменшення максимального (а відповідно і середнього) залишку грошових активів досягається зниження всього періоду операційного (виробничо-комерційного) циклу підприємства
7	Забезпечення прискорення обороту грошових активів	Цей напрямок розглядає розробку заходів по забезпеченню пошуку та реалізації резервів зниження періоду обороту середнього залишку грошових активів
8	Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів	Цей напрямок покликаний реалізувати резерви більш ефективного використання тимчасово вільних грошових активів (тобто попередити втрату їх вартості в часі) шляхом формування ефективного портфелю короткострокових фінансових вкладень

9	Мінімізацію втрат використуваних грошових активів від інфляції	По національній валюті протиінфляційний захист полягає у підборі таких інструментів короткострокових фінансових вкладень тимчасово вільних грошових активів, по яких норма доходності перевищує темп інфляції. По іноземній валюті протиінфляційний захист грошових активів забезпечується вибором відповідної „сильної” валюти (на яку у своїй країні інфляційні процеси мають незначний вплив)
---	--	--

6. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства. Навіть у підприємств, які успішно здійснюють господарську діяльність і генерують достатню суму прибутку, неплатоспроможність може виникнути як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків у часі.

7. Активні форми управління грошовими потоками дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток, який генерується безпосередньо його грошовими активами. Мова йде, в першу чергу, про ефективне використання тимчасово вільних залишків грошових коштів в складі оборотних активів, а також накопичуваних інвестиційних ресурсів у здійсненні фінансових інвестицій.

Бланк І. дає такі етапи політики управління грошовими ресурсами [4].

1. Аналіз грошових активів підприємства в минулому періоді. Основною метою даного аналізу являється оцінка суми і рівня середнього залишку грошових активів з позицій забезпечення платоспроможності підприємства, а також визначення ефективності їх використання.

2. Результати проведеного аналізу використовуються в процесі подальшої розробки окремих параметрів політики управління грошовими активами підприємства:

Оптимізація середнього залишку грошових активів підприємства. Така оптимізація забезпечується шляхом розрахунку необхідного розміру окремих видів цього залишку в минулому періоді.

Потреба в операційному (транзакційному) залишку грошових активів характеризує мінімально необхідну їх суму, необхідну для здійснення поточної

господарської діяльності. Розрахунок цієї суми базується на запланованому грошовому обороті по операційній діяльності і кількості оборотів грошових активів. Для розрахунку запланованої суми операційного залишку грошових активів використовується наступна формула:

$$\overline{GAo} = \frac{POod}{KOga} \quad (3.1),$$

де $\overline{GAo}$ - запланована сума операційного залишку грошових активів підприємства;

$POod$ - запланований обсяг грошового обороту (суми витрачання грошових засобів) по операційній діяльності підприємства;

$KOga$ - кількість оборотів середнього залишку грошових активів в плановому періоді.

Розрахунок запланованої суми операційного залишку грошових активів може бути здійснений і на основі звітнього їх показника, якщо в процесі аналізу було встановлено, що він забезпечував своєчасність здійснення всіх платежів, пов'язаних з операційною діяльністю підприємства. В даному випадку для розрахунку використовується наступна формула:

$$\overline{GAo} = \overline{GA\phi} + \frac{POod - \Phi Ood}{KOga} \quad (3.2),$$

де $\overline{GAo}$ - запланована сума операційного залишку грошових активів підприємства;

$\overline{GA\phi}$ - фактична середня сума операційного залишку грошових активів підприємства в минулому аналогічному періоді;

$POod$ - запланований обсяг грошового обороту (суми витрачання грошових коштів) по операційній діяльності підприємства;

ΦOod - фактичний обсяг грошового обороту (суми витрачання грошових коштів) по операційній діяльності підприємства;

$KOga$ - кількість оборотів середнього залишку грошових активів в плановому періоді.

Потреба в страховому (резервному) залишку грошових активів визначається на основі розрахованої суми їх операційного залишку і

коефіцієнта нерівномірності (коефіцієнта варіації) надходження грошових коштів на підприємство за окремими місяцями минулого року. Для розрахунку запланованої суми страхового залишку грошових активів використовується наступна формула:

$$ГАс = ГАо \times КВнзк \quad (3.3),$$

де $ГАс$ - запланована сума страхового залишку грошових активів підприємства;

$ГАо$ - планова сума операційного залишку грошових активів підприємства;

$КВнзк$ - коефіцієнт варіації надходження грошових коштів на підприємство в звітному періоді.

Потреба в компенсаційному залишку грошових активів планується в розмірі, визначеному договором про банківське обслуговування. Якщо договір з банком, який здійснює розрахункове обслуговування підприємства, не містить такої вимоги, то цей вид залишку грошових активів на підприємстві не планується.

Потреба в інвестиційному (спекулятивному) залишку грошових активів планується, виходячи із фінансових можливостей підприємства тільки після того, як повністю забезпечена потреба в інших видах залишків грошових активів. Оскільки ця частина грошових активів не втрачає своєї вартості в процесі зберігання (при формуванні ефективного портфеля короткострокових фінансових інвестицій), то їх сума верхньою межею не обмежується. Критерієм формування цієї частини грошових активів виступає необхідність забезпечення більш високого коефіцієнта рентабельності короткострокових інвестицій в порівнянні з коефіцієнтом рентабельності операційних активів.

Загальний розмір середнього залишку грошових активів в плановому періоді визначається шляхом сумування розрахованої потреби в окремих видах:

$$\overline{ГА} = \overline{ГАо} + \overline{ГAc} + \overline{ГАк} + \overline{ГAi} \quad (3.4),$$

де $\overline{ГА}$ - середня сума грошових активів підприємства в плановому періоді;

$\overline{GAo}$ - середня сума операційного залишку грошових активів в плановому періоді;

$\overline{GAc}$ - середня сума страхового залишку грошових активів в плановому періоді;

$\overline{GAk}$ - середня сума компенсаційного залишку грошових активів в плановому періоді;

$\overline{GAi}$ - середня сума інвестиційного залишку грошових активів.

Враховуючи, що залишки грошових активів трьох останніх видів є в певній мірі взаємопов'язаними, загальна потреба в них при обмежених фінансових можливостях підприємства може бути, відповідно, скорочена.

3. Диференціація середнього залишку грошових активів в розрізі національної та іноземної валюти. Така диференціація здійснюється тільки на тих підприємствах, які ведуть зовнішньоекономічну діяльність. Мета даної диференціації заключається в тому, щоб із загальної оптимізованої потреби в грошових активах виділити валютну їх частину для того, щоб забезпечити формування необхідних підприємству валютних фондів. Основою здійснення такої диференціації являється запланований обсяг витрачання грошових коштів в розрізі внутрішніх і зовнішньоекономічних операцій в процесі здійснення операційної діяльності. При розрахунках використовуються формули визначення потреби в операційному та страховому залишках грошових активів з їх диференціацією за видами валют.

4. Вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів. Таке регулювання проводиться з метою забезпечення постійної платоспроможності підприємства, а також з метою зменшення розрахункової максимальної та середньої потреби в залишках грошових активів.

Основним методом регулювання середнього залишку грошових активів являється коректування потоку майбутніх платежів (перенос строку окремих платежів за попередньою домовленістю з контрагентами).

5. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів. На цьому етапі формування політики управління грошових

активів розробляється система міроприємств по мінімазації рівня втрат альтернативного доходу в процесі їх зберігання і протиінфляційного захисту.

До основних із таких заходів належать:

- узгодження з банком, який здійснює розрахункове обслуговування підприємства, умов поточного зберігання залишку грошових активів з виплатою депозитного процента за середньою сумою цього залишку (наприклад, шляхом відкриття контокорентного рахунку в банку);
- використання короткострокових грошових інструментів інвестування (в першу чергу, депозитних вкладів в банках) для тимчасового зберігання страхового та інвестиційного залишків грошових активів;
- використання високоприбуткових фондових інструментів для інвестування резерву і вільного залишку грошових активів (державних короткострокових облігацій, короткострокових депозитних сертифікатів банків), але за умови достатньої ліквідності цих інструментів на фінансовому ринку.

6. Побудова ефективних систем контролю за грошовими активами підприємства.

Об'єктом такого контролю є сукупний рівень залишку грошових активів, які забезпечують поточну платоспроможність підприємства, а також рівень ефективності сформованого портфеля короткострокових фінансових вкладень підприємства.

Грошові активи відіграють активну роль в процесі забезпечення платоспроможності за двома видами фінансових зобов'язань підприємства-невідкладних – (із строком виконання до одного місяця) і короткострокових (із строком виконання до трьох місяців); поточні зобов'язання із строком виконання до одного року забезпечуються переважно іншими видами оборотних активів.

3.2. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства

Під ліквідністю якого-небудь активу розуміють здатність його трансформуватись в грошові кошти, а ступінь ліквідності визначається продовжуваністю часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного виду активу. В такому розумінні будь-які активи, які можна перетворити на гроші, є ліквідними.

З позиції фінансової діяльності будь-якому підприємству доводиться вирішувати такі завдання:

- підтримання спроможності своєчасно відповідати за своїми поточними фінансовими зобов'язаннями;
- забезпечення фінансування в необхідних обсягах.

Ці завдання формуються з позиції коротко - та довгострокової перспектив.

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, які в загальному вигляді характеризують його спроможність своєчасно і в повному обсязі здійснювати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами.

Незважаючи на те, що на практиці поняття ліквідності та платоспроможності тісно взаємозв'язані, вони не є тотожними. Ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в платіжні засоби.

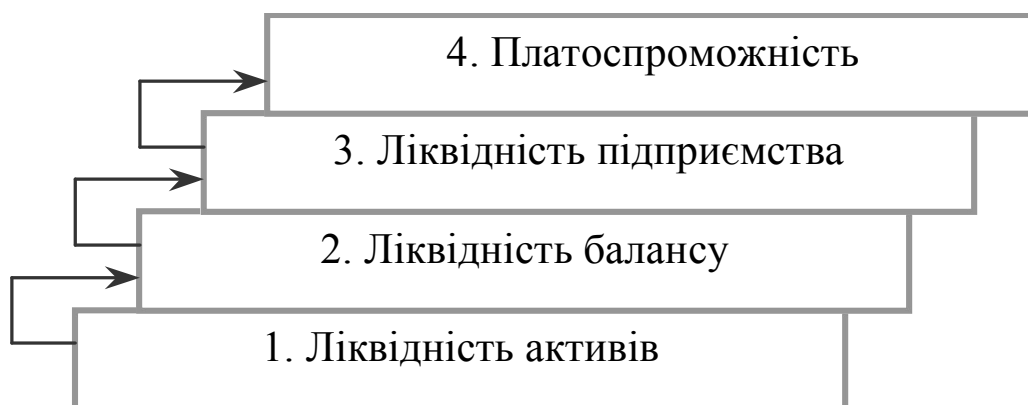
Платоспроможність підприємства характеризується його можливістю і здатністю своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Оцінка платоспроможності необхідна не тільки для підприємства з метою аналізу й прогнозування його подальшої фінансової діяльності, а й для його зовнішніх партнерів і потенційних інвесторів. Як правило, досліджують поточну і перспективну платоспроможність.

Поточна платоспроможність характеризує поточний стан розрахунків на підприємстві та аналізується на основі даних про його фінансові потоки: приток грошових коштів має забезпечити покриття поточних зобов'язань господарюючого суб'єкта.

Перспективна платоспроможність визначає можливість підприємства у майбутньому розрахуватися за своїми короткостроковими боргами і досліджується переважно за допомогою показників ліквідності. Саме від рівня ліквідності залежить як перспективна, так і поточна платоспроможність. Отже, ліквідність і платоспроможність не тотожні, хоча й дуже близькі поняття, причому ліквідність є більш місткою категорією, ніж платоспроможність.

Взаємозв'язок між платоспроможністю та ліквідністю підприємства, ліквідністю балансу і ліквідністю активів показано на рис. 3.1.

Рис. 3.1 - Взаємозв'язок між показниками ліквідності та платоспроможності

Ліквідність балансу виражається в ступені покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошову готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Ліквідність балансу досягається установленням рівності між зобов'язаннями підприємства та його активами.

Ліквідність підприємства характеризує наявність у нього оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових

зобов'язань навіть з порушенням строків погашення, які передбачені контрактом. Зміст визначення полягає в тому, що якщо процес виробництва і реалізації продукції відбуваються в нормальному режимі, то грошових коштів, які надходять від покупців продукції, буде достатньою для погашення короткострокових зобов'язань навіть з порушенням термінів погашення, які передбачені контрагентом. Застереження про порушення строків погашення означає, що в принципі не є винятком збої в надходженні грошових коштів від дебіторів, однак в будь-якому разі ці кошти надійдуть і їх буде достатньо для розрахунків з кредиторами.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяються на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи - це суми за всіма статтями коштів та їх еквівалентів, тобто гроші, які можна використати для поточних розрахунків. Сюди належать також короткострокові фінансові вкладення, цінні папери, які можна прирівняти до грошей.

2. Активи, що швидко реалізуються, - це активи, для перетворення яких на гроші потрібний певний час. У цю групу включають дебіторську заборгованість. Ліквідність цих активів є різною і залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів: кваліфікації фінансових працівників, платоспроможності платників, умов видачі кредитів покупцям тощо.

3. Активи, що реалізуються повільно, - це статті 2-го розділу активу балансу, які включають запаси та інші оборотні активи. Запаси не можуть бути продані, поки немає покупця. Інколи певні запаси потребують додаткової обробки для того, щоб їх можна було продати, а на все це потрібен час.

4. Активи, що важко реалізуються, - це активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду. У цю групу включають усі статті 1-го розділу активу балансу ("Необоротні активи").

Перші три групи активів (найбільш ліквідні; активи, що швидко реалізуються; активи, що реалізуються повільно) протягом поточного

господарського періоду постійно змінюються і тому належать до поточних активів підприємства.

Говорячи про ліквідність підприємств, мають на увазі наявність оборотних коштів в розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань. Основною ознакою ліквідності є формальне перевищення оборотних активів над короткостроковими пасивами. Чим більше це перевищення, тим більш сприятливе фінансове становище підприємства з позицій ліквідності. Якщо величина оборотних активів недостатньо велика в порівнянні з короткостроковими пасивами, тоді поточне положення підприємства нестійке. Рівень ліквідності підприємства оцінюється за допомогою спеціальних показників – коефіцієнтів ліквідності, які ґрунтуються на співставленні оборотних коштів і короткострокових пасивів.

Платіжоспроможність означає наявність у підприємств грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за короткостроковою кредиторською заборгованістю. Таким чином, основними ознаками платоспроможності є:

- а) наявність в достатньому обсязі коштів;
- б) відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Ліквідність менш динамічна в порівнянні з платоспроможністю. Справа в тому, що із подальшою стабілізацією виробничої діяльності підприємства у нього поступово складається певна структура активів і джерел засобів. Тому і коефіцієнти ліквідності, як правило, коливаються в певних передбачувальних межах.

Фінансовий же стан платоспроможності буває досить мінливим, що може бути обумовлено фінансовою недисциплінованістю своїх дебіторів. Якщо затримка з поступленням платежу носить короткостроковий або випадковий характер, то ситуація в плані платіжеспроможності може в найближчий час змінитися в кращу сторону, проте не виключені і інші, менш сприятливі варіанти. Такі пікові ситуації особливо часто бувають у комерційних

організаціях, які за будь-якими причинами не підтримують в достатньому обсязі страховий запас грошових засобів на поточному рахунку.

З позицій мобільності оборотні активи можуть бути розділені на три групи:

Перша група. Грошові кошти в касі і на поточному рахунку – найбільш мобільні засоби, які можуть бути використані для здійснення поточних розрахунків миттєво.

Друга група. Інші мобільні активи (грошові еквіваленти, короткотермінові фінансові вклади, дебітори) для перетворення яких в готівку необхідний певний час. Ліквідність цих активів різна і залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників: швидкості проходження платіжних документів в банках країни, місця знаходження контрагентів і їх платоспроможності, умов представлення комерційних кредитів покупцям, принципів організації вексельного обігу. Деякі види короткотермінових фінансових вкладень, наприклад, ліквідні цінні папери, можуть бути віднесені до першої групи ліквідності. Якщо такі активи займають значну питому вагу у валюті балансу і дійсно є ліквідними, то таке віднесення є цілком обґрунтованим. Основним компонентом цієї групи є дебіторська заборгованість.

Третя група. Найменш ліквідні активи - матеріально - виробничі запаси, витрати у незавершеному виробництві, готова продукція і інші.

Для оцінки ліквідності балансу підприємства використовують такі показники.

1. Власні оборотні активи (чи "функціонуючий капітал", у США — різниця між оборотними активами і поточними зобов'язаннями).

2. Коефіцієнт покриття (K_n), який розраховується діленням оборотних активів підприємства на суму його поточних зобов'язань.

3. Проміжний коефіцієнт ліквідності (K_{nn}) визначається шляхом ділення суми коштів, короткотермінових фінансових вкладень, дебіторської заборгованості на суму поточних зобов'язань.

4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (K_a) розраховується шляхом ділення суми коштів підприємства і короткотермінових фінансових вкладень на суму поточних зобов'язань. Він ще називається коефіцієнтом швидкої ліквідності й характеризує негайну (термінову) здатність підприємства погасити свою заборгованість.

Відобразимо активи за ступенем ліквідності (табл.3.3).

Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності визначається діленням поточних активів на поточні зобов'язання і показує, якою є частка поточних активів у поточних зобов'язаннях. Суть розрахунку полягає в тому, що підприємство погашає свої поточні зобов'язання за рахунок поточних активів.

Особливістю зазначеного коефіцієнта є те, що він суттєво коливається за галузями. Показник також не враховує рівня ліквідності окремих компонентів оборотного капіталу. В західній практиці його орієнтовна величина дорівнює 2, але вона не є нормативною. Нестабільність української економіки робить складним будь-яке нормування цього показника.

Критичне значення коефіцієнта покриття — 2, запозичене зі світової обліково-аналітичної практики, не відповідає дійсності вітчизняних підприємств, коли більшість із них продовжує працювати, які і в умовах централізованої планової економіки, зі значним дефіцитом власних оборотних активів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена негайно. Нижня межа у світовій практиці рекомендується не менше 0,2. Але на вітчизняних підприємствах фактична середня величина коефіцієнта набагато нижча.

До недоліків вищезазначених коефіцієнтів слід віднести такі.

По-перше, всі три коефіцієнти є статичними, бо розраховуються на основі балансу, який характеризує стан підприємства на певну дату. Виникає необхідність їх аналізу за декілька періодів.

Таблиця 3.3

**Групування статей активу балансу за ступенем ліквідності на ТОВ
«Східно Європейський Енергетичний Союз» за 2017 рік**

	Назва статей та їх груп	На поча- ток року (тис.грн.)	На кінець року (тис.грн .)	Абсолют- не відхилен- ня (тис.грн.)	Від- носне відхиле ння %
1	2	3	4	5	6
	Найбільш мобільні активи				
1.	Грошові кошти та їх еквіваленти: в національній валюті	29	13	- 16	-55,2
	Всього	29	13	-16	-55,2
	Вимоги, що легко реалізуються				
1.	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	258	139	-119	-46,1
	Інша дебіторська заборгованість	12	8	-4	-33,3
	Всього	258	139	-119	53,8
	Необоротні активи і запаси товарно матеріальних цінностей				
1.	Запаси:				
	Виробничі запаси	251	517	266	105,1
	Незавершене виробництво	186	277	91	48,9
	Готова продукція	386	292	-94	-24,3
2	Необоротні активи				
	Основні засоби	5451	5274	-177	-3,2
	Незавершене будівництво	894	1233	339	37,9
	Нематеріальні активи	3	4	1	33,3
	Інші необоротні активи	89	112	23	25,8
	Всього	7260	7709	449	6,2

По-друге, коефіцієнти не дають реальної картини стану ліквідності і платоспроможності, бо є можливість завищення величин показників (коефіцієнта покриття та проміжного коефіцієнта покриття) у результаті включення до складу поточних активів неліквідних запасів товарно-матеріальних цінностей, «неліквідної» дебіторської заборгованості та ін.

Оскільки неплатежі останнім часом стали масовим явищем, то значна частка дебіторської заборгованості прострочена, деяку її частину становить заборгованість, яка не буде погашена взагалі. В результаті цього сума дебіторської заборгованості збільшується в балансі саме внаслідок низької платіжної дисципліни, а не зростаючої ділової активності підприємства.

Таблиця 3.4

**Групування короткострокових зобов'язань на ТОВ «Східно
Європейський Енергетичний Союз» за 2017 рік**

№ п/п	Назва статей та їх груп	На початок року (тис.грн.)	На кінець року (тис.грн.)	Абсолютне відхилення (тис.грн.)	Відносне відхилення %
1	2	3	4	5	6
1.	Короткострокові кредити банків	830	610	-220	-26,5
2.	Розрахунки з кредиторами	2340	2711	371	15,8
3.	Поточні зобов'язання за розрахунками	884	781	-103	-11,7
	Всього	4054	4102	-48	-1,2

Аналіз зміни активів балансу свідчить, що на кінець року відбулось як зростання за статтями активу(незавершене будівництво, виробничі запаси), так і спад(основні засоби, готова продукція, грошові ресурси). В плані ліквідності збільшення виробничих запасів, з одночасним зменшенням грошових засобів і вимог, що легко реалізуються, є негативним явищем.

Також групуються джерела коштів – поточна кредиторська заборгованість. До даного виду заборгованості відноситься весь четвертий розділ балансу(табл.. 3.4)..

Попередній аналіз поточної заборгованості показав, що на кінець року вона зменшилась на 48 тис. грн., або на 1,2 % порівняно з початком року. Хоча детальний аналіз свідчить, що за кредитами заборгованість зменшилась.

На підставі наведених даних проведемо розрахунок коефіцієнтів ліквідності в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Розрахунок коефіцієнтів ліквідності ТОВ «Східно Європейський
Енергетичний Союз» за 2017 рік**

	Показники	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (тис.грн.)	Відносне відхилення %
1	2	3	4	5	6
1.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	29/ 4054 = 0,007	13/ 4102 = 0,003	-0,004	-57,1
2.	Проміжний коефіцієнт ліквідності	287/ 4054 = 0,07	152/ 4102 = 0,04	-0,03	-42,9
3.	Загальний коефіцієнт ліквідності	1134/ 4054 =0,28	1280/ 4102 =0,31	0,03	10,7

Аналіз коефіцієнтів ліквідності засвідчив, що як на початок, так і на кінець року показники всіх коефіцієнтів ліквідності були вищими за нормативи, встановлені за цими коефіцієнтами. Позитивно те, що на кінець року величина даних показників збільшилась. Це можна трактувати як деяке покращення фінансового стану підприємства.

Прямий метод направлений на отримання даних, які характеризують як валовий, так і чистий грошовий потік підприємства в звітному періоді. Він покликаний відобразити весь обсяг надходження і витрачання грошових коштів в розрізі окремих видів господарської діяльності і по підприємству в цілому. Розбіжності отриманих результатів розрахунку грошових потоків прямим і непрямим методом стосуються лише операційної діяльності підприємств. При використанні прямого методу розрахунку грошових потоків використовуються безпосередньо дані бухгалтерського обліку, які характеризують всі види надходжень і витрачання грошових коштів.

Принципова формула, за якою здійснюється розрахунок суми чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємства прямим методом, має такий вид:

$$\text{ЧГП} = \text{РП} + \text{ІП} - \text{З}_{\text{тм}} - \text{ЗП}_{\text{оп}} - \text{ЗП}_{\text{ау}} - \text{ПБ} - \text{ВП} \quad (3.5),$$

де ЧГП – сума чистого грошового потоку підприємства ;

РП – сума грошових коштів, отриманих від реалізації продукції;

ІП – сума інших поступлень грошових коштів в процесі операційної діяльності;

$\text{З}_{\text{тм}}$ – сума грошових коштів, виплачених за придбання сировини, матеріалів і напівфабрикатів;

$\text{ЗП}_{\text{оп}}$ – сума заробітної плати, виплачена оперативному персоналу;

$\text{ЗП}_{\text{ау}}$ – сума заробітної плати, виплачена адміністративно-управлінському персоналу;

ПБ – сума платежів, перерахованих в бюджет і позабюджетні фонди;

ВП – сума інших виплат грошових коштів в процесі операційної діяльності.

В нашому випадку підсумовуючи дані, взяті із звітних показників і підставивши їх у формулу грошовий потік за 2017 р. за прямим методом по операційній діяльності становитиме :

$$\text{ЧГП операц.д.} = 9351 + 14 + 8 - 6971 - 806 - 78 - 791 - 32 - 367 - 65 = 263 \text{ (тис.грн.)}$$

Розрахунки суми чистого грошового потоку підприємства за інвестиційною і фінансовою діяльністю, а також за підприємством в цілому здійснюється за тим самим алгоритмом, що і при непрямому методі.

$$\text{ЧГП фін. д.} = 220 - 421 = - 201 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ЧГП інв. д.} = 103 - 178 = - 78 \text{ тис.грн.}$$

В процесі дослідження синхронності формування різних видів потоків розглядається динаміка коефіцієнта ліквідності грошового потоку підприємства в розрізі окремих інтервалів аналізованого періоду. Розрахунок цього показника здійснюється за формулою:

$$K_{\text{Лк}} = \frac{\text{ВПГП}}{\text{ВНГП}} \quad (3.6),$$

де $K_{\text{Лк}}$ – коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства в аналізованому періоді;

ВПГП – валовий позитивний грошовий потік;

ВНГП – валовий негативний грошовий потік

Для забезпечення необхідної ліквідності грошового потоку цей коефіцієнт повинен бути більший або рівний одиниці. Значення коефіцієнта більше за одиницю буде означати ріст залишку грошових коштів на кінець аналізованого період, тобто сприятиме підвищенню коефіцієнта абсолютної ліквідності.

В нашому прикладі використовуючи дані Додатку Б коефіцієнт ліквідності грошового потоку за 2017 рік становитиме:

$$K_{\text{Лк}}(2017) = \frac{263}{201+78} = \frac{263}{279} = 0,94$$

Відповідно за 2016 рік даний коефіцієнт має значення:

$$K_{\text{Лк}}(2016) = \frac{303}{340+18} = \frac{303}{358} = 0,85$$

Даний коефіцієнт свідчить, що грошовий потік на підприємстві з року в рік має тенденцію до росту, а значить ліквідність підприємства зростає.

Одним з головних завдань менеджменту підприємства є оптимізація грошових потоків. Оптимізація грошових потоків представляє собою процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з врахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності.

Основною метою оптимізації грошових потоків підприємства є:

- забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків;
- забезпечення синхронності формування грошових потоків у часі;

- забезпечення росту грошового потоку підприємства.

Основними об'єктами оптимізації виступають:

- позитивний грошовий потік;
- негативний грошовий потік;
- залишок грошових активів;
- чистий грошовий потік.

Збалансованість дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді досягається шляхом використання “Системи прискорення - уповільнення платіжного обороту”.

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в короткостроковому періоді в напрямку прискорення

- збільшення розмірів цінних знижок за оплату готівкою;
- забезпечення часткової (повної) передоплати за вироблену продукцію, що користується попитом на ринку;
- скорочення строків надання товарного кредиту покупцям;
- прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості
- використання різних форм рефінансування дебіторської заборгованості;
  - прискорення інкасації платіжних документів покупців продукції(часу знаходження в дорозі, в процесі реєстрації, в процесі зарахування грошей на розрахунковий рахунок тощо).

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в короткостроковому періоді в напрямку сповільнення

1. Збільшення термінів надання товарного кредиту підприємству;
2. заміна придбання довгострокових активів, які вимагають оновлення на їх оренду;
3. використання механізму флуота для сповільнення інкасації власних платіжних документів;
4. реструктуризація портфеля отриманих фінансових кредитів шляхом переводу їх короткострокових видів у довгострокові.

Збалансованість дефіцитного потоку в довгостроковому періоді теж можна досягнути шляхом використання “Системи прискорення-уповільнення платіжного обороту”

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в довгостроковому періоді в напрямку зростання

1. Залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення власного капіталу;
2. Додаткова емісія акцій;
3. Залучення довгострокових фінансових кредитів;
4. Продаж частин чи всього обсягу фінансових інструментів інвестування;
5. Продаж або здача в оренду основних засобів, які не використовуються

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в довгостроковому періоді в напрямку зменшення

1. Скорочення обсягу і складу реальних інвестиційних програм;
2. Відмова від фінансового інвестування;
3. Зниження суми постійних витрат підприємства

Впровадження таких заходів в практику діяльності вітчизняних підприємств дозволить оптимізувати грошові потоки і збалансувати їх розмір. Крім того це сприятиме більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень.

Висновки до розділу 3.

- 1 Політика управління грошовими активами являє собою частину загальної політики управління оборотними активами підприємства, яка полягає в оптимізації сукупного розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності і ефективного використання в процесі зберігання.

Основною ціллю в процесі управління грошовими активами є забезпечення постійної платоспроможності підприємства. В цьому отримує свою реалізацію функція грошових активів, як засобу платежу, яка забезпечує реалізацію цілей формування їх операційного, страхового і компенсаційного залишків.

Політика управління грошовими ресурсами повинна включати такі етапи.

1. Аналіз грошового обороту та середнього залишку грошових активів підприємства.
2. Формування грошового обороту на підприємстві.
3. Визначення мінімально необхідного залишку грошових активів для здійснення поточної господарської діяльності
4. Диференціація мінімально необхідного залишку грошових активів у розрізі національної та іноземної валют.
5. Виявлення діапазону коливань залишку грошових активів по окремих етапах майбутнього періоду.
6. Коригування потоку платежів з метою зменшення максимального та середнього залишку грошових активів.
7. Забезпечення прискорення обороту грошових активів.
8. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів.
9. Мінімізація втрат використовуваних грошових активів від інфляції.

2. Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, які в загальному вигляді характеризують його спроможність своєчасно і в повному обсязі здійснювати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами. Ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в платіжні засоби. Платоспроможність підприємства характеризується його можливістю і здатністю своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою. Оцінка платоспроможності необхідна не тільки для підприємства з метою аналізу й прогнозування його подальшої фінансової діяльності, а й для його зовнішніх партнерів і потенційних інвесторів. Як правило, досліджують поточну і перспективну платоспроможність.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження піднятих в роботі питань дозволило зробити такі висновки:

1. В економічній теорії традиційно виділяють дві основні концепції походження грошей :раціоналістична;еволюційна Згідно раціоналістичної концепції гроші виникли як результат певної раціональної угоди між людьми через необхідність виділення спеціального інструменту для обслуговування сфери товарного обігу. У відповідності з еволюційною концепцією гроші виділяються із загальної товарної маси, оскільки вони найбільш придатні для виконання функціональної ролі грошового товару. Той чи інший товар стає грошми лише в межах певної особливої суспільної форми товарного виробництва й обігу. Ця концепція підкреслює об'єктивний характер виникнення грошей. У вітчизняній економічній літературі загально визнаною є еволюційна теорія походження грошей.

Переважає більшість науковців, являючись прихильниками загального руслу економічної теорії, підходять до визначення поняття «гроші» через формулювання функцій, які вони виконують. Жодне з наведених понять не дозволяє встановити конкретний склад грошей, тобто провести чітку межу між власне грошима та іншими активами. Проте можна зробити висновок, що саме висока ліквідність є тою характеристикою активу, яка вирізняє його з поміж інших господарських засобів підприємства і робить його грошима.

2.Узагальнюючи публікації, можна стверджувати, що грошові ресурси виконують п'ять функцій. Перш за все такі активи є матеріалом для вираження вартості всіх вироблених у суспільстві товарів - гроші як міра вартості. Вартість товару в грошовому вираженні є його ціна. Для того, щоб виміряти вартість товарів, необхідно деяку кількість грошового матеріалу прийняти за одиницю. Похідними по відношенню до міри вартості і засобу обігу є дві інші функції грошей. Вони виступають як засіб утворення скарбів, або накопичення і як засіб платежу. Як засіб накопичення гроші проявляють себе в тому, що товаровиробники створюють певний грошовий резерв. З розвитком товарного

обороту існує розрив між часом реалізації товарів і терміном їх оплати. Це означає, що товар продається в кредит. Продавець стає кредитором, а покупець - боржником. Для того щоб відшкодувати борг необхідно нагромадити гроші в необхідній кількості. Вони слугують в даному випадку засобом платежу. Функція засобу нагромадження отримує таким чином додаткову підфункцію засобу платежу. Розширення товарно-грошових відносин за межі національних ринків привело до формування п'ятої функції грошей. Це – світові гроші. Виходячи на світовий ринок, гроші скидають з себе локальні форми (масштаб цін тощо) і виступають у своїй початковій формі, тобто у вигляді зливків благородних металів.

3. Загальні принципи організації системи безготівкових розрахунків у господарському обігу України такі: обов'язковість зберігання грошових коштів на поточних та інших рахунках банків; підприємства свої грошові платежі і розрахунки здійснюють через банки шляхом самостійного вибору форми рахунків, що закріплюється у договорах і угодах із банками; платежі покупців за товарно-матеріальні цінності й послуги здійснюються через банки лише за наявності достатніх коштів на рахунках платників; кошти з рахунку підприємства списуються за розпорядженням власника; момент здійснення платежу має бути максимально наближеним до терміну відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг; зарахування коштів на рахунок утримувача, як правило, проводиться після списання відповідних сум з рахунку платника; підприємства мають право вибору банків для відкриття своїх рахунків. Вдосконалення здійснення безготівкових розрахунків повинно супроводжуватись впровадженням на підприємстві системи «Інтернет-клієнт-банк» Клієнтська частина системи «клієнт-банк» забезпечує автоматичне ведення поточного стану рахунку клієнта в банку, враховуючи проведені початкові та зворотні платежі.

4. Актив, щоб бути віднесеним до еквівалентів грошових коштів повинен відповідати чотирьом основним вимогам: 1) бути фінансовою інвестицією; 2) мати високу ліквідність. Ця вимога включає в себе три: висока швидкість

конвертації у грошову форму; свобода конвертації у грошову форму; мінімальний ризик втрати вартості; 3) мати короткий термін погашення; 4) основною метою інвестування в нього повинно бути забезпечення виконання короткострокових зобов'язань.

5. Щоб звести до мінімуму рівень невизначеності відносно того, які види фінансових інвестицій ідентифікуються з еквівалентами грошових коштів та які критерії такої класифікації, і тим самим підвищити рівень прозорості інформації, яка подається користувачам, підприємству необхідно:

1) передбачити визначення поняття «еквіваленти грошових коштів», адаптоване до власної господарської діяльності, в обліковій політиці;

2) встановити конкретні процедури з визначення фінансового ризику вкладення в еквіваленти грошових коштів або передбачити можливість делегування фінансовому відділу;

3) конкретизувати критерії віднесення фінансових інвестицій до категорії еквівалентів грошових коштів (зокрема встановити конкретний термін до погашення такої інвестиції не більше трьох місяців);

4) відобразити основну інформацію, що стосується питання обліку еквівалентів грошових коштів у Примітках до фінансової звітності.

6. При визначенні складу еквівалентів грошових коштів необхідно уникати формального, спрощеного застосування критерію терміну обігу. Термін в три місяці, згаданий у параграфі 7 МСФЗ 7, не слід розглядати як абсолютну вимогу. У кожному треба враховувати конкретні факти і обставини, зокрема стабільність ставки відсотка в даних умовах, стабільність ставки протягом певного часу, шанси того, що подібна стійкість буде мати місце і в подальшому. Крім того, навіть якщо термін погашення фінансового інструменту становить менше трьох місяців з дати придбання, але є сумніви, що позичальник погасить свої зобов'язання в повній сумі при настанні відповідного строку, то інвестиції в такий інструмент не повинні розглядатися як еквівалент грошових коштів.

7. Криптовалюта – електронна валюта, наприклад, Біткойн, емісія якої заснована на криптографічних методах.

До переваг криптовалюти відносять наступне:

1. Цілодобова доступність грошових коштів. Вилучити або заморозити криптовалюту неможливо, в системах відсутні банківські дні як такі.
2. Перевірка валідності операцій може бути проведена в будь-який час.
3. Швидкість видобутку криптовалюти досить складно розрахувати.
4. Практично у всіх системах комісія добровільна.
5. Емісія криптовалюти обмежена, що привертає увагу інвесторів.
6. По своїй суті, криптовалюта дефляційна, відповідно, на неї не впливає інфляція.
7. Перекази між країнами не оподатковуються комісією.

Недоліки теж є :

1. Неможливість контролю міжнародних переказів. Випуск і рух криптовалюти не контролюються жодними органами нагляду.
2. Відкликати платіж неможливо. Про цей недоліку цифрової валюти бажано не забувати, оскільки завжди є ймовірність зіткнутися з шахраями і позбутися коштів.
3. Практично у всіх системах емісія обмежена. Довіра до криптовалюте дуже хитка через відсутність єдиного організатора торгівлі.
4. Спекулятивність криптовалюти з-за відсутності її забезпечення.
5. На коливання курсу можуть впливати як локальні, так і основні фактори.
6. Недостатній рівень безпеки. Самі системи не володіють достатнім рівнем безпеки, що гарантує збереження грошових коштів.

З огляду на незалежність криптовалют від світових фінансових систем, ставлення до нього неоднозначне, а в багатьох країнах статус криптовалют досі не визначений в тому числі і в Україні. В зв'язку з цим, пропонуємо розглядати бухгалтерський облік криптовалют як операції зі створення, придбання та продажу нематеріальних цифрових активів (НЦА) для юридичної особи .

8. Політика управління грошовими активами являє собою частину загальної політики управління оборотними активами підприємства, яка полягає в оптимізації сукупного розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності і ефективного використання в процесі зберігання.

Основною ціллю в процесі управління грошовими активами є забезпечення постійної платоспроможності підприємства. В цьому отримує свою реалізацію функція грошових активів, як засобу платежу, яка забезпечує реалізацію цілей формування їх операційного, страхового і компенсаційного залишків.

Політика управління грошовими ресурсами повинна включати такі етапи:

1. Аналіз грошового обороту та середнього залишку грошових активів підприємства.
2. Формування грошового обороту на підприємстві.
3. Визначення мінімально необхідного залишку грошових активів для здійснення поточної господарської діяльності
4. Диференціація мінімально необхідного залишку грошових активів у розрізі національної та іноземної валют.
5. Виявлення діапазону коливань залишку грошових активів по окремих етапах майбутнього періоду.
6. Коригування потоку платежів з метою зменшення максимального та середнього залишку грошових активів.
7. Забезпечення прискорення обороту грошових активів.
8. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів.
9. Мінімізація втрат використовуваних грошових активів від інфляції.

9. Збалансованість дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді досягається шляхом використання «Системи прискорення - уповільнення платіжного обороту».

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в короткостроковому періоді в напрямку прискорення: збільшення розмірів цінових знижок за оплату готівкою; забезпечення часткової (повної) передоплати за вироблену продукцію, що користується попитом на ринку; скорочення строків надання товарного кредиту покупцям; прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості; використання різних форм рефінансування дебіторської заборгованості; прискорення інкасації платіжних документів покупців продукції(часу знаходження в дорозі, в процесі реєстрації, в процесі зарахування грошей на розрахунковий рахунок тощо).

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в короткостроковому періоді в напрямку сповільнення: збільшення термінів надання товарного кредиту підприємству; заміна придбання довгострокових активів, які вимагають оновлення на їх оренду; використання механізму флоута для сповільнення інкасації власних платіжних документів; реструктуризація портфеля отриманих фінансових кредитів шляхом переводу їх короткострокових видів у довгострокові.

Збалансованість дефіцитного потоку в довгостроковому періоді теж можна досягнути шляхом використання «Системи прискорення-уповільнення платіжного обороту»

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в довгостроковому періоді в напрямку зростання: залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення власного капіталу; додаткова емісія акцій; залучення довгострокових фінансових кредитів; продаж частин чи всього обсягу фінансових інструментів інвестування; продаж або здача в оренду основних засобів, які не використовуються.

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків в довгостроковому періоді в напрямку зменшення: скорочення обсягу і складу реальних інвестиційних програм; відмова від фінансового інвестування; зниження суми постійних витрат підприємства.

Впровадження таких заходів в практику діяльності вітчизняних підприємств дозволить оптимізувати грошові потоки і збалансувати їх розмір. Крім того це сприятиме більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень.

10. Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, які в загальному вигляді характеризують його спроможність своєчасно і в повному обсязі здійснювати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами. Незважаючи на те, що на практиці поняття ліквідності та платоспроможності тісно взаємозв'язані, вони не є тотожними. Ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в платіжні засоби. Платоспроможність підприємства характеризується його можливістю і здатністю своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Оцінка платоспроможності необхідна не тільки для підприємства з метою аналізу й прогнозування його подальшої фінансової діяльності, а й для його зовнішніх партнерів і потенційних інвесторів. Як правило, досліджують поточну і перспективну платоспроможність.

Попередній аналіз поточної заборгованості показав, що на кінець року на досліджуваному підприємстві вона зменшилась на 48 тис. грн., або на 1,2 % порівняно з початком року. Хоча детальний аналіз свідчить, що за кредитами заборгованість зменшилась.

Аналіз коефіцієнтів ліквідності засвідчив, що як на початок, так і на кінець року показники всіх коефіцієнтів ліквідності були вищими за нормативи, встановлені за цими коефіцієнтами. Позитивно те, що на кінець року величина даних показників збільшилась. Це можна трактувати як деяке покращення фінансового стану підприємства.

Підсумовуючи дані, взяті із звітних показників і підставивши їх у формулу, грошовий потік за 2017 р. за прямим методом виявив збільшення.

Коефіцієнт ліквідності грошового потоку за 2017 рік становив 0,94 пп, що було більше за минулий рік, в якому вказаний коефіцієнт становив 0,85 пп.

Даний коефіцієнт свідчить, що грошовий потік на підприємстві з року в рік має тенденцію до росту, а значить ліквідність підприємства зростає.

Список використаних джерел

1. Анализ хозяйственной деятельности: [Учебник] / Под ред. Л.А.Богдановско й, Г.Г.Виногорова, О.Ф. Мигуна. – 3 – е изд., стереотип. – Мн.: Высшая школа, 2002. – 421 с.
2. Андреева Г.І. Економічний аналіз. Навчально-методичний посібник (рек. МОН України)/ Г.І. Андреева– К.: Знання, 2008. – 263 с.
3. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. - М.: Книжный мир, 2001. - 895 с.
4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: [Учебный курс]/ И.А.Бланк. – К.: Ника-Центр,1999. – 528с.
5. Бунич П.Г. Экономико-математические методы управления оборотными средствами. – М., 1993. – 323 с.
6. Бурмака М. О. Сек'юритизація як інструмент регулювання ринку позикового капіталу: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні / М. О. Бурмака // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 2(25). – С. 13-20.
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [підруч.] / за ред. Ф.Ф. Бутинця. – [4-е вид.]. – Житомир: ПП "Рута", 2002.- 688 с.
8. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: [навч. посібник] / Ф.Ф.Бутинець, Л.Л.Горецька.- Житомир: ПП "Рута", 2002. – 544с.
9. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз. [Навч. посіб.]/ Ф.Ф.Бутинець, Є.В.Мних, О.В.Олійник– Житомир: ЖІТІ, 2000. – 416 с.
10. Бутейко В.М. Бухоблік операцій з вексями/ В.М. Бутейко// Бухгалтерський облік та аудит. – 2012. - № 31.- С. 22- 30.
11. Бухгалтерский учет: учеб.: 2-е изд., перераб. и доп. / [И.И. Бочкарева и др.] ; под ред. Я. В. Соколова. – М. : Велби, Проспект, 2005. – 776 с.
12. Бухгалтерський облік: [навчальн. посібник] / за ред. І.І.Сахарцевої. - К. : Кондор, 2009. - 556 с .
13. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” вищих навчальних закладів : 4-е вид., доп. і

перероб. / [Ф. Ф. Бутинець, О. С. Бородкін, А. М. Герасимович, Г. Г. Кірейцев та ін.] ; за редакцією проф. Франца Францовича Бутинця. – Житомир: ПП „Рута”, 2002. – 688 с.

14. Ван Хорн Дж. К. Основы финансового менеджмента. 11-е издание : Пер. с англ. / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович (мл.). – М. : Вильямс, 2004. – 992 с.

15. Верига Ю.А. Звітність підприємства: [Навч. посіб.] / Ю.А.Верига, Д.М.Фесенко, З.М.Левченко — К.: Центр навч. літ-ри, 2005. — 656 с.

16. Височан О.С. Облік руху грошових коштів як інформаційна база системи аналізу ліквідності підприємства/ О.С.Височан // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2012. – №17. – С.192-197.

17. Височан О.С. Наукові підходи до визначення понять „гроші” та „грошові кошти” / Олег Степанович Височан // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2013. – №18. – С.27–33.

18. Височан О.С. Облік руху грошових коштів як інформаційна база системи аналізу ліквідності підприємства// Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2009. – №17. – С.192-197.

19. Височан О.С. Оптимізація середнього залишку грошових коштів на підприємстві// Проблеми економіки та управління. – 2004. – №507. – С.117-122.

20. Височан О.С. Управлінська звітність про наявність і рух грошових коштів та їхніх еквівалентів/ О.С.Височан, О.О. Осідач // Менеджмент та підприємництво в Україні: Етапи становлення та проблеми розвитку. – 2016. – №570. – С.13-19.

21. Воронко Р. М. Облік у зарубіжних країнах : [навч. посіб.] - Львів : Магнолія 2006, 2009. - 744 с.

22. Ворст Й. Экономика фирмы: [Учеб. пособие]. / Й.Ворст, П.Ревентлоу Пер. с датского Чеканского А.Н., Рождественского О.В. – М.: "Высшая школа", 1994. – 534 с.
23. Гальчинський А. Основи економічної теорії. – Київ: Основи, 1996. - 522 с.
24. Галасюк В. В. Проблемы теории принятия экономических решений : [монография] / В. В. Галасюк. – Днепропетровск: Новая идеология, 2002. – 304 с.
25. Гарасим П. М. Курс фінансового обліку : навч. посібник / П. М. Гарасим, Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – К.: Знання, 2007. – 566 с.
26. Герчикова И.Н. Финансовый менеджмент: [Учебное пособие]/ И.Н.Герчикова. - М.: Изд. "Консалт Банкир", 1996. - 208 с.
27. Гладких Т.В. Фінансовий облік: [навч. посіб]/ Т.В. Гладких– К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 480 с.
28. Глен А. Велш. Основи фінансового обліку / Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт. ; [пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач] ; [5-те вид.]. – К. : Основи, 1997. – 943 с.
29. Голов С. Ф. Отчет о движении денежных средств / Сергей Федорович Голов // Финансовый директор. – 2010. – №4(20). - С.11-18.
30. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практичний посібник / Сергій Федорович Голов, Валентина Миколаївна Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с.
31. Гордієнко К.Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / К.Д. Гордієнко - [Вад. 2-е, перероб. і доп.] - К.: КНТ, 2007. - 360 с.
32. Горячун Т. Бухгалтерський облік операцій з розповсюдження електронних грошей [Електронний ресурс] / Т. Горячун – Режим доступу : <http://audit-alliance.com.ua/buxgalterskij-oblik-operacij-z-rozpovsyudzhennya-elektronnix-groshej>
33. Господарський Кодекс України [від 16 січня 2003 року № 436-IV із

змін. і доповн.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Гроші та кредит: Підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.] / за заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.

35. Гудзь Н.В. Бухгалтерський облік: 2-е вид., перероб. [навч. посіб.]/ Н.В.Гудзь, П.Н.Денчук, Р.В.Романів. –К.: ЦУЛ, 2015. – 424 с.

36. Диланян Ф. Т. Экономико-правовое содержание понятий денег, денежного обращения и денежной системы / Феликс Тельманович Диланян // Право и жизнь. – 2016. – №53(1).

37. Демківський А.В. Гроші та кредит : [навч. посіб.] / А.В. Демківський. – К.: Дакор, 2005. – 528 с.

38. Економічний аналіз: [навч. посібник] / [Бутинець Ф.Ф., Шкарабан С.І., Мних Є.В., Глушук О.М., Олійник О.В.та ін.] ; за ред. Ф.Ф.Бутинця. - Житомир: ПП „Рута”, 2003.-680 с.

39. Економічний аналіз : [навч. посібник] / Серединська В.М., О.М.Загородна, О.С.Білоус, Р.В.Федорович. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2007. – 416 с.

40. Євтух О. Т. Інформаційна сутність грошей через призму сучасних фінансів / Олександр Тихонович Євтух // Фінанси України. – 2015. – №7. – С.3–8.

41. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 – XIV від 16 липня 1999р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

42. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» зі змінами і доповненнями від 06.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua>

43. Закон України «Про Національний банк України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua>

44. Звітність підприємств. Навчальний посібник / За ред. професора Вериги Ю. А. - К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 656 с.

45. Зоріна В.Н. Фінансова звітність підприємств: [Навч. посіб.]/ В.Н.Зоріна, Т.С.Осадча, Г.Г.Зорін; За ред. В.І. Покотилової. — К.: Центр навч. л-ри, 2005. — 200 с.

46. Інструкція №7 про безготівкові розрахунки в господарському обороті України, затверджена Постановою правління НБУ від 29.03.2004р.№135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua>

47. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893-99>.

48. Ковалев В. В. Финансовая отчетность и ее анализ (основы балансоведения): Учеб.пособие / Ковалев В. В., Ковалев Вит. В. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. - 432 с.

49. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / Валерий Викторович Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 768 с.

50. Корельский В. Ф. Толковый биржевой словарь: ок. 5000 терминов с эквивалентами на англ. яз. / Владимир Федорович Корельский, Рудольф Васильевич Гаврилов. – М. : Экспедитор: Руссо, 2006. – 432 с.

51. Корягін М.В.Актуальні питання визнання та обліку еквівалентів грошових коштів в Україні/ М.В.Корягін, О.С.Височан// Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – №2. – С.27-34.

52. Корягін М.В. Звіт про рух грошових коштів: вітчизняний та міжнародний підходи/ М.В.Корягін, О.С. Височан// Проблеми економіки та управління. – 2016. – №4. – С.104-109.

53. Криптовалюта в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу :<https://informer.news/kryptovalyuty-v-ukrajini-chy-je-majbutnje-u-tsyfrovyh-hroshej/>

54. Крупка Я.Д. Фінансовий облік : [підручник] / Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Микитюк Н.Я. та ін. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 451 с.
55. Куліков П.М. Економічний аналіз: [Навчальний посібник] / П.М.Куліков, Т.М.Серікова, І.П.Отенко, Є.П.Кожанова.- 3-є вид.- К.: ИНЖЭК, 2009. – 344 с.
56. Кундря-Висоцька О. П. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Оксана Петрівна Кундря-Висоцька. – К. : Алерта, 2004. – 303 с.
57. Лемещенко П. С. Институциональный аспект современной теории денег: начало анализа / П. С. Лемещенко // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – 2005. – Випуск 89-2. – С.62–67.
58. Лісіца Т. Електронні гроші: та інтернет-торгівля / Т. Лісіца // Баланс. – 2012 р. – № 47. – С. 37 – 41
59. Ловінська Л. Г. Гроші в сучасній системі бухгалтерського обліку / Людмила Геннадіївна Ловінська // Економіка України. – 2009. – №2(507). – С.12–21.
60. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. — К.: Друк, 2002. — 320 с.
61. Максимов С., Максимова Т. Голые короли. IAS: искусство иллюзии / С. Максимов, Т. Максимова // Русский предприниматель. – 2013. – №4(13).
62. Мельничук В. Г. Економіка: [Підруч.] / В. Г. Мельничук, Г. О. Ковальчук, В. О. Огнев'юк. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Навч. книга, 2004. – 368 с.
63. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Подання фінансової звітності» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92418/MC50_1.pdf.
64. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова / - К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. - 1272 с.
65. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://www.minfin.gov.ua>

66. Мних Є.В. Економічний аналіз: [підручник] / Є.В. Мних. - К.: Центр навч. літератури, 2003. - 412 с.
67. Мирун М. І. Гроші та кредит: [Навч. посіб.]/ М. І.Мирун, М. І.Савлук, М. Ф.Пуховкіна— К.: КНЕУ, 1999. — 76 с.
68. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: [У 2 т. Т. 1 / За ред. С.В. Мочерного]. / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устинко, С.І. Юрій. - Львів: Світ, 2005. - 616 с.
69. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» –[Електронний ресурс] – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>
70. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета/ Б.Нидлз, Х.Андерсон, Д.Колдуэлл Пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1993 – 492 с.
71. Нікіфоров П. О. Теорія та методологія регулювання грошового обігу / Петро Опанасович Нікіфоров. – Чернівці : Рута, 2009. – 327 с.
72. Нікульникова Т. Г. Основи бухгалтерського обліку : [навчальний посібник] / Т. Г. Нікульникова, Н. Л. Шкіря, Н. В. Залізняк. – Львів : Магнолія Плюс, 2005.
73. Новоселова Л. А. О правовой природе средств на банковских счетах / Людмила Александровна Новоселова // Хозяйство и право. – 2009. – №8.
74. Платонов Е. И. Современная интерпретация понятия „электронные деньги”: модель денежных обязательств / Е. И. Платонов, В. А. Кузнецов // Деньги и кредит. – 2002. – №9. – С. 30-35.
75. Пласкова Н. С. Порядок составления отчета о движении денежных средств в соответствии с МСФО / Наталья Степановна Пласкова // Финансовая газета. – 2014. – №51.
76. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України: [від 02.12.2010 р. №2755-IV : [зі змінами та доповн.] – Режим доступу : <<http://zakon.rada.gov.ua/>>.

77. Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим постановою правління НБУ від 29.12.2017 р. N 148(Далі – Положення №148);

78. - Положення про електронні гроші в Україні [Електронний ресурс] : Національний банк України, 01.11.2010. – (Нормативний документ Правління НБУ. Положення). – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z1336-10>;

79. Полякова С. И. Бухгалтерский учет : [учебн. пособие] / С. И. Полякова, Е. В. Старовойтова, О. В. Соловьева. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 391 с.

80. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. – [Підручник]/ П.Я.Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 416 с.

81. Руденко Л. В. Розрахункові та кредитні операції у зовнішньоекономічній діяльності підприємства: [Підручник]/ Л.В.Руденко. — К.: Лібра, 2002. — 302 с

82. Рябченко П. Чеки багаторазового використання / П. Рябченко // Вісн. НБУ. – 2014. – № 7. – С. 56–65.

83. Савчук Д. Електронні гроші – не гроші? [Електронний ресурс] / Д. Савчук – 2012. – Режим доступу : <http://www.kyivpost.ua/opinion/op-ed/elektronni-groshi-ne-groshi-35984.html>;

84. Савицькая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб.пособие/ Г.В. Савицкая.- 7- е изд. - Мн.: Новое знание, 2002 - 704 с.

85. Самохин Ю. Отчет о движении денежных средств / Ю. Самохин // Бухгалтерские вести (Приложение к газете „Деловой Петербург”). – 2003. – №27.

86. Самуэльсон Пол, Вильям Нордхаус Экономикс — М.: «Вильямс», 2006. — С. 1360.

87. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10 / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І.

Мищенко, О. О. Махасва, В. В. Крилова, Н. В. Грищук – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – С. 14.

88. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет в зарубежных странах : [учебник] / Я. В. Соколов, Ф. Ф. Бутынец, Л. Л. Горецкая, Д. А. Панков. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 664 с.

89. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: навч. посібник : 3-тє вид., перероб. і доп. / Василь Васильович Сопко – К. : КНЕУ, 2000. – 578 с.

90. Сопко В. В., Завгородній В. П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник / Василь Васильович Сопко, Віктор Петрович Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с.

91. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: [Учебное пособие]/ Я.В. Соколов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 576 с.

92. Указ Президента України від 12. 06.2001р.№436/95 “Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки”. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

93. Фінансово-економічний аналіз: [підручник]/ [П. Ю. Буряк, М. В. Римар, М. Т. Бець та ін.] ; під заг. ред. Петра Юрійовича Буряка, Миколи Васильовича Римара. – К. : Професіонал, 2004. – 528 с.

94. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Каблук, В. М. Скупий та ін.; За ред. М. Я. Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.

95. Фінансові інструменти [Електронний ресурс] : Положення (стандарт) бухгалтерського облік 13 : [Наказ Мінфіну України від 30.11.2001 р. №559 : [зі змінами та доповн.] — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

96. Финансовый учет : учебник / [под ред. проф. Гетьмана В.Г.] [2-е изд., перераб. и доп.] – М. : Финансы и статистика, 2004. – 784 с.

97. Фишер С. Экономика / [С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи] ; пер со 2-го англ. изд. – М. : Дело Лтд., 1995. – 864 с.

98. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда; [под ред. проф. Я. В. Соколова]. - М.: Финансы и статистика,

1997. - 576 с.

99. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11.

100. Цветкова Н. Електронні гроші, їх переваги та недоліки [Електронний ресурс] / Н. Цветкова – Режим доступу: http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/poradnyk/105.htm;

101. Шагин Д. Ю. Проблемы правового понятия денег / Д. Ю. Шагин // СибЮрВестник. – 2014. – № 2.

102. Шамраев А. В. Правовое регулирование информационных технологий (анализ проблем и основные документы) / Андрей Васильевич Шамраев. – М. : Статут; Интертех; БДЦ-пресс, 2003. – 1013 с.

103. Шнейдман Л. З. Что в МСФО означает понятие «эквиваленты денежных средств»? / Леонид Зиновьевич Шнейдман // Финансовая газета. – 2013. – № 40.

104. Щербина И. Н. Об эволюции денег / И. Н. Щербина // Регіональні перспективи. – 2014. – №2(21). – С.162.